

A photograph of industrial machinery, likely a water treatment plant, featuring large white cylindrical components and metal walkways. The scene is illuminated with blue light, creating a high-tech atmosphere. The image is split vertically, with the left side showing a different perspective of the machinery.

Jaarverslag 2016

Hoogheemraadschap van
Delfland

Colofon

I Delft, mei 2017

Jaarverslag 2016

Samenstelling

Hoogheemraadschap van Delfland

Foto omslag: Gemaal Morsestraat

Fotograaf: Guus Schoonewille

www.hhdelfland.nl

Hoogheemraadschap van Delfland

Postbus 3061

2601 DB DELFT

Inhoud

1	Leeswijzer	5
2	Managementsamenvatting	6
2.1	Inleiding.....	6
2.2	Financieel resultaat 2016	8
2.3	Analyse verschillen saldo na stortingen in reserves	9
2.4	Investerings.....	10
2.5	Ontwikkeling schuldpositie	11
2.6	Vermogenspositie	12
2.7	Verdeling resultaat	13
3	Programmaverantwoording	14
3.1	Programma A - Stedelijk waterbeheer, klimaatadaptatie en veiligheid	14
3.1.1	Programmalijnen	14
3.1.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?	16
3.1.3	Investerings	17
3.1.4	Risico's	17
3.2	Programma B – Gezond, schoon en zoet water	19
3.2.1	Programmalijnen	19
3.2.1	Exploitatie: wat heeft het gekost?	22
3.2.2	Risico's	22
3.3	Programma C – Watersysteem	23
3.3.1	Programmalijnen	23
3.3.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?	25
3.3.3	Investerings	26
3.3.4	Risico's	26
3.4	Programma D – Afvalwaterketen en zuiveren.....	28
3.4.1	Programmalijnen	28
3.4.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?	31
3.5	Programma E – Financiën, duurzaamheid en innovatie	34
3.5.1	Programmalijnen	34
3.5.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?	35
3.5.3	Investerings	36
3.5.4	Risico's	36
3.6	Programma F – Bestuur, organisatie en instrumenten	37
3.6.1	Programmalijnen	37
3.6.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?	41
3.6.3	Investerings	42
3.6.4	Risico's	43
3.7	Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	43
3.7.1	Doelen, resultaten en prestatie-indicatoren programma	43
3.7.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?	43
4	Paragrafen	45
4.1	Ontwikkelings, uitgangspunten, afwijkingen en incidentele baten en lasten	45
4.2	Kostentoerekening	45
4.3	Financiering	46
4.4	Bestemmings- en tariefegalisatiereserves en voorzieningen	49
4.5	Weerstandvermogen.....	51
4.6	Waterschapsbelastingen	53
4.7	Verbonden partijen	56

4.8	Bedrijfsvoering	63
4.9	EMU-saldo	71
4.10	Topinkomens	71
5	Financiële overzichten investeringsprojecten	72
5.1	Investeringsuitgaven 2016 per programma	72
5.2	Gereedgekomen projecten	72
5.3	Gereedgekomen maar nog niet geactiveerde projecten	73
5.4	Restantkredieten	74
5.5	Kosten Nazorg	77
5.6	Budgettaire neutrale kredieten(volledig gesubsidieerd)	78
5.7	Contractprojecten	78
5.8	Projecten Buitengewoon onderhoud	79
6	De exploitatierekening	80
6.1	Presentatie van de exploitatierekening naar diverse gezichtspunten	80
6.2	Lasten en baten per programma	80
6.3	Verdeling programma naar hoofdtaken voor en na doorbelasting bedrijfsvoering ...	80
6.4	Verdeling exploitatie naar hoofdtaken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer....	81
6.5	Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten	82
6.6	Wet normering topinkomens (WNT)	83
7	Balans en toelichting	84
7.1	Balans per 31 december 2016	84
7.2	Waarderingsgrondslagen	85
7.3	Immateriële vaste activa	86
7.4	Materiële vaste activa	87
7.5	Financiële vaste activa	88
7.6	Vorderingen en overlopende activa.....	88
7.7	Liquide middelen	89
7.8	Eigen vermogen	89
7.9	Voorzieningen	91
7.10	Langlopende schulden	92
7.11	Netto vlottende schulden	93
7.12	Overlopende passiva	93
7.13	Schuld aan krediet instelling.....	94
7.14	Niet uit de balans blijkende verplichtingen.....	94
8	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	95

1 Leeswijzer

Het jaarverslag is onderverdeeld in twee delen:

- de programmaverantwoording en de paragrafen;
- de financiële jaarrekening.

Hoofdstuk 2 begint met een beleidsmatige samenvatting per programma van de belangrijkste ontwikkelingen van het afgelopen jaar. Vervolgens wordt een financiële analyse van het resultaat over 2016 gegeven. Ten slotte wordt een overzicht van het verloop van de schuldpositie en de vermogenspositie gepresenteerd en wordt een voorstel voor de resultaatsbestemming over 2016 gedaan.

In hoofdstuk 3 is de verantwoording over de programma opgenomen. Per programma wordt gerapporteerd over de realisatie van de voorgenomen doelen uit de begroting en de voortgang en de realisatie van de hierbij behorende investeringen. Ook worden de programma's financieel toegelicht.

Ten slotte wordt per programma ingegaan op de actuele risico's.

In hoofdstuk 4 zijn de (verplichte) paragrafen opgenomen.

Hoofdstuk 5 gaat in hoofdlijnen in op het verloop, de activering en de afronding van alle lopende investeringsprojecten.

Hoofdstuk 6 geeft een overzicht van de exploitatierekening verdeeld naar programma's, kostendragers en de diverse kosten- en opbrengstsoorten.

In hoofdstuk 7 wordt de balans en de toelichting op de balans gepresenteerd.

In hoofdstuk 8 is de controleverklaring over 2016 opgenomen.

Bestuursbehandeling

De rekeningcommissie brengt over het ontwerp jaarverslag 2016 een advies uit.

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden (D&H) neemt kennis van het ontwerp jaarverslag 2016.

De verenigde vergadering (VV) is het bevoegd orgaan voor het vaststellen van het definitieve jaarverslag op grond van artikel 104, lid 1 van de Waterschapswet.

Publicatie

Het definitieve jaarverslag wordt via bekendmakingen openbaar gemaakt.

Het jaarverslag wordt zodra deze aan de VV is voorgelegd door D&H voor eenieder ter inzage gelegd. Daarnaast is het jaarverslag ook algemeen verkrijgbaar. Van de ter inzagelegging en de verkrijgbaarstelling wordt openbaar kennisgegeven.

Ook wordt het jaarverslag digitaal gepubliceerd op de website www.hhdelfland.nl.

2 Managementsamenvatting

2.1 Inleiding

Inleiding

In het voorliggende jaarverslag 2016 wordt voor het eerste jaar op basis van de nieuwe programma-indeling verantwoording afgelegd over het gevoerde beleid en de realisatie van de nieuwe doelen en ambities uit het WBP 5 zoals deze zijn vastgelegd in het coalitieakkoord 'Iedereen bewust van water'.

Het college heeft zich in 2016 overeenkomstig dit coalitieakkoord ingezet voor waterbewustzijn, het toekomstbestendig uitvoeren van het water- en het zuiveringsbeleid en een beheerste ontwikkeling van zowel de tarieven als de schuldpositie. Daarbij lopen de doelrealisatie alsook de afbouw van de kwijtschelding voor de zuiveringsheffing volgens plan.

Beleidsresultaten 2016

Onderstaand zijn per programma de gerealiseerde beleidsresultaten met betrekking tot de doelrealisatie kort toegelicht.

Programma Klimaatadaptatie, Stedelijk waterbeheer & veiligheid

In 2016 heeft Delfland in samenwerking met overheden en overige belanghebbenden actief invulling gegeven aan het vormgeven van klimaatadaptatie, veilige waterkeringen en stedelijk waterbeheer.

In het kader van klimaatadaptatie is meegewerkt aan initiatieven van derden en is een tijdelijke subsidieregeling vastgesteld om initiatieven financieel te ondersteunen. Delfland ligt voor op de planning ten aanzien van waterveiligheid.

Actualisatie van het waterkeringenbeleid is gekoppeld aan de implementatie van de omgevingswet. Voor implementatie van de omgevingswet wordt met gebiedspartners een "Omgevingsvisie water" ontwikkeld. Ten aanzien van strategisch omgevingsmanagement wordt, zowel bestuurlijk als ambtelijk, met stakeholders in het gebied overlegd.

Programma Gezond, schoon en zoet water

Binnen de programmlijn Zelfvoorzienend en kringloopsluiting zijn de activiteiten conform planning uitgevoerd ten aanzien van het ontwikkelen van een strategie om op een toekomstbestendige wijze kringlopen te sluiten en (nagenoeg)zelfvoorzienend te kunnen zijn in de waterbehoefte en voor het behoud van een (kosten)effectieve zoetwatervoorziening.

Ten aanzien van Chemische waterkwaliteit wordt niet aan de normen voldaan. De VV heeft in 2016 de procesaanpak 'intensiveren aanpak chemische waterkwaliteit' vastgesteld, om de komende jaren de chemische waterkwaliteit in het glastuinbouwgebied voor eind 2021 structureel te verbeteren.

De aanpak van lokale knelpunten en kansen is conform planning gerealiseerd.

Ondanks ongunstige omstandigheden zijn de PI's behaald binnen de programmlijn Zwemwater en wordt hiermee voldaan aan de EU-zwemwaterrichtlijn.

Daarnaast is in het kader van de programmlijn Coördinatie beheer in 2016 gestart met de implementatie van assetmanagement binnen Delfland.

Programma Watersysteem

Binnen de programmlijnen Integraal watersysteem en ecologische waterkwaliteit en vismigratie zijn de normen voor waterkwantiteit behaald en zijn de activiteiten conform planning uitgevoerd.

Delfland heeft in samenwerking met de buurwaterschappen Schieland en de Krimpenerwaard en Rijnland een gezamenlijke grondwatervisie opgesteld en de startnotitie bodemdaling is besproken conform de doelen binnen de programmlijn grondwater en bodemdaling. Ten aanzien van de programmlijn Vaarwegbeheer zijn de activiteiten conform de afspraken uitgevoerd.

Programma Afvalwaterketen & zuiveren

Binnen de programmalijnen Transporteren en zuiveren en PPS-contract zijn het transportstelsel, de zuiveringen en de slibverwerking doelmatig beheerd en is er voldaan aan de afnameverplichting en de wettelijke eisen.

Op 26 mei 2016 heeft de verenigde vergadering de "Supplemental Agreement" (herfinanciering PPS) vastgesteld. Dit leidt tot een besparing op de dienstverleningsvergoeding aan Delfluent van € 25,3 miljoen over de periode 2016-2033.

Binnen de Programmalijn Hergebruik grondstoffen is gewerkt aan de voorbereidingen om op toekomstbestendige wijze de waterketen te sluiten en de zuiveringen te kunnen doorontwikkelen tot energie-, grondstoffen- en zoetwaterfabrieken en om te komen tot afspraken met glastuinbouwbedrijven over de verwijdering van gewasbeschermingsmiddelen. Daarnaast is in 2016 gestart met het project Biogasbenutting AWZI De Groote Lucht (DGL) en is de bouw van de pilot Zoetwaterfabriek volgens planning verlopen. De opening heeft op 30 juni 2016 plaats gevonden tijdens de bijeenkomst "Het straatje van Vermeer".

Binnen de programmalijn Samenwerken in de afvalwaterketen wordt middels het Netwerk Afvalwaterketen Delfland (NAD) en de Rotterdamse Samenwerking in de Afvalwaterketen (RoSA) steeds nauwer samengewerkt om de doelmatigheid en duurzaamheid van de afvalwaterketen te vergroten conform de afspraken met ketenpartners.

Programma Financiën, duurzaamheid en innovatie

Voor de programmalijn Coördinatie duurzaamheid en innovatie wordt voldaan aan de prestatie-indicatoren. In 2016 is het innovatiefonds van Delfland ingezet om innovaties verder te ontwikkelen. Delfland innoveert op al haar domeinen. In 2016 zijn voorbereidingen getroffen om periodieke managementinformatie over duurzaamheid beschikbaar te stellen.

Conform de planning zijn in de programmalijn Ondersteunende producten in 2016 kwalitatief goede P&C producten gerealiseerd. Ook is de verkenning naar een nieuw financieel en personeel systeem in september 2016 in het college goedgekeurd.

Aansluitend is een investeringsvoorstel voorbereid dat in het voorjaar 2017 ter besluitvorming aan de Verenigde Vergadering wordt voorgelegd.

Programma Bestuur, organisatie en instrumenten

Met verschillende initiatieven hebben management en medewerkers met elkaar in 2016 vormgegeven aan het versterken van de interne en externe samenwerking. Digitalisering en klantgerichtheid waren daarbij belangrijke principes.

Delfland heeft geparticipeerd in innovatieve initiatieven, onder andere in samenwerking met andere waterschappen, op het gebied van gegevensontwikkeling en -kwaliteit, koppelingen tussen interne applicaties en externe stakeholders en de kennisagenda. In 2016 was een stijging van de algemene medewerkerstevredenheid te zien. De organisatie had een beschikbaarheid binnen kantoortijd van de ICT infrastructuur conform de normen. Er zijn workshops georganiseerd over de gewijzigde aanbestedingswet en in het kader van procesverbetering zijn de werkprocessen rond het KCC en Inkoop aangepakt.

Op het gebied van regulering en toezicht is voldaan aan de normen voor het binnen de wettelijke termijn afhandelen van de binnengekomen vergunningen en het actueel houden van het beleidsinstrumentarium ten behoeve van het reguleringsproces. In 2016 is 81% van de binnengekomen meldingen binnen de termijn van 3 weken afgehandeld. Het meldingenproces zal in 2017 aan de hand van een LEAN-traject verder worden verbeterd.

Begin 2016 is het "Uitvoeringsprogramma toezicht en handhaving" bestuurlijk vastgesteld. Het programma is in 2016 grotendeels uitgevoerd.

Ten aanzien van Waterbewustzijn is besloten een aanpak te kiezen die uitgaat van het bevorderen van participatie van zowel samenwerkingspartners als inwoners.

De fysieke zichtbaarheid van Delfland is benut in uitingen via sociale en fysieke media met berichten en foto's. Delfland is dagelijks zichtbaar geweest op de website, digitale nieuwsbrief, Nieuwsbron, Twitter, LinkedIn, Instagram en Facebook.

Het bepalen van de gewenste positie van Delfland in de netwerksamenleving kreeg in de praktijk steeds meer vorm. Voorbeelden hiervan zijn de dagrapportages en Nieuwsbron.

Binnen de programmalijn Crisisorganisatie is in 2016 de start van de vernieuwde calamiteitenorganisatie gerealiseerd. Ook is de actualisatie van het handboek Crisisbeheersing met een calamiteitenplan en alle bestrijdingsplannen gereedgekomen. Tevens zijn alle functionarissen in de crisisorganisatie geworven in hun (nieuwe) rol, en getraind en opgeleid. Ten behoeve van het externe netwerk van de calamiteitenorganisatie zijn de banden met onze buurwaterschappen en samenwerkingspartners (veiligheidsregio's) verder aangehaald.

2.2 Financieel resultaat 2016

Exploitatie

In de oorspronkelijke begroting van 2016 werd een positief saldo van € 16,8 miljoen verwacht.

Op basis van de mutaties in de Kadernota 2017 die voor een deel ook al in 2016 van toepassing waren is de begroting 2016 met € 3,2 miljoen bijgesteld. Deze mutaties van in totaal € 3,2 miljoen betreffen met name hogere belastingopbrengsten, de gedeeltelijke vrijval uit de Egalisatiereserve renteomslag, de vervallen kosten van de grondwateronttrekking Delft Noord, lagere indices van het PPS contract en kosten OAS. Daarnaast is de begroting 2016 bijgesteld met € 1,3 miljoen als gevolg van de herfinanciering PPS.

In totaal bedroeg het verwachte voordelige saldo 2016 bij de Kadernota € 21,3 miljoen. Aansluitend is het verwachte saldo over 2016 op basis van de Burap en de Najaarsbrief met respectievelijk € 3,7 en € 1,1 miljoen bijgesteld. Het totaal verwachte voordelige saldo over 2016 kwam hierdoor uit op € 26,1 miljoen.

Het uiteindelijke voordelige saldo over 2016 bedraagt in totaal € 27,5 miljoen. Per saldo is sprake van een relatief beperkte afwijking van € 1,4 miljoen ten opzichte van het verwachte resultaat van € 26,1 miljoen.

Conform de besluitvorming over de jaarrekening 2015 en de Kadernota 2017 wordt dit resultaat ingezet voor de verlaging van de schuldenlast.

Bij de vaststelling van de jaarrekening 2015 is hiertoe de Reserve Niet-vrij besteedbaar vermogen gevormd. Met de behandeling van de Kadernota 2017 (zie VV 7 juli 2016, kenmerk 1256210) heeft de verenigde vergadering besloten voortaan de jaarlijkse storting in de Reserve Niet-vrij besteedbaar vermogen met ingang van de begroting 2017 vóóraf te begroten. Onderstaande tabel vertoont het verloop van het bijgestelde begrotingssaldo en het werkelijk resultaat over 2016.

Tabel 2.1 Verwacht en werkelijk saldo 2016

P&C product (bedragen * € 1 miljoen)	Verwacht resultaat 2016	Werkelijk resultaat 2016	Voordelig / Nadelig
Verwacht resultaat oorspronkelijke begroting 2016	16,8		Voordelig
Bijstelling Kadernota	3,2		Voordelig
Bijstelling PPS	1,3		Voordelig
Saldo bijgestelde begroting na Kadernota 2017	21,3		Voordelig
<i>Tussentijdse rapportages</i>			
Prognose Burap	3,7		Voordelig
Prognose Najaarsbrief	1,1		Voordelig
Verwacht saldo exploitatie bij Najaarsbrief	26,1		Voordelig
		27,5	

P&C product (bedragen * € 1 miljoen)	Verwacht resultaat 2016	Werkelijk resultaat 2016	Voordelig / Nadelig
<i>Vooraf bij Kadernota besloten storting in reserves</i>			
Reserve niet vrij besteedbaar vermogen	-20,0	-20,0	
Reserve tariefdemping zuivering op basis PPS voordeel	-1,3	-1,3	
Verwacht en werkelijk saldo na besloten stortingen in reserves bij Kadernota 2017	4,8	6,2	Voordelig

2.3 Analyse verschillen saldo na stortingen in reserves

Het werkelijke voordelig resultaat 2016 van € 27,5 (voor de voorgenomen stortingen van de Kadernota) is € 1,4 miljoen hoger is dan de prognose van € 26,1 miljoen bij de Najaarsbrief.

Tabel 2.2 geeft een overzicht van de grootste posten van dit totale verschil ten opzichte van de Najaarsnota van € 1,4 miljoen.

Van deze verschillen is bij de onderdelen rente en afschrijving en de post oninbaar en kwijtschelding sprake van een structureel effect. Dit zal worden verwerkt in de Kadernota 2018 en Burap 2017.

Tabel 2.2 Afwijking jaarrekening t.o.v. P&C producten

Omschrijving (bedragen in € 1 miljoen)	Oorspronke lijke begroting	Totale begroting t/m Burap (Kadernota)	Totale begroting t/m Burap (prognose)	Totale begroting t/m Najaarsbrief(prognose)	Werkelijke realisatie 2016	afwijking tov Burap (Prognose)	afwijking tov Najaarsbrief
Rente en afschrijving	61,3	62,3	62,3	62,3	62,9	-0,6	-0,6
Directe kosten exploitatie	114,2	109,4	108,0	108,9	108,0	0,0	0,9
Directe opbrengsten exploitatie	-18,4	-18,0	-18,5	-18,9	-19,7	1,2	0,8
Belastingopbrengsten	-231,7	-233,3	-233,8	-233,9	-233,6	-0,2	-0,3
Oninbaar /kwijtschelding	15,1	15,1	14,5	14,5	13,5	1,0	1,0
Salarissen, sociale lasten en inhuur	41,9	42,5	41,3	40,4	40,7	0,6	-0,3
Activering kosten PMB en dekkingsoverschot PMB	-4,4	-4,4	-4,4	-4,6	-3,5	-0,9	-1,1
Bijzondere baten lasten	0,0	0,0	0,0	-0,3	-0,9	0,9	0,6
Onvoorzien en stelposten	0,9	0,8	0,8	0,8	0,0	0,8	0,8
Mutatie reserves en voorzieningen	4,2	4,3	4,8	4,8	5,1	-0,3	-0,3
Totaal voor bestemming Kadernota	-16,8	-21,3	-25,0	-26,1	-27,5	2,5	1,4
Storting reserves besluitvorming Kadernota		21,3	21,3	21,3	21,3	0,0	0,0
Saldo na bestemming	16,8	0,0	-3,7	-4,8	-6,2	2,5	1,4

Toelichting

Lasten

Rente en afschrijving

In 2016 is in totaal aan gereedgemelde projecten € 5 miljoen meer geactiveerd dan waarmee in de begroting werd gerekend. Dit betrof een aantal projecten waarvan in eerste instantie werd uitgegaan dat de activering in 2017 zou plaatsvinden. Dit heeft geleid tot hogere kosten afschrijvingen van in totaal € 0,4 miljoen). Daarnaast is € 0,2 miljoen minder rente geactiveerd.

Directe kosten exploitatie

In deze post is ook de stelpost van € 1 miljoen voor de taakstelling in de begroting van de Burap verwerkt. In totaal is sprake van een minimale afwijking bij zowel de Burap als de Najaarsbrief.

Belastingen

Op basis van de realisatie 2016 blijkt dat de voorlopige belastingopbrengsten opbrengsten in totaal € 0,3 miljoen lager zijn dan de bijgestelde raming bij de Najaarsbrief. De belastingopbrengsten worden toegelicht in paragraaf 4.6 Waterschapsbelastingen.

Oninbaar en kwijtschelding

Voor wat betreft oninbaar en kwijtschelding is sprake van een voordelige afwijking van € 1,0 miljoen. Deze voordelige afwijking was al in de Burap (€ 0,75 miljoen) en de Najaarsbrief (€ 0,9 miljoen) aangekondigd. In paragraaf 4.6 Waterschapsbelastingen worden de oninbaarheid en kwijtschelding verder toegelicht.

Personeelslasten

Het verschil ten opzichte van de Burap wordt met name veroorzaakt door het niet inzetten van het budget voor indexering personeelskosten en door lagere kosten voor pensioen en zorgverzekeringswet als gevolg van lagere premiestijgingen.

Onvoorzien frictie en stelposten

Het budget voor onvoorzien en indexering is in 2016 niet ingezet en valt vrij ten gunste van de exploitatie.

Baten

Directe opbrengsten exploitatie

De hogere opbrengst betreft met name ontvangen bijdragen voor uitgevoerde baggerwerkzaamheden op grond van uitvoeringsovereenkomsten met gemeenten en ontvangsten wegens sociale uitkeringen en detacheringen.

Bijzondere baten en lasten

In de Najaarsbrief werd rekening gehouden met een opbrengst van € 0,3 miljoen. De realisatie is hoger uitgevallen door met name afrekeningen met gemeenten inzake baggerwerkzaamheden over voorgaande jaren.

Mutatie reserves en voorzieningen

De hogere storting betreft voornamelijk het op peil brengen van de voorziening Onderzoek en ontwikkeling (€ 0,3 miljoen).

2.4 Investeringsramingen

In de begroting 2016 was het totaal van de uitgaven op beschikbaar gestelde investeringskredieten geprogrammeerd op € 47,9 miljoen. In de Burap werd dit bedrag bijgesteld naar € 44,9 miljoen. Uiteindelijk is in 2016 in totaal een bedrag van € 43,2 miljoen uitgegeven.

Tabel 2.3 Investeringsramingen per programma

Investeringsramingen per programma (bedragen * € 1 miljoen)	Raming primitieve begroting 2016	Bijgestelde raming 1 ^e Burap	Bijgestelde raming Najaarsbrief	Realisatie in 2016
Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer	23,0	21,0	20,7	21,7
Gezond, schoon en zoet water	1,0	1,5	1,5	1,6
Watersysteem	9,1	8,1	7,0	10,2
Afvalwaterketen en zuiveren	0,7	0,4	0,5	0,5
Financiën, duurzaamheid en innovatie	0,5	0,1	0,1	0,1
Bestuur, organisatie en instrumenten	13,6	13,9	11,0	9,1
Totaal	47,9	44,9	40,8	43,2

In de afzonderlijke programma's in deze jaarrekening (hoofdstuk 3) worden de investeringen verder toegelicht.

Geactiveerde en afgesloten projecten

In 2016 zijn 51 investeringsprojecten met een totaalbedrag van € 65,9 miljoen afgesloten en geactiveerd. In totaal was voor deze projecten een bedrag van € 81,2 miljoen aan investeringsplannen (IP) en een bedrag van € 82,3 miljoen aan investeringskrediet (IK) beschikbaar gesteld. In hoofdstuk 5.2 is een tabel met daarin alle geactiveerde projecten en de bijbehorende bedragen voor realisatie, investeringsplannen en investeringskredieten zijn opgenomen.

Restantkredieten

De meeste investeringsprojecten hebben een meerjarige looptijd. De beschikbaar gestelde investeringskredieten worden om deze reden verspreid over meerdere jaren uitgegeven.

Aan het eind van 2016 waren nog 116 investeringsprojecten onderhanden. De restantkredieten van deze onderhanden werken van in totaal € 104,6 miljoen worden overgebracht naar 2017.

Door de meerjarige looptijd van de meeste investeringsprojecten zal het restantkrediet ad € 104,6 miljoen niet in zijn geheel in 2017 worden uitgegeven.

In hoofdstuk 5.4 van dit jaarverslag is een overzicht opgenomen van de restantkredieten die overgaan naar 2017.

2.5 Ontwikkeling schuldpositie

In het coalitieakkoord 'Iedereen bewust van water' is onder andere opgenomen dat de schuldenlast wordt afgebouwd tot een aanvaardbaar niveau. Een van de acties hiervoor is het besluit van de verenigde vergadering bij de vaststelling van de jaarrekening 2015 om de voordelige exploitatiesaldi te reserveren in de hiertoe gevormde reserve Niet vrij-bestedbaar vermogen.

Voor een objectieve beoordeling van de schuldpositie van Delfland is aansluiting gezocht met de inmiddels toegepaste beoordelingssystematiek binnen gemeenten en provincies. Met ingang van 2016 zijn voor gemeenten en provincies wettelijk een vijftal ratio's vastgesteld, welke in de Planning & Control producten moeten worden opgenomen. Deze wettelijke verplichting geldt nog niet voor de waterschappen. Wel kunnen twee van deze ratio's, te weten de netto schuldquote en de solvabiliteitsratio, worden toegepast voor een waterschap.

Netto schuldquote

Een kengetal om de hoogte van de schulden van een waterschap te beoordelen is de netto schuld als aandeel van de inkomsten. De hoogte van de inkomsten bepaalt namelijk in belangrijke mate hoeveel schulden een waterschap kan dragen. Hoe hoger het inkomen des te meer schuld een waterschap kan aangaan. Dit kengetal wordt uitgedrukt in procenten en wordt de netto schuldquote genoemd.

Voor waterschappen is nog geen norm vastgesteld. Bij een tweetal waterschappen wordt al voorzichtig gewerkt met de ratio van de netto schuldquote en deze beweegt zich rond de 300%.

De netto schuldquote voor Delfland bedraagt ultimo 2016 376%.

Uit de grafiek blijkt dat behoudens 2016, sprake is van een structurele daling van de netto schuldquote. De eenmalige stijging in 2016 is het gevolg van de herfinanciering PPS in 2016. De in de afgelopen jaren genomen (stevige) financiële maatregelen vormen de basis voor deze daling.

Solvabiliteitsratio

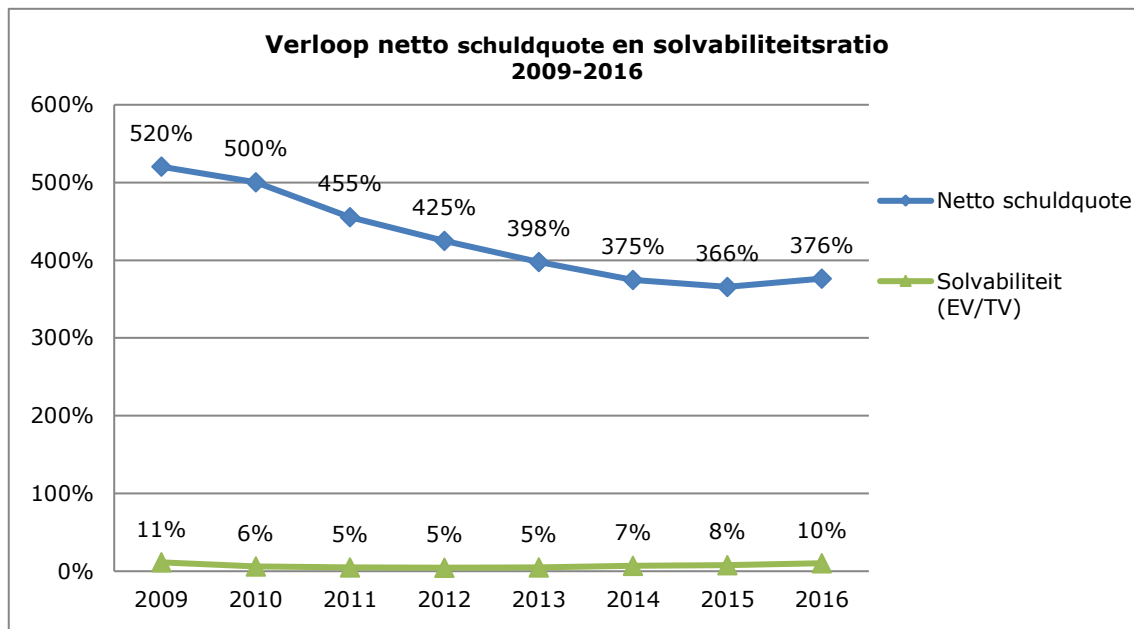
Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin Delfland in staat is aan zijn financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie.

Uit de financiële trendanalyse van Deloitte blijkt dat de gemiddelde solvabiliteitsratio voor 2014 voor alle waterschappen 11% bedroeg.

De solvabiliteitsratio bedraagt in 2016 voor Delfland 10%.

Het verloop van de netto schuldquote en de solvabiliteitsratio over de periode 2009-2016 wordt onderstaand grafisch weergegeven.

Grafiek 2.1 verloop netto schuldquote en solvabiliteitsratio

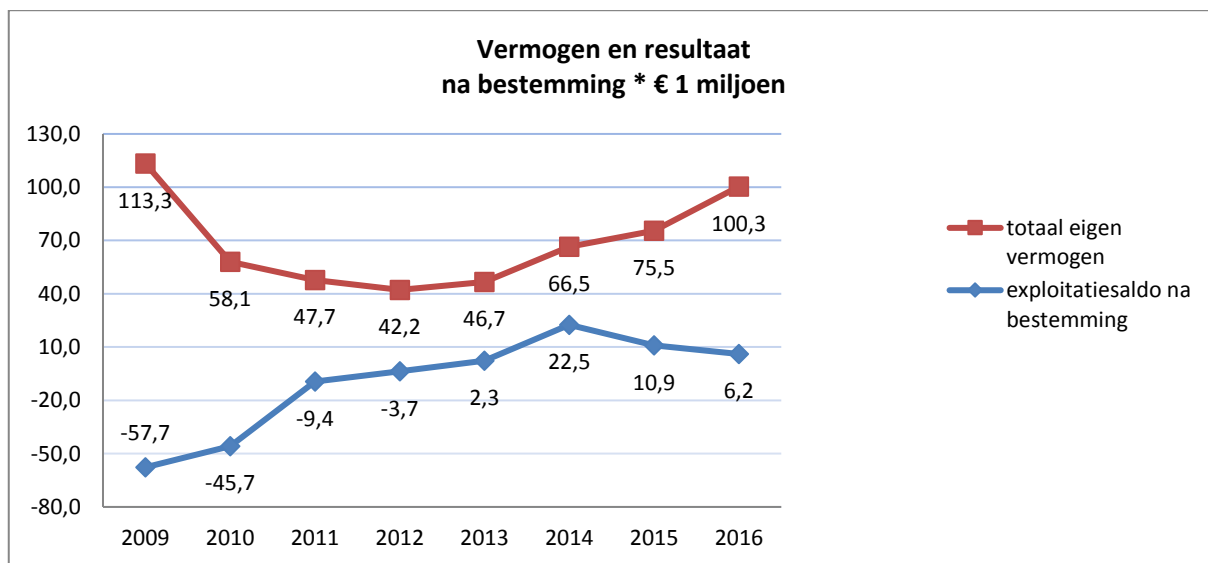

2.6 Vermogenspositie

Het totale eigen vermogen bestaat uit de algemene reserves, de tarief egaliseringsreserves, de bestemmingsreserves en het nog niet bestemde resultaat. In 2016 steeg het totale eigen vermogen van Delfland van € 75,5 miljoen naar € 100,3 miljoen.

Onderstaande grafiek vertoont het verloop van het totale eigen vermogen en het exploitatiesaldo na bestemming over de periode 2009-2016.

Grafiek 2.2 Verloop vermogen en resultaat na bestemming

2.7 Verdeling resultaat

Saldo per hoofdtak en resultaatbestemming

Het totale resultaat na bestemming van € 6,2 miljoen bestaat op basis van vastgestelde verdeelsleutels uit een saldo van de hoofdtak watersysteembeheer en de hoofdtak zuiveringsbeheer. Zie voor een verdere uitwerking ook hoofdstuk 6.3 en 6.4 van dit jaarverslag.

Deze saldi betreffen een overschot van € 4,7 miljoen op de taak watersysteembeheer en een overschot van € 1,5 miljoen op de taak zuiveringsbeheer.

In de tabellen in hoofdstuk 6.3 tot en met 6.4 van dit jaarverslag wordt de verdeling van deze saldi verder gespecificeerd en toegelicht.

Voorgesteld wordt het resultaat over 2016 van in totaal € 6,2 miljoen toe te voegen aan de reserve niet-vrij besteedbaar vermogen.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de voorgestelde resultaatverdeling over 2016.

Tabel 2.7 Voorgestelde resultaatverdeling 2016

Omschrijving	Watersysteem-beheer	Zuiveringsbeheer	Totaal
Resultaat 2016 na bestemming			
<i>Bestemming resultaat</i>			
Storting in de reserve niet-vrij besteedbaar vermogen	4.656.072	1.526.424	6.182.496
Bestemd resultaat 2016	4.656.072	1.526.424	6.182.496

3.1 Programma A - Stedelijk waterbeheer, klimaatadaptatie en veiligheid

3.1.1 Programmalijnen

Binnen het programma Stedelijk waterbeheer, klimaatadaptatie en veiligheid is een onderscheid gemaakt in de volgende drie programmalijnen:

- Klimaatadaptatie
- Veiligheid
- Stedelijk waterbeheer

In onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmalijn weergegeven.

Programmalijn klimaatadaptatie

Doel

Delfland gaat in nauwe samenwerking met gemeenten en andere belanghebbenden de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie nader uitwerken en uitdragen, waardoor de sponswerking in ons sterk verharde gebied toeneemt en er bij ruimtelijke ontwikkelingen klimaatadaptief wordt gehandeld.

Klimaatadaptatie

In 2016 heeft Delfland in samenwerking met overheden, bedrijven en inwoners actief invulling gegeven aan het vormgeven van klimaatadaptatie. Delfland heeft meegewerkt aan initiatieven van derden zoals groene schoolpleinen, polderdaken, regentonnen en andere ideeën om de sponswerking van de stad te vergroten.

Ook is in 2016 een tijdelijke subsidieregeling vastgesteld waarmee in totaal twaalf initiatieven financieel zijn ondersteund. Het aantal aanvragen overtrof de beschikbare financiële middelen, waardoor een deel van de aanvragen is doorgeschoven naar 2017. Voor de programmalijn Klimaatadaptatie wordt in 2017 een strategie voor klimaatadaptatie opgesteld.

Programmalijn veiligheid

Doel

De waterkeringen zijn veilig. Ze worden goed onderhouden en periodiek beoordeeld op stabiliteit en hoogte. Als ze niet voldoen aan de norm worden passende maatregelen genomen, afgestemd met de omgeving en risicogestuurd.

Waterveiligheid

De uitvoering van de verbetering van de 50 meter Delflandse Dijk verschuift door een vertraging vanwege de verplicht te volgen wettelijke procedures naar 2017. Van de primaire keringen is per 31 december 2016 99,9% op orde. De streefwaarde is 100%

In 2016 zijn voor 35 trajecten de planvormingsfase voor buitengewoon onderhoud doorlopen. Op dit moment is 93,3% van alle regionale keringen op orde. De streefwaarde is 89%. Daarmee ligt Delfland voor op de planning. Dit komt door een voortvarende aanpak van de uitvoering en het goedkeuren van (eerder nog niet goedgekeurde) kadetrajecten na gedetailleerd doortoetsen.

Beleid

De actualisatie van het waterkeringenbeleid is gekoppeld aan het proces van de implementatie van de Omgevingswet. In 2016 zijn voorbereidingen getroffen voor de actualisatie en in 2017 en 2018 vindt een gebieds- en activiteitgerichte uitwerking plaats van het beleid. Hiermee worden de bestaande beleidsregels omgezet naar een modulair beleidskader (conform uitvoeringsprogramma van het WBP5) welke actueel gehouden wordt aan de regelgeving en met oog voor maatschappelijke ontwikkelingen.

Een werkwijze hoe om te gaan met bestaande niet waterkerende objecten (NWO) is ambtelijk uitgewerkt en wordt begin 2017 in een pilot beproefd. De insteek is om bij groot onderhoud aan de keringen evident onveilige NWO's in overleg met

eigenaren/bewoners en bedrijven te (laten) verwijderen alsmede de NWO's die toekomstig onderhoud en inspectie belemmeren. Op basis van de resultaten wordt een bestuurlijk voorstel voorbereid in 2017.

De aanpak Binnenstedelijke waterkeringen is geïmplementeerd. Evaluatie vindt plaats wanneer voldoende ervaring met de aanpak is opgedaan.

De verantwoording voor Europese Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR) is gereed. Tot slot is in 2016 gestart met het Plan van Aanpak 2e ronde EU-ROR en de risicokaarten en risicobeheerplannen.

Toetsen

De implementatie van de nieuwe normen voor primaire waterkeringen is in 2016 gestart. Delfland is begonnen met de beoordeling van de primaire waterkering conform deze nieuwe normering. De nieuwe normering is vanaf 2017 van kracht.

De normeringssystematiek voor polderkaden (overige keringen) is in concept gereed en wordt in de eerste helft van 2017 ter besluitvorming voorgelegd.

De polderkaden zijn hiervoor in 2016 getoetst aan het leggerprofiel.

De resultaten van het onderzoek naar overige waterkeringen uit 2015 zijn vertaald naar leggerwijzigingen. De ontwerplegger heeft in 2016 ter inzage gelegen. In 2017 wordt de definitieve legger vastgesteld. Met deze nieuwe legger worden de (noodzakelijke) profielen van de overige keringen administratief vastgelegd en zijn deze beschermd.

Kennis en innovatie

In 2016 is het onderzoek naar verdroogde kades uitgevoerd. Onder meer zijn het dichten van droogtescheuren en het monitoren van bodemvocht onderzocht. Daarnaast is onderzoek uitgevoerd naar de sterkte van de ondergrond bij waterkeringen (proevenverzameling), het toepassen van licht ophoogmateriaal bij kades (quick scan) en het uitvoeren van tijdelijke maatregelen bij risicovolle waterkeringen. Deze onderzoeken lopen door in 2017. Verder loopt er een monitoringprogramma naar het zakken van kades.

Regulier beheer

Het inspectieprogramma van de keringen is geheel uitgevoerd en de inspectieresultaten vormen de basis voor het onderhoudsprogramma voor 2018 en verder. Het onderhoudsprogramma is op een aantal kleine vertragingen na uitgevoerd. De vertragingen vormen geen gevaar voor de doelrealisatie. Ook is 20 hectare maaionderhoud uitgevoerd. Tot slot is er een organisatieplan voor de droogte-inspecties opgesteld.

De sluizen en andere kunstwerken verkeren in goede staat van onderhoud

De evaluatie en actualisatie van het Functioneel Ontwerpproces Boezemkades is gekoppeld aan het implementatieproces voor de Omgevingswet.

Het toezicht op ongewenste NWO's is uitgevoerd conform het in 2016 vastgestelde Toezichtsplan. Waar nodig is handhavend opgetreden. De aandachtspunten worden meegenomen in 2017.

Alle acties vanuit de de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) audit "zorgplicht primaire keringen" zijn voortvarend opgepakt en in 2016 geïmplementeerd.

Programmalijn stedelijk waterbeheer

Doelen

1. *Delfland voert de zorgplichten integraal uit en koppelt de werkzaamheden aan de steeds sneller veranderende omgeving.*
2. *Op basis van de principes van strategisch omgevingsmanagement zal Delfland samen met relevante stakeholders planvorming en gebiedsprocessen inrichten.*

Ad.1 - Zorgplicht

Het integraal uitvoeren van zorgplichten gekoppeld aan de veranderende omgeving is een doelstelling die doorwerkt in veel projecten en processen van Delfland. Een voorbeeld van een project waar integraal beleid tot uitdrukking komt, is het Project Integrale Thema's (PIT). Afgelopen jaar is in het kader van de implementatie van de Omgevingswet gekeken naar de impact van de wet. Deze wet vraagt ook nadrukkelijk om een integrale beleidsontwikkeling die gekoppeld moet worden aan de leefomgeving. Voor de implementatie van de Omgevingswet zal Delfland de komende jaren een "Omgevingsvisie water" met de gebiedspartners ontwikkelen. In deze visie zullen de ambities en doelstellingen integraal worden uitgewerkt en worden gekoppeld aan de leefomgeving.

Ad.2 - Strategisch omgevingsmanagement

De resultaten ten aanzien van het strategisch omgevingsmanagement zijn conform de begroting gerealiseerd. Er is aan de hand van een actuele gebiedsagenda geregeld overleg met de stakeholders in het gebied en weet men elkaar, ook bestuurlijk, te vinden. In 2016 zijn een ambtelijke en twee bestuurlijke watertafels georganiseerd. De ambtelijke watertafel heeft zich inmiddels ontwikkeld tot een jaarlijkse kennis- en netwerkbijeenkomst. Op de bestuurlijke watertafel stemmen de bestuurders van provincie, gemeenten en waterschap de gewenste gezamenlijke richting af, eventueel gevolgd door formele besluitvorming in de eigen besturen. Nagenoeg alle genodigden nemen ook deel.

De prestatie indicator voor het strategisch omgevingsmanagement zal in 2017 worden ontwikkeld.

Ruimtelijke ontwikkelingen

Door het aantrekken van de economie was er in 2016 sprake van een groeiend aantal ruimtelijke initiatieven. Ten aanzien van de ruimtelijke plannen zijn de resultaten conform de begroting gerealiseerd. Deze plannen kennen geen eigen inhoudelijke indicator. Zij dragen bij aan het bereiken van de inhoudelijke indicatoren van de doelen ten aanzien van wateroverlast, KRW en veiligheid.

Bij complexe plannen van derden lag de focus in 2016 op een aantal grote projecten om de belangen van Delfland te borgen: de Blankenburgverbinding, de Rotterdamse baan, de A4 en de A13-A16. Daarnaast is Delfland in gesprek met de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) over nieuwe mogelijke activiteiten in het gebied van Delfland.

Ten aanzien van de waterplannen is bij zes gemeenten het uitvoeringsprogramma actueel. Bij vier gemeenten is actualisatie in voorbereiding. Bij twee gemeenten (Midden Delfland en Vlaardingen) worden gesprekken gevoerd of er al dan niet een nieuw uitvoeringsprogramma wordt opgesteld. De belangrijkste reden voor het niet opstellen is een gebrek aan gemeentelijke capaciteit of prioriteit voor de gemeente.

Watertoets

Bij de watertoets is met alle grotere gemeenten in ons beheergebied structureel vóóroverleg om in een vroegtijdig stadium de belangen van Delfland te borgen. In 2016 zijn ruim 500 advies aanvragen in behandeling genomen en afgehandeld binnen de hiervoor gestelde termijnen.

3.1.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer	Oorspronkelijke begroting 2016	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016
<i>Programmalijn</i>			
Klimaatadaptatie	172	172	396
Veiligheid	12.549	11.741	11.580
Stedelijk waterbeheer	2.432	2.432	2.140
Saldo programma	15.153	14.345	14.116

Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer	Oorspronkelijke begroting 2016	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016
<i>Lasten</i>			
Directe kosten	4.813	3.674	2.659
Toegerekende salarissen	4.073	4.073	4.283
Rente en afschrijving	6.417	6.748	7.365
<i>Totaal lasten</i>	<i>15.303</i>	<i>14.495</i>	<i>14.307</i>
<i>Baten</i>			
Directe opbrengsten	150	150	191
<i>Totaal baten</i>	<i>150</i>	<i>150</i>	<i>191</i>
Saldo programma	15.153	14.345	14.116

Toelichting

Bij dit programma zijn de lasten per saldo circa € 0,2 miljoen lager dan de bijgestelde begroting. (verschil tussen begroting 2016 na wijziging en rekening 2016).

De verschillen worden veroorzaakt door de volgende posten:

Lasten

Lagere kosten

Door een aantal kleine vertragingen in het onderhoudsprogramma, die de doelrealisatie niet in gevaar brengen alsmede een verschuiving van bekostiging van het buitengewoon onderhoud vanuit het investeringskrediet programmatische aanpak buitengewoon onderhoud 2016 – 2020, is er per saldo circa € 0,2 miljoen minder uitgegeven.

3.1.3 Investerings

Verloop investeringen 2016:

Investerings per Programma (bedragen * € 1 miljoen)	Raming oorspronkelijke begroting 2016	Bijgestelde raming Burap	Bijgestelde raming Najaarsbrief	Realisatie in 2016
Stedelijk waterbeheer, klimaatadaptatie en veiligheid	23,0	21,0	20,7	21,7

Toelichting

Bij dit programma is per saldo circa € 1,3 miljoen minder uitgegeven dan vooraf begroot. De verwachting van de Burap en Najaarsbrief met een nog lagere besteding is mede door de flexibiliteit van de programmatische aanpak uitgebleven. De reden voor de lagere besteding zijn aanbestedingsvoordelen en verschuivingen in de planning, (reguliere programmadynamiek). In totaal is 13,2 kilometer kade opgehoogd en/ of verbeterd. Daarnaast zijn maatregelen uitgevoerd om de sluizen van Delfland veilig te houden.

3.1.4 Risico's

Klimaatadaptatie

Ten aanzien van klimaatadaptatie waren in de begroting 2016 nog geen risico's genoemd.

In 2016 is ervaring opgedaan met de eerste initiatieven en projecten. Daaruit blijkt dat veel initiatieven komen van andere partijen dan de gebruikelijke samenwerkingspartners en overheden. Hierbij kan worden gedacht aan scholen, Vereniging van Eigenaren (VvE's), ondernemers en bedrijven. Het ondersteunen van deze partijen, om te komen tot uitvoerbare en effectieve maatregelen, heeft meer inzet gevraagd dan was verwacht. De ervaringen zullen worden meegenomen in de strategie die in 2017 aan het bestuur wordt aangeboden.

Veiligheid

De voorziene risico's hebben zich in 2016 niet voorgedaan. Voor 2017 zijn wederom risico's met betrekking tot de weersafhankelijkheid voorzien. Tevens is er een mogelijk risico als Europa besluit het beheer van exoten te intensiveren.

Stedelijk waterbeheer*Verwevenheid met de omgeving*

De genoemde risico's hebben zich in verschillende gradaties bij het realiseren van de verschillende onderdelen van ruimtelijke plannen voorgedaan. Door vroegtijdig en regelmatig in overleg met betrokken organisaties te gaan is hierop bijgestuurd en zijn de planvormingsresultaten van Delfland gerealiseerd. Ook is in 2016 een aantal kansen die extern zijn ontstaan gesignaleerd en benut. Door een toename van het aantal ruimtelijke initiatieven is meer inzet gepleegd op het verkennen van kansen. Dit gaf een extra druk op de beschikbare formatie. Als het aantal initiatieven verder toeneemt, neemt het risico toe dat er onvoldoende tijd is deze te verkennen en er mogelijk kansen worden gemist.

3.2 Programma B – Gezond, schoon en zoet water

3.2.1 Programmalijnen

Binnen het programma Gezond, schoon en zoet is een onderscheid gemaakt in de volgende vijf programmalijnen:

- Zelfvoorzienend en kringloopsluiting
- Chemische waterkwaliteit
- Lokale knelpunten en kansen
- Zwemwater
- Coördinatie beheer

Programmalijn zelfvoorzienend en kringloopsluiting

Doelen

1. *Delfland heeft in 2017 een strategie vastgesteld om op een toekomstbestendige wijze kringlopen te sluiten en (nagenoeg) zelfvoorzienend te kunnen zijn in de waterbehoefte.*
2. *Delfland zet zich in voor een (kosten)effectieve zoetwatervoorziening, nu en in de toekomst samen met de partners*

Ad 1)

Afgelopen jaar is – samen met externe partners - de strategie op hoofdlijnen 'Delfland circulair' opgesteld, en inmiddels aan het college aangeboden. Hierin wordt op hoofdlijnen aangegeven hoe Delfland op een toekomstbestendige wijze kringlopen kan sluiten om (nagenoeg) zelfvoorzienend te kunnen zijn. In de loop van 2017 zal dit beleid aan de VV worden voorgelegd.

Ad 2)

In 2016 heeft Delfland zich ingezet voor het behouden van een (kosten)effectieve zoetwatervoorziening. De activiteiten zijn allemaal volgens planning uitgevoerd, en betroffen achtereenvolgens:

- Er is ingezet op het borgen van de belangen van Delfland in planvorming van derden, waaronder het voornemen van het Havenbedrijf Rotterdam om de Nieuwe Waterweg te verdiepen. Met de andere belanghebbende waterschappen was Delfland betrokken bij onderzoek naar de effecten en is een zienswijze op de ontwerp-vergunning van Rijkswaterstaat ingediend. Daarnaast heeft Delfland onderhandeld met het Havenbedrijf over compensatie negatieve effecten als gevolg van verdieping van de Nieuwe Waterweg. De afspraken met het Havenbedrijf zijn in 2016 in twee overeenkomsten vastgelegd.
- Delfland werkt met de zoetwaterregio West-Nederland aan de implementatie van de deltabeslissing zoetwater, waaronder uitwerking van het instrument waterbeschikbaarheid. Dit is een hulpmiddel om de gebruiker van zoetwater duidelijkheid te geven over de beschikbaarheid van zoetwater en over zijn handelingsperspectief om zo doelmatig mogelijk met zoetwater om te gaan. In 2016 zijn twee pilots waterbeschikbaarheid uitgevoerd. Op basis van de resultaten wordt de aanpak voor verdere implementatie van dit instrument bepaald. Voor het project 'slim watermanagement' heeft Delfland samen met Schieland en Krimpenerwaard een pilot uitgevoerd rondom zoutindringing op de Schie, waarmee het operationele zoetwaterbeheer kan worden verbeterd.
- Tenslotte heeft Delfland gewerkt aan het uitvoeren en het actueel houden van de waterakkoorden. Het waterakkoord met Schieland en de Krimpenerwaard is in 2016 herzien en vastgesteld door de VV. Daarnaast zijn de geactualiseerde waterakkoorden KWA (Kleinschalige Water Aanvoorzieningen) en Rijnland-Delfland in concept gereed en zal de bestuurlijke besluitvorming begin 2017 gestart worden.

Programmalijn chemische waterkwaliteit

Doel

In 2021 is de chemische waterkwaliteit zodanig dat met een voortgaande ontwikkeling van de ecologische en chemische kwaliteit de KRW-doelen in 2027 zijn gehaald.

Met name de emissies vanuit de glastuinbouw blijven een belangrijk aandachtspunt voor de chemische waterkwaliteit, mede hierdoor blijft de waterkwaliteit achter. Daarom heeft de VV op 22 september 2016 de procesaanpak 'intensiveren aanpak chemische waterkwaliteit' vastgesteld, om de komende jaren de waterkwaliteit in het glastuinbouwgebied voor eind 2021 structureel te verbeteren. Onderdeel hiervan is het verhogen van de ambitie (hoger percentage) voor het doorlichten van polders volgens de door Delfland ontwikkelde methode van gebiedsgericht meten en monitoren. In overleg met onze gebiedspartners wordt hier invulling aan gegeven.

De Waterkwaliteitsrapportage 2015, maar ook de voorlopige resultaten van 2016, laten voor de Westboezem zien dat de daling in stikstof- en fosfaatconcentraties stagneert of zelfs verslechtert. Alleen voor de Oostboezem is een lichte vooruitgang waar te nemen. Voor bestrijdingsmiddelen zijn de prestatie-indicatoren (in de boezem) gehaald, maar zijn wel lokaal zeer forse concentraties aangetoond. Verdere toelichting zal in de waterkwaliteitsrapportage 2016 plaatsvinden.

Op aandringen en met inzet van Delfland is de (landelijke) emissieregistratie (UO-IMT: Uitvoeringsorganisatie integrale milieutaakstelling) sterk verbeterd. Ook Delfland heeft, ondanks het omvangrijke areaal, een hoge rapportagegraad (98%) weten te realiseren. Daarnaast is het afgesproken deel ook kwalitatief gecontroleerd. Hoewel er nog veel winst is te behalen bij het terugdringen van ongewenste emissies lijkt er wel sprake te zijn in een daling van het aantal bewuste (opzettelijke) overtredingen. Hiernaast is het afgesproken aantal agrarische bedrijven gecontroleerd en waar nodig aangepakt.

Na 2014 en 2015 is in 2016 de pilot van het doorspoelen afgerond; de resultaten worden meegenomen in de waterkwaliteitsrapportage over 2016. In september heeft D&H besloten om na 2016 voorlopig te stoppen met het extra doorspoelen van de boezem. De maatregel is op dit moment niet effectief genoeg omdat eerst de emissies uit de glastuinbouw omlaag moeten.

Middels communicatie is het afgelopen jaar ingezet op het bewuster maken van de glastuinbouwsector, naast de polderaanpak van gebiedsgericht meten en handhaving.

Ook bij de andere agrarische sectoren moeten nog meer stappen gezet worden om de chemische waterkwaliteit te verbeteren, en bovendien blijken er nieuwe probleemstoffen in het oppervlaktewater terecht te komen die niet acceptabel zijn. In 2016 hebben de waterschappen samen met het Rijk de 'delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater' ondertekend om deze uitdaging gezamenlijk het hoofd te kunnen bieden. In deze Delta-aanpak is met name aandacht voor bestrijdingsmiddelen, nutriënten en medicijnresten.

Chemische waterkwaliteit

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2016	Realisatie (o.b.v. waterkwaliteitsrapportage 2016)
Stikstofgehalte West- en Oostboezem max. 2,4 en 2,0 mg/l in 2021	3,3 en 2,2 mg/l	3,7 en 2,2 mg/l
% bestrijdingsmiddelen en gemiddelde concentratie in 2021 resp. lager dan 5% en 0,1 µg/l	8,0% & 0,15 µg/l	7,0% & 0,07 µg/*l

Programmalijn lokale knelpunten en kansen

Doel

Zoveel mogelijk afgesproken lokale waterkwaliteitsknelpunten worden opgelost en kansen worden benut binnen taakstellend budget.

De aanpak van de vijf lokale knelpunten 5de ronde (2015-16) is conform planning voor het einde van het jaar afgerond. Van resterende knelpunten uit de voorgaande rondes is bij een tweetal (te weten Kalfjeslaan en Tanthof) vertraging geconstateerd als gevolg van het verkrijgen van overeenstemming met de gemeente Delft over de aanpak. Dit is

ook besloten in de Verenigde Vergadering van december. Inmiddels hebben een aantal gemeenten nieuwe knelpunten aan gedragen, deze zullen begin 2017 worden beoordeeld en voorbereid.

Programmalijn zwemwater

Doel

De aangewezen zwemwaterlocaties voldoen aan de EU-zwemwaterrichtlijn en er is alleen bij uitzondering een negatief advies als gevolg van blauwalg en bacteriën.

Van de 14 zwemwaterlocaties voldoen er 11 aan de eis die wordt gesteld door de Europese zwemwaterrichtlijn. De kwaliteit van het water in waterspeeltuin Korftlaan is ondanks de genomen maatregelen "slecht". De Plas Wilhelminapark was een deel van het jaar dicht vanwege werkzaamheden en was daardoor niet toetsbaar. Van waterspeeltuin Tanthof zijn nog te weinig gegevens verzameld nadat in 2016 een nieuwe meetreeks is gestart. Omdat de waterspeeltuin Korftlaan "slecht" scoort, wordt niet voldaan aan de Prestatie Indicator waarin alle locaties moeten voldoen aan de bacteriële norm die de EU-zwemwaterrichtlijn stelt.

Mede dankzij de genomen maatregelen is de prestatie indicator voor blauwalgen ondanks de ongunstige omstandigheden toch gehaald. Door de relatief warme winter 2015/2016 en de daardoor optredende natuurlijke processen is er in 2016 relatief veel blauwalg aangetroffen in de zwemplassen. Doordat de zomer ook lang aanhield, hebben wij tot en met september blauwalgen waargenomen. In de Krabbeplas in Vlaardingen en Delftse Hout in Delft is, net als in 2015, waterstofperoxide toegediend om blauwalg te verminderen. De resultaten laten uiteindelijk zien dat op 9 van de 14 zwemwaterlocaties in 2016 blauwalgenoverlast is opgetreden. Dit heeft geleid tot in totaal 6 weken negatief zwemadvies op de 6 referentielocaties. Hiervan zijn drie weken afkomstig van het Delftse Hout en drie weken van de Krabbeplas (SolarBee plas).

Bij de locaties Plas Wilhelminapark en Plas Prinsenbos zijn in 2016 conform planning maatregelen genomen die de zwemwaterkwaliteit moeten verbeteren.

Tijdens het zwemseizoen is er maandelijks gecommuniceerd via persberichten en sociale media aan de hand van omstandigheden of projecten, zoals de Krabbeplas, Prinsenbos, start zwemseizoen, Wilhelminapark, toevoegen waterstofperoxide om blauwalg te voorkomen, zwemmersjeuk, zwemmen tegen ALS en Swim to fight Cancer.

Zwemwater

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2016	Resultaat 2016
Aantal zwemwaterlocaties dat voldoet aan de bacteriële norm	14*)	11
Aantal zwemwaterlocaties waar maatregelen zijn genomen met een negatief zwemadvies van maximaal 3 weken	6	6

*) Zoals bij de BURAP is gemeld is het aantal zwemwaterlocaties gedaald van 15 naar 14.

Programmalijn Coördinatie beheer

Doelen

- 1. Door intensivering en optimalisering van het beheer wil Delfland het watersysteem kosteneffectiever in stand houden. Door het juiste beheer wordt de waterveiligheid geborgd, wordt wateroverlast en –tekort zoveel mogelijk voorkomen en kan de waterkwaliteit worden beschermd en verbeterd.*
- 2. Delfland wil met de beheerders van de openbare ruimte komen tot gezamenlijke, op assetmanagement gestoelde, beheerplannen. Ook wil Delfland afspraken maken over de koppeling van beheermiddelen en zo een bijdrage leveren aan de verbetering van de leefomgeving.*

In 2016 is gestart met de implementatie van assetmanagement binnen Delfland. Er is een assetmanagementscan uitgevoerd, een ontwikkelplan op hoofdlijnen opgesteld en er is gestart met een pilot en opleidingen. Het onderwerp assetmanagement is aan de orde geweest in de informatieve VV op 1 december 2016.

3.2.1 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Gezond, schoon en zoet water (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2016	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016
<i>Programmalijn</i>			
Zelfvoorzienend en kringloopsluiting	306	306	346
Chemische waterkwaliteit	1.455	1.455	1.673
Zwemwater	411	132	281
Coördinatie beheer	43	594	403
Lokale knelpunten en kansen	97	43	178
Totaal	2.312	2.530	2.881
Programma Gezond, schoon en zoet water	Primitieve Begroting 2016	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016
<i>Lasten</i>			
Directe kosten	1.370	1.370	1.365
Toegerekende salarissen	874	875	1.368
Rente en afschrijving	218	435	360
Totaal lasten	2.462	2.680	3.093
<i>Baten</i>			
Directe opbrengsten	0	0	12
Mutaties reserves/voorzieningen	150	150	200
Totaal baten	150	150	212
Saldo programma	2.312	2.530	2.881

Toelichting:

Op dit programma is per saldo sprake van € 0,35 miljoen aan hogere kosten. Hoofdzakelijk als gevolg van de feitelijke toerekening van de personele lasten, wordt de begroting met dit bedrag overschreden.

Verloop investeringen 2016:

Investeringen per Programma (bedragen * € 1 miljoen)	Raming oorspronkelijke begroting 2016	Bijgestelde raming Burap	Bijgestelde raming Najaarsbrief	Realisatie in 2016
Gezond, schoon en zoet water	1,0	1,5	1,5	1,6

Toelichting:

Zoals in de BURAP al is aangegeven, is er in de loop van het jaar meer zekerheid verkregen over de projecten welke in 2016 binnen de lokale knelpunten en zwemwateren zijn uitgevoerd. Bij een aantal projecten is meer uitgegeven dan was geraamd. Deels veroorzaakt door projecten waar de kosten hoger lagen dan het beschikbare IP en krediet, zoals het project Wilhelminapark, waar de VV heeft ingestemd met een bijstelling van dit krediet en IP. Deels ook door verschuivingen tussen de verschillende begrotingsjaren, maar binnen IP en krediet.

3.2.2 Risico's

Voor wat betreft de risico's is er ten opzichte van de begroting geen sprake van afwijkingen.

3.3 Programma C – Watersysteem

3.3.1 Programmalijnen

Binnen het programma Watersysteem is een onderscheid gemaakt in de volgende drie programmalijnen:

- Integraal watersysteem
- Grondwater en bodemdaling
- Vaarwegbeheer

In de onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmalijn weergegeven.

Programmalijn integraal watersysteem

Waterkwantiteit

Doelen

1. *In 2021 voldoet 98 % van het oppervlak van het beheergebied aan de normering voor inundatie*
2. *Delfland maakt integrale peilbesluiten en doet dit samen met belanghebbenden.*
3. *De programmering van de wateroverlast opgave is gebaseerd op basis van cyclische, vrij toegankelijke en integraal voorbereide systeemanalyses.*

Ad 1

Op dit moment voldoet, na aanpassing aan de actuele klimaatscenario's, circa. 97,5% van het areaal aan de normering voor inundatie. Daarmee wordt het doel van 98% voor 2021 redelijk eenvoudig haalbaar. Voor ruim 15 hectare van het beheergebied is de planvorming uitgevoerd.

In het afgelopen jaar is regulier onderhoud uitgevoerd aan 1.220 kilometer watergangen. Hierbij is vooral de toename van de hoeveelheid watervlavel (exoot) opgevallen. Daarnaast is het onderhoud uitgevoerd aan peil regulerende kunstwerken. Bij dit onderhoud zijn geen opvallende zaken geconstateerd.

92% van de waterpeilen voldeed aan het vastgestelde peilbesluit dit was conform de prognose. Het niet voldoen aan de peilen kan vele oorzaken hebben, zoals uitval gemaal door defect of onderhoud, onvoldoende onderhoud duiker, maar ook een teveel aan regenval.

Ad 2

In 2016 zijn 17 partiele herzieningen van peilbesluiten vastgesteld. Tevens is dit jaar gestart met het boezempeilbesluit, de cluster Polder Berkel en 37 partiele herzieningen van peilbesluiten.

Ad 3

Conform planning is in 2016 een watersysteem analyse voor 10 polders uitgevoerd en zijn de knelpunten in beeld gebracht. Dit is conform de bij de begroting afgegeven planning.

Ecologische waterkwaliteit en vismigratie

Doelen

1. *In 2021 zijn de inrichting, het beheer en de waterkwaliteit in de KRW-waterlichamen en in overige delen van het watersysteem zodanig dat met een verwachte voortgaande natuurlijke ontwikkeling de KRW-doelen in 2027 worden gehaald.*
2. *In 2021 zijn de belangrijkste leefgebieden voor vissen in die mate ontsloten, dat met de verwachte voortgaande natuurlijke ontwikkeling en de renovatie- en nieuwbouwcyclus voor kunstwerken de KRW-doelen voor vissen in 2027 gehaald worden.*
3. *In de planperiode van het WBP5 wordt het ambitieniveau voor de waterkwaliteit in de lokale wateren van Delfland vastgesteld en voldoet de waterkwaliteit voor een deel van dit water aan de wensen van burgers, gemeenten en Delfland.*

Ad 1

In 2016 is de verkenning en de planvorming van 17 hectare natte ecologische zones (NEZ) gerealiseerd. Daarnaast is gestart met een aanbesteding extra inzet te kunnen plegen op het verkennen en uitvoeren van maatregelen in 2017 en 2018 voor het realiseren van de ecologische opgave.

Het reguliere onderhoud aan de NEZ's is dit jaar conform de inspectieresultaten uitgevoerd. In 2016 is ook een start gemaakt met het groot onderhoud aan de NEZ's. Om er voor te zorgen dat de natuurwaarden zich verder ontwikkelen en oevers niet verlanden.

In het Netwerk Schoon en gezond water delen gemeenten en Delfland kennis en ervaring over beheer en onderhoud van waternatuur met elkaar. Hierdoor ontstaat meer aandacht n voor effectief en efficiënt beheer en onderhoud ter verbetering van de waterkwaliteit.

Ad 2

In 2016 is het Onderzoeksplan voor aalmigratie en – populatie Delfland (2017-2022) opgesteld. Dit onderzoek levert de benodigde gegevens op over de aalstand in Delfland. Daarnaast heeft het onderhoud van vispassage's conform planning plaats gehad, daarmee blijven belangrijke leefgebieden voor vis ontsloten.

Ad 3

In het Netwerk Schoon en gezond water zijn gemeenten en Delfland samen een catalogus aan het opstellen, waarmee alle partijen dezelfde taal kunnen spreken bij het bepalen van de ambities voor lokaal water. De gezamenlijke ambities ten aanzien van de lokale waterkwaliteit worden in beeld gebracht en de veldbezoeken voor het bepalen van de huidige kwaliteit van het lokale water zijn uitgevoerd. Hiermee kan nu de ambitie voor het lokale water worden bepaald.

Programmalijn grondwater en bodemdaling

Doelen

1. *Delfland bouwt verder aan een toekomstige rol als kwantitatief grondwaterbeheerder en benut kansen met grondwater.*
2. *In 2019 heeft Delfland een visie ontwikkeld op de omvang van bodemdaling in het beheergebied en de gevolgen ervan. Uit deze visie kunnen scenario's en maatregelen worden bepaald om (de gevolgen van) de bodemdaling het hoofd te bieden.*

Ad 1

In 2015 heeft Delfland met de hoogheemraadschappen Schieland en de Krimpenerwaard en Rijnland een gezamenlijke grondwatervisie opgesteld. Vanwege de relatie tussen de grondwaterstand en bodemdaling is in 2016 gecheckt om ervoor te zorgen dat de grondwatervisie en de te ontwikkelen strategie op de bodemdaling goed op elkaar aansluiten. De visie op Grondwater zal begin 2017 ter besluitvorming worden voorgelegd.

Ad 2

De startnotitie voor het ontwikkelen van een visie met betrekking tot bodemdaling is besproken. In 2016 lag de nadruk op het in samenwerking met de omgeving vergroten van de kennis over de bodem en de factoren die invloed hebben op de bodemdaling in het algemeen. Dit doen we door het opbouwen van een netwerk en uitwisselen van ervaring. Daarnaast doen wij in twee gebiedsprocessen kennis op van de oorzaken en gevolgen specifiek voor onze regio. Met de gemeente Midden Delfland is een gebiedsproces opgestart om te komen tot handelingsperspectieven voor het landelijk gebied. Een gebiedsproces met gemeente Westland begint vorm te krijgen.

Programmalijn vaarwegbeheer

Doel

Het vaar(weg)beheer in samenwerking met gebiedspartners professionaliseren.

De Vaarverordening is in 2015 vastgesteld en in 2016 geïmplementeerd. Het beheergebied is voorzien van zowel nautische verkeerborden als informatiepanelen. Het Nautisch toezicht is conform de afspraken uitgevoerd. Hiermee zijn belangrijke stappen gezet in het professionaliseren van het vaarwegbeheer.

In 2016 is een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden om de Strijp open te stellen voor gemotoriseerd verkeer. Dit heeft geleid tot een voorstel met daarin de voorwaarden waaronder de Strijp open kan worden gesteld voor gemotoriseerd verkeer in het vaarseizoen 2017.

3.3.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Watersysteem (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2016	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016
<i>Programmalijn</i>			
Integraal watersysteem	32.346	33.213	35.680
Grondwater en bodemdaling	26	26	97
Vaarwegbeheer	148	148	158
Totaal	32.520	33.387	35.935

Watersysteem (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2016	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016
<i>Lasten</i>			
Directe kosten	11.677	11.852	13.249
Toegerekende salarissen	5.925	5.925	6.508
Rente en afschrijving	16.608	17.300	18.801
<i>Totaal lasten</i>	<i>34.210</i>	<i>35.077</i>	<i>38.558</i>
<i>Baten</i>			
Directe opbrengsten	1.690	1.690	2.623
<i>Totaal baten</i>	<i>1.690</i>	<i>1.690</i>	<i>2.623</i>
Saldo programma	32.520	33.387	35.935

Toelichting

Directe kosten:

Op dit programma is sprake van afgerond € 1,4 miljoen hogere directe kosten en € 1,0 miljoen hogere opbrengsten (verschil tussen begroting 2016 en rekening 2016). Met ingang van 2016 geldt dat zowel de kosten als de opbrengsten van het baggeren en onderhoud watergangen voor gemeenten in het programma moeten worden verantwoord. Tot en met 2015 liep deze verantwoording hiervan via de hiervoor gevormde voorzieningen. Voor 2016 heeft dit geleid tot zowel hogere kosten als hogere opbrengsten in het programma van € 1,0 miljoen. Delfland heeft met de gemeente Delft afspraken gemaakt over het realiseren van een Aquaflowsysteem op locatie Loden Vloer in Delft. Op 24 september 2015 heeft de verenigde vergadering ingestemd om een bijdrage in de kosten te nemen van maximaal € 40.000. Het Aquaflowsysteem is inmiddels aangelegd.

Tenslotte is voor het project Rain Levelr een opschaling van één naar tien deelnemende tuinders voorzien. Om dit ICT-technisch op een verantwoorde wijze uit te voeren is de planning aangepast. Hierdoor is het budget in de voorgaande jaren ten gunste van de

algemene middelen gebracht en zijn in 2016 de kosten voor DIG (€ 240.000) verantwoord.

Toegerekende salarissen:

De in 2016 aan het programma toegerekende uren zijn hoger dan het aantal uren waarmee in de urenraming voor de begroting 2016 werd rekening gehouden.

Rente en afschrijving

De hogere rente en afschrijving betreffen € 1,5 miljoen kapitaallasten van in 2016 geactiveerde investeringen.

In de begroting 2016 zijn de kapitaallasten van het verwachte volume geactiveerde investeringsprojecten per 1 januari 2016 als stelpost in het programma algemene dekkingsmiddelen opgenomen. De kapitaallasten van de werkelijk geactiveerde investeringen zijn ten laste van de programma's gebracht.

Hierdoor ontstaat op het programma algemene dekkingsmiddelen een voordelig effect en is op de andere programma's sprake van een nadelig effect.

Per saldo is in totaal sprake van een nagenoeg budgettair neutraal effect.

3.3.3 Investerings

Verloop investeringen 2016:

Investerings per Programma (bedragen * € 1 miljoen)	Raming oorspronkelijke begroting 2016	Bijgestelde raming Burap	Realisatie in 2016
Watersysteem	9,1	8,1	10,2

Toelichting

Integraal watersysteem

In 2016 is er € 1,1 miljoen meer geïnvesteerd in het programma watersysteem dan in de begroting was voorzien. Door de gemeente Den Haag wordt de Rotterdamse Baan aangelegd. Dit project is gecombineerd met het aanleggen van het Molenvlietpark incl. waterberging. Anders dan aangenomen is een eerste bijdrage in 2016 betaald. Dit komt omdat de aannemer binnen zijn contract de vrijheid heeft zelf te kiezen waar hij het project start en de aannemer startte met de waterberging. De 1^e betaling is gedaan waardoor in 2016 de uitgaven € 2,7 miljoen hoger zijn.

De bouw van het gemaal in de Akkerdijkse polder is vertraagd, dit is veroorzaakt door een lang lopende onduidelijkheid tussen Delfland en de aannemer. Deze onduidelijkheid is opgelost, maar veroorzaakt wel een vertraging van enkele maanden en daardoor een lagere uitgave van € 0,3 miljoen.

Tevens is in de groep van projecten voor groot onderhoud van zeven gemalen, de renovatie van het gemaal Schieveen Oude Bovendijk stilgelegd. Bij de voorbereidingen is een nieuw idee gevormd, waardoor mogelijk de bouw van één gemaal kan vervallen. En bij het gemaal Schieveen Delftweg is de aanbesteding lager uitgevallen dan verwacht. Dit heeft geleid tot € 0,3 miljoen lagere kosten.

Voor het overige is sprake van een diverse relatief geringe afwijking van in totaal € 0,4 miljoen op alle overige projecten.

3.3.4 Risico's

Ecologische waterkwaliteit

Over de directe relatie tussen de aanleg van een natte ecologische zone en de bijdrage daarvan aan de waterkwaliteit (de effectiviteit van de maatregel is) is in relatie tot de natuurlijke processen nog onvoldoende bekend, dit geeft het risico dat we niet de juiste projecten en maatregelen inplannen.

Beheermaatregel

- Onderzoek naar natuurlijke processen om onzekerheid te verkleinen;
- In de financiering van het investeringsbudget voor NEZ is een bijstuurmoment ingebouwd in 2019 om op basis van de resultaten van onderzoek de programmering en planning aan te passen.
- Daarnaast wordt in het programma gekeken of alternatieve manieren van het verbeteren van ecologie (onder andere door ander beheer en onderhoud of drijvende eilanden) mogelijk zijn, zodat we in 2019 een breed scala aan mogelijke maatregelen en de effectiviteit daarvan in beeld hebben.

Delfland werk samen met partners, onder andere gemeenten om de doelen te behalen.
Om de doelen te kunnen behalen moet er voldoende investeringen gedaan worden door deze partners, of partijen uiteindelijk overgaan tot investering is onzeker.

Beheermaatregel

- 1) bereidheid voor investeren vergroten
- 2) goed verwachtingenmanagement

Exoten

In 2016 is er een explosieve toename geweest van de exoot watervanell. De bestrijding van deze exoot heeft € 0,2 miljoen meer gekost dan in 2015. Dit is ook een risico voor komende jaren: door de zachte winters en mogelijk nieuw beleid uit Europa kan de inzet op de bestrijding van exoten enorm groeien.

Beheermaatregel

Binnen het assetmanagement zal een aanpak worden opgesteld ten aanzien van de bestrijding van exoten. Hierbij wordt ook meegenomen wat het gevolg is als we een gedeelte niet, of minder intensief verwijderen. Op basis van de aanpak kan inzichtelijk worden gemaakt met welke kosten we rekening moeten houden. En zal hiervoor eventueel budget worden gevraagd bij de Verenigde Vergadering.

3.4 Programma D – Afvalwaterketen en zuiveren

3.4.1 Programmalijnen

Binnen het programma Afvalwaterketen en zuiveren is een onderscheid gemaakt in de volgende vier programmalijnen:

- Transporteren en zuiveren
- Hergebruik grondstoffen
- PPS-contract
- Samenwerken in de afvalwaterketen

In onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmalijn weergegeven.

Programmalijn transporteren en zuiveren

Doel

Het transport- en zuiveringssysteem is doelmatig ingericht en blijft voldoen aan de afnameverplichting en wettelijke eisen voor het transporteren en zuiveren van afvalwater en voor de slibverwerking.

In 2016 zijn het transportstelsel, de zuiveringen en slibverwerking doelmatig beheerd en is er voldaan aan de afnameverplichting en de wettelijke eisen.

Prestatie indicatoren

1. Mate waarin voldaan wordt aan de afspraken voor het transporteren van stedelijk afvalwater (de afnameverplichting)

In 2016 is voor 100% voldaan aan de afspraken met de gemeenten voor het transporteren van stedelijk afvalwater.

2. Mate waarin voldaan wordt aan de wettelijke eisen voor het zuiveren van afvalwater en de slibverwerking

In 2016 is voor 100% voldaan aan de wettelijke eisen voor het zuiveren van afvalwater en de slibverwerking.

Programmalijn Hergebruik grondstoffen

Doel

In 2021 zijn alle voorbereidende maatregelen getroffen om op een toekomstbestendige wijze de waterketen te sluiten en de zuiveringen te kunnen doorontwikkelen tot energie-, grondstoffen- en zoetwaterfabrieken.

In 2016 is gewerkt aan de voorbereidingen voor het realiseren van dit doel. Dit doel krijgt in 2017 een vervolg met het opleveren van een beleidsnotitie waarin een strategie voor de zoetwater-, energie-, en grondstoffenfabrieken (ZEG-fabrieken)

De VV heeft in december 2016 de intentie uitgesproken om in het kader van toekomstige afspraken met de glastuinbouwbedrijven AWZI Nieuwe Waterweg (NWA) onder voorwaarden beschikbaar te stellen voor de zuivering van gewasbeschermingsmiddelen.

De bouw van de pilot Zoetwaterfabriek is volgens planning verlopen. De opening heeft op 30 juni 2016 plaats gevonden tijdens de bijeenkomst "Het straatje van Vermeer". Ook is in augustus 2016 gestart met het uitvoeren van het onderzoeksplan van de pilot Zoetwaterfabriek waarin de effectiviteit en dimensioneringsgrondslagen van ozonisatie in combinatie met zand-, en koolfiltratie worden bepaald.

Nadat eind september 2016 de verenigde vergadering het voorstel inzake Biogasbenutting AWZI De Groote Lucht (DGL) heeft goedgekeurd is in 2016 gestart met dit project. De installatie zal in 2017 worden opgeleverd.

Prestatie indicatoren

1. Percentage eigen energieopwekking

Het percentage eigen energie opwekking bedraagt 48,6%. Dit is conform het klimaatakkoord.

2. Percentage hergebruik effluent

Het percentage hergebruik effluent is bij ingebruikname van de eerste Zoetwaterfabriek bekend in 2021.

3. Percentage terugwinning fosfaat uit slib

Het percentage terugwinning fosfaat uit slibverbrandingsas is na de start van de fosfaatfabriek van bedrijf Ecophos in 2018 bekend.

4. Het aantal zuiveringen waarvoor voorbereidende maatregelen zijn getroffen voor de doorontwikkeling naar zoetwaterfabrieken

Op zuivering DGL is de pilot Zoetwaterfabriek in 2016 gestart. De verwachting is dat in 2017 en 2018 ook op zuivering NWA voorbereidende maatregelen worden getroffen voor de doorontwikkeling van een Zoetwaterfabriek.

Programmalijn PPS-contract

Doel

Middels het DBFO-contract en samenwerking met de partners in de PPS blijft het transport- en zuiveringssysteem doelmatig ingericht en blijft deze voldoen aan de afnameverplichting en wettelijke eisen voor het transporteren en zuiveren van afvalwater en voor de slibverwerking. Met PPS-partner Delfluent is een toekomstagenda gemaakt waarin afspraken worden gemaakt met betrekking tot het verbeteren van de doelmatigheid en het aanpassen van de zuiveringsinstallaties aan nieuwe ontwikkelingen.

In 2016 zijn het transportstelsel, de zuivering en de slibverwerking doelmatig ingericht en is er tevens voldaan aan de afnameverplichting en de wettelijke eisen door middel van de PPS-constructie. Ook is in de informatieve VV van december 2016 een Plan van Aanpak Toekomstagenda Afvalwaterketen Delfland gepresenteerd. In 2017 wordt hier een vervolg aan gegeven.

Prestatie indicatoren

1. Mate waarin voldaan wordt aan de afspraken voor het transporteren van stedelijk afvalwater (de afnameverplichting).

In 2016 is 100% voldaan aan de afspraken voor het transporteren van stedelijk afvalwater.

2. Mate waarin voldaan wordt aan de wettelijke eisen voor het zuiveren van afvalwater en de slibverwerking.

In 2016 is 100% voldaan aan de wettelijke eisen voor het zuiveren van afvalwater en de slibverwerking.

Op 26 mei 2016 heeft de verenigde vergadering de "Supplemental Agreement" vastgesteld, waarmee het besparingspotentieel door herfinanciering van het DBFO contract is doorgevoerd en de financiering bij de Nederlandse Waterschapsbank is goedgekeurd.

Voortgang en ontwikkeling PPS

Het transporteren en zuiveren van afvalwater in de Haagse Regio voldoet aan de wettelijke eisen en de afgesproken prestatie-eisen. Door de herfinanciering van het DBFO contract is op de dienstverleningsvergoeding een besparing opgeleverd van € 25,3 voor de periode 2016- 2033.

Ook is er nog steeds sprake van veel nationale en internationale aandacht voor de samenhang tussen de PPS en het zuiveren van afvalwater. De installaties werden voornamelijk bezocht door scholen, universiteiten, gemeenten, bedrijven en

internationale delegaties. Een hoogtepunt in 2016 was de ontvangst van een grote delegatie uit Thailand.

Het gemaal Delft vergde in 2016 veel onderhoud door verstoppingen in de pompen. Daarnaast was ook het beton van de kelders in het gemaal beschadigd door met name het zwavelzuur uit het rioolstelsel. Omdat de gemeente Delft groot onderhoud ging uitvoeren op het collecteurriool zag Delfluent Services een kans om in combinatie met dit onderhoud tevens de problemen van het gemaal Delft grondig aan te passen. Hierbij is de betonschade gerepareerd en is het gemaal van een goede bescherming voorzien. Ook zijn de pompen vervangen door zogenaamde "onderhoudsvrije" pompen, die niet meer snel verstopt kunnen raken.

Delfluent Services en Delfland hebben in 2016 de krachten gebundeld en gezamenlijk een verkenning uitgevoerd naar de mogelijkheden voor een water-, grondstoffen en energiefabriek voor alle vier de zuiveringen van Delfland. Het resultaat hiervan zal in 2017 worden opgeleverd.

In een vervolg op de quick scan uit 2015 is in 2016 samen met de partners Delfluent Services, Evides, Royal HaskoningDHV en de TU Delft een meerjarig onderzoek gestart naar de toepassing van continue aerob korrelslib op awzi Harnaschpolder. Dit onderzoek, samen met andere initiatieven zoals de warmterivier bij awzi Houtrust en de full scale test struvietverwijdering op awzi Harnaschpolder, is gericht op een betere waterkwaliteit, een verlaging van het energieverbruik en het gebruik van chemicaliën, en hergebruik van warmte en het terugwinnen van fosfor en alginaat uit het afvalwater. Daarmee ligt de PPS op koers om de infrastructuur voor te bereiden op de strategische doelen van Delfland.

Nu de economie weer aantrekt is het merkbaar dat de infrastructuur voor het transporteren van afvalwater onder druk komt te staan als gevolg van nieuwe gebiedsontwikkelingen zoals de aanleg van wegen, de woningbouw en het aanleggen van trambanen op leidingen. Dit vergt een hoge alertheid van zowel Delfland als eigenaar en Delfluent Services als beheerder van de infrastructuur. In 2016 hebben Delfland en Delfluent Services het risicomangement verbeterd door een versterking van de samenwerking op dit vlak.

Programmalijn Samenwerken in de afvalwaterketen

Doel

Vergroten van de doelmatigheid en duurzaamheid van de afvalwaterketen conform de afspraken met ketenpartners.

De samenwerking binnen het Netwerk Afvalwaterketen Delfland (NAD) en de Rotterdamse Samenwerking in de Afvalwaterketen (RoSA) komt voort uit het nationale Bestuursakkoord Water. De genoemde partijen werken steeds nauwer met elkaar samen om in de waterketen de kwaliteit van de dienstverlening te handhaven, de kwetsbaarheid van de keten te verminderen en de stijging van de jaarlijkse kosten te beperken.

Door de toetreding van de drinkwaterbedrijven Dunea en Evides Waterbedrijf tot de NAD per 14 december 2016 ontstaat een integrale waterketensamenwerking.

Het afvalwaterketenbeleid is in de VV van 22 september 2016 vastgesteld.

Daarnaast is de langetermijnvisie en de strategie voor RoSa in de VV van 22 september 2016 vastgesteld. Hierbij is de VV tevens geïnformeerd over de monitoringsopzet. Ook is door Delfland voor 100% van de aangeleverde rioleringsplannen binnen de vastgestelde wettelijke termijnen integraal advies geleverd.

Tot slot zijn zowel voor RoSA als NAD instrumenten ontwikkeld waarmee de resultaten van de samenwerking kan worden gemonitord. In de loop van 2017 zal hierover een rapportage beschikbaar komen.

Prestatie indicatoren

1. Percentage minder stijging van kosten en heffingen in de afvalwaterketen ten opzichte van 2010.

Het percentage minder stijging van kosten en heffingen in de afvalwaterketen ten opzichte van 2010 bedraagt 7,6 %. Dit is 0,1% boven de verwachte waarde.

2. Mate waarin projecten zijn uitgevoerd ten behoeve van de bestuurlijke afspraken voor vermindering van kwetsbaarheid en verbetering van kwaliteit in Netwerk Afvalwaterketen Delfland (NAD) en Rotterdamse samenwerking afvalwaterketen (RoSa) zijn uitgevoerd.

Voortschrijdend inzicht laat zien dat voortgang over 2016 uitgedrukt in een percentage een moeilijk exact vast te stellen prestatie-indicator blijkt te zijn omdat het type samenwerkingsprojecten het lastig maakt om te bepalen wanneer een project precies is uitgevoerd. Vaak zijn het procesmatige projecten, waarbij een project weer wordt opgevolgd door een vervolgproject/-fase en de resultaten stap voor stap gerealiseerd worden. In 2017 zal deze prestatie indicator komen te vervallen.

3.4.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Afvalwaterketen en zuiveren (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2016	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016
<i>Programmalijn</i>			
Transporteren en zuiveren	18.955	19.225	19.066
Hergebruik grondstoffen	266	266	72
PPS-contract	82.402	81.540	81.567
Samenwerken in de afvalwaterketen	1.180	2.969	3.648
Totaal	102.803	104.000	104.353

Afvalwaterketen en zuiveren (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2016	Begroting 2016 na mutaties Kadernota	Rekening 2016
<i>Lasten</i>			
Directe kosten	81.070	79.255	79.718
Toegerekende salarissen	4.004	4.004	3.639
Rente en afschrijving	35.521	36.821	37.495
Mutaties reserves/voorzieningen	0	1.300	1.300
<i>Totaal lasten</i>	<i>120.595</i>	<i>121.380</i>	<i>122.152</i>
<i>Baten</i>			
Directe opbrengsten	17.792	17.380	17.799
<i>Totaal baten</i>	<i>17.792</i>	<i>17.380</i>	<i>17.799</i>
Saldo programma	102.803	104.000	104.353

Toelichting

Bij dit programma is sprake van € 0,8 miljoen hogere lasten en € 0,4 miljoen hogere baten. In totaal is het saldo van het programma € 0,4 miljoen nadelig. Deze afwijking is nagenoeg nihil (0,3 %) en betreft de volgende posten:

Directe kosten : € 0,5 miljoen nadeel
 Toegerekende salarissen : € 0,4 miljoen voordeel
 Rente en afschrijving : € 0,7 miljoen nadeel
 Directe opbrengsten : € 0,4 miljoen voordeel

Lasten

Directe kosten

De hogere directe kosten betreffen met name:

- een niet in 2016 geraamde bijdrage van de gemeente Den Haag m.b.t. de verdeling van de nazorgkosten van rioolgemaal Scheveningen (-/- € 0,2 miljoen).
- Een hogere vergoeding voor slibreconciliatie aan Delfluent door betere ontwateringsprestaties door Delfluent (+/+ € 0,2 miljoen).
- hogere lasten door een voor 2016 te lage raming van de rentelasten PPS leningen (+/+ € 0,5 miljoen).

Toegerekende salarissen:

De in 2016 aan het programma toegerekende uren zijn lager dan het aantal uren waarmee in de urenraming voor de begroting 2016 werd rekening gehouden.

Rente en afschrijving

In de begroting 2016 zijn de kapitaallasten van het verwachte volume geactiveerde investeringsprojecten per 1 januari als stelpost in het programma algemene dekkingsmiddelen opgenomen. De kapitaallasten van de werkelijk geactiveerde investeringen zijn ten laste van de programma's gebracht.

Hierdoor ontstaat op het programma algemene dekkingsmiddelen een voordelig effect en is op de andere programma's sprake van een nadelig effect.

Per saldo is in totaal sprake van een nagenoeg budgettair neutraal effect.

Baten

Directe opbrengsten

De hogere directe opbrengsten betreffen:

- een voordelig saldo van de verrekeningen Grensoverschrijdend afvalwater (€ 0,1 miljoen).
- een voordelig saldo van afrekeningen uit overeenkomsten met gemeenten van kostenverdeelsleutels voor Zuiveringstechnische Werken (€ 0,2 miljoen).
- het saldo van diverse overige opbrengsten (€ 0,1 miljoen).

Het voordeel uit de herfinanciering PPS van € 1,3 miljoen is in overeenstemming met de Kadernota 2017 toegevoegd aan de Reserve Tariefdemping zuiveringsheffing.

3.4.3 Verloop investeringen 2016:

Investerings per Programma (bedragen * € 1 mio)	Raming oorspronkelijke begroting 2016	Bijgestelde raming Burap	Bijgestelde raming Najaarsbrief	Realisatie in 2016
Afvalwaterketen en zuiveren	0,7	0,4	0,5	0,5

Toelichting

De realisatie voor 2016 is € 0,2 miljoen lager uitgekomen dan de oorspronkelijke begroting.

Dit heeft als voornaamste reden dat de oorspronkelijk als investering begrote projecten behorende bij de Optimalisatie van het Afvalwater Systeem (OAS) De Groote Lucht, vanaf 2016 worden gedekt vanuit een daartoe ingestelde voorziening.

3.4.4 Risico's

OZB Harnaschpolder

Delfland is door de gemeente Midden-Delfland aangeslagen voor de OZB voor de AWZI Harnaschpolder. Dit is inmiddels een langlopende kwestie geworden, waarbij Delfland cassatie heeft aangetekend bij de Hoge Raad tegen de uitspraak van het Gerechtshof. De Hoge Raad heeft op 30 september 2016 een uitspraak gedaan.

1. Beheerdiscussie:

De Hoge Raad heeft beslist dat de AWZI, ondanks de feitelijke uitbesteding van de exploitatie, kan delen in de vrijstelling. De Gemeente is hierin dus in het ongelijk gesteld.

2. Onderdelenbenadering:

Samengevat heeft de Hoge Raad het principale cassatieberoep van Delfland gegrond verklaard, het cassatieberoep van de Gemeente ongegrond verklaard en de zaak naar Hof Amsterdam verwezen om te beslissen over de vraag welke onderdelen binnen het afgebakende object (de AWZI) kunnen worden gekwalificeerd als "werken die zijn bestemd voor de zuivering". Het Gerechtshof Amsterdam zal feitelijk moeten gaan vaststellen of de uitzondering ook van toepassing is op onderdelen zoals bijvoorbeeld de reserveruimte voor uitbreiding van de AWZI, de testhal of de presentatieruimte. De zitting is gepland op 28 juni 2017.

Het risico voor Delfland voor het alsnog opleggen van een OZB aanslag is door deze uitspraak aanmerkelijk lager geworden.

Nooduitlaat effluentstelsel

Het effluent van de AWZI Harnaschpolder wordt via twee effluentleidingen en via twee tracés afgevoerd naar het effluentgemaal op AWZI Houtrust. Er is op dit systeem geen nooduitlaat aanwezig. Op het terrein van AWZI Houtrust lopen de leidingen over enkele honderden meters direct naast elkaar. In het geval van een calamiteit kunnen beide leidingen beschadigen en moeten wellicht buiten gebruik gesteld worden. De kans hierop is klein, maar de gevolgen voor imago, ecologie en gemeentelijke rioolstelsels kunnen aanzienlijk zijn. Om dit risico te verkleinen kan de aanleg van een nooduitlaat nabij de AWZI Harnaschpolder uitkomst bieden. Deze nooduitlaat kan mogelijk ook gebruikt worden voor inlaat van effluent voor peilhandhaving en waterkwaliteitsverbetering. Hiermee vergroot de redundantie van de zoetwatervoorziening. In de WBP5-periode (2016-2021) wordt de bestuurlijke besluitvorming met betrekking tot de nooduitlaat voorzien. Totdat een nooduitlaat is gerealiseerd blijft het risico bestaan en wordt het risico beheerst door het uitvoeren van adequaat onderhoud en een voldoende toegeruste calamiteitenorganisatie. Het risico is in 2016 niet opgetreden.

Verleggen persleidingen

Delfland heeft tientallen kilometers persleiding in beheer. In de meeste gevallen is Delfland niet de eigenaar van de grond waarin deze persleidingen liggen. Er bestaat dan het risico dat de grondeigenaar Delfland zal verzoeken de persleiding te verleggen. Om dit risico in de toekomst te beperken moeten voor persleidingen waarvoor dat nog niet is gebeurd, overeenkomsten worden gesloten met de grondeigenaar. Dit kan door bijvoorbeeld het vestigen van een recht van opstal.

Een zeer globale inschatting van de totale (eenmalige) kosten voor het vestigen van opstalrechten kan uiteenlopen van ordegrootte 2,5 tot 3,8 mio euro afhankelijk van de breedte van de leidingstrook. In de loop van 2017 zal in een bestuurlijk besluitvormingstraject de resultaten van deze inventarisatie worden afgezet tegen het risico van het moeten verleggen van persleidingen. Het risico is in 2016 niet opgetreden.

3.5 Programma E – Financiën, duurzaamheid en innovatie

3.5.1 Programmalijnen

Binnen het programma Financiën, duurzaamheid en innovatie is een onderscheid gemaakt in de volgende twee programmalijnen:

- Coördinatie duurzaamheid en innovatie;
- Coördinatie financiële producten.

In onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmalijn weergegeven.

Programmalijn coördinatie duurzaamheid en innovatie

Doel

Delfland voldoet minimaal aan de duurzaamheidsafspraken voor 2020 zoals vastgelegd in het klimaatakkoord Unie-Rijk (2010).

In 2016 heeft een onderzoek plaatsgevonden in verband met het optimaliseren van de inkoopfunctie. Het resultaat van dit onderzoek is dat er meer centrale regie op de inkoopprocessen moet plaatsvinden en dat er periodieke managementinformatie beschikbaar is. Een onderdeel hiervan is managementinformatie over duurzaamheid. De uitrol hiervan vindt plaats in 2017.

Er is, in het kader van duurzaamheid WBP5, een Energie Efficiency Plan opgesteld voor de periode 2017-2021.

De pilot van Duurzame Grond- Weg en Waterbouw ligt op schema.

Doel

De doelen van Delfland worden met innovatie beter en slimmer gerealiseerd.

In 2016 is het innovatiefonds van Delfland ingezet om innovaties een stap verder te krijgen. Innovaties doet Delfland op al haar domeinen: zuiveren, het watersysteem en bij de waterkeringen. Het innovatiefonds bedraagt jaarlijks € 1,0 miljoen. Van dit bedrag is in 2016 circa 80% gebruikt.

Op 9 november 2016 is op de Pier te Scheveningen de innovatie-dag "360° waterinnovatie" geweest. Op deze succesvolle dag zijn er mooie voorbeelden en ideeën van zowel het bedrijfsleven als van Delfland zelf gekoppeld aan de vergezichten van Delfland.

Uit deze dag volgt de innovatieagenda van Delfland voor de komende jaren.

Het afgelopen jaar is het project "dynamische inzet gietwaterbassins" opgeschaald. Het is daarmee van pilot fase overgegaan naar een brede toepassing. En daarmee heeft deze innovatie ervoor gezorgd dat we in ons watersysteem weer iets slimmer water kunnen bergen. Bovendien maken we daarbij gebruik van participatie van ondernemers in ons gebied.

Prestatie indicatoren

Bij alle (Europese) aanbestedingen, waarbij centrale regie wordt gevoerd vanuit inkoop, wordt duurzaamheid als criterium meegenomen.

Duurzaamheid en innovatie

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2016	Realisatie 2016
Vermindering energieverbruik minimaal 2% per jaar	0,5%	0,7%
Eigen energieopwekking minimaal 40%	45%	51,8%
Vermindering CO2 uitstoot minimaal 30% t.o.v. 1990	30%	>30%

Programmalijn coördinatie financiële producten

Doel: De financiële- en de bedrijfsprocessen zijn kwalitatief verbeterd en ondersteunen de organisatie optimaal.

Procesverbetering is gedurende 2016 projectmatig aangepakt in het SLIM2 traject. Een pool van interne medewerkers is geschoold in Lean/Six Sigma. Procesverbeteringen zoals Bestellen tot betalen en Baggeren zijn succesvol uitgevoerd en kunnen in 2017 worden geïmplementeerd. Het Planning en controlproces is verder gestroomlijnd heeft tot tijdige bestuurlijke en ambtelijke producten geleid.

De verkenning naar een nieuw financieel en personeel systeem is in september 2016 in het college besproken en goedgekeurd. Op basis daarvan is er een investeringsvoorstel voorbereid dat in het voorjaar 2017 ter besluitvorming aan het college en de verenigde vergadering wordt voorgelegd.

Prestatie-indicatoren

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2016	Realisatie 2016
Tijdig opleveren kwalitatief goede P&C producten	5	5

3.5.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Financiën, duurzaamheid en innovatie (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2016	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016
<i>Programmalijn</i>			
Coördinatie duurzaamheid en innovatie;	4.091	4.091	3.634
Coördinatie financiële producten.	4.464	4.560	4.109
Saldo programma	8.555	8.651	7.743

Financiën, duurzaamheid en innovatie (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2016	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016
<i>Lasten</i>			
Directe kosten	5.774	5.774	4.605
Toegerekende salarissen	3.809	3.809	3.476
Rente en afschrijving	260	356	261
Totaal lasten	9.844	9.939	8.342
<i>Baten</i>			
Directe opbrengsten	959	959	599
Mutaties reserves/voorzieningen	330	330	0
Totaal baten	1.289	1.289	599
Saldo programma	8.555	8.651	7.743

Toelichting

Bij dit programma zijn de lasten per saldo circa € 1,6 miljoen lager dan de bijgestelde begroting. De baten zijn circa € 0,7 miljoen lager. De verschillen worden veroorzaakt door de volgende posten:

Lasten

Directe kosten

De directe kosten zijn circa € 1,2 miljoen lager dan geraamd. De belangrijkste afwijkingen zijn:

- Bodemsanering voormalige dienstwoningen Gemaal De Zaaijer circa € 0,1 miljoen lager door een scherpe aanbesteding.
- Van het Innovatiefonds (begroting € 1 miljoen) is in 2016 circa 80% gebruikt. Per saldo resteert een bedrag van € 0,3 miljoen.
- Het budget voor Kwaliteitsmaatregelen Bedrijfsvoering (€ 0,65 miljoen) is vrijwel geheel ingezet in de Flexibele P-begroting.
- Tot slot zijn de kosten voor verzekeringen zijn € 0,2 miljoen lager door een eenmalige correctie van verzekeringspremies naar het juiste boekjaar (2017) en doordat taxaties van opstallen voor de brandverzekering pas in 2017 zullen plaatsvinden.

Baten

Directe opbrengsten

Met uitzondering van een te hoog geraamde post "verkopen niet zijnde grond" van € 0,45 miljoen zijn de opbrengsten vrijwel conform de begroting.

Mutaties reserves/ voorzieningen

De frictiekosten personeel over 2016 zijn geheel gedekt door de post Onvoorzien frictie personeel. Hierdoor hoefde geen onttrekking uit de reserve plaats te vinden.

3.5.3 Investeringsen

Verloop investeringen 2016:

Investeringsen per Programma (bedragen * € 1 miljoen)	Raming oorspronkelijke begroting 2016	Bijgestelde raming Burap	Bijgestelde raming Najaarsbrief	Realisatie in 2016
Financiën, duurzaamheid	0,5	0,1	0,1	0,1

Toelichting

De uitgaven 2016 voor de update GIDS/ nieuw financieel systeem zijn conform de bijgestelde raming.

Op het gebied van automatisering is de investering voor de Migratie van MS-applicaties naar de cloud uitgesteld tot 2017, waardoor voor een bedrag van € 0,4 miljoen niet in 2016 is geïnvesteerd.

3.5.4 Risico's

Aanbestedingen

In 2016 is onderzocht hoe de inkoopfunctie bij Delfland het best kan worden ingericht, mede gelet op de risico's die Delfland loopt bij het niet naleven van de aanbestedingswetgeving. Resultaat hiervan is dat is gekozen voor een meer centrale regie op inkoop met een versterking van het inkoopteam. Voor het realiseren van de noodzakelijke verbeteringen is een plan van aanpak opgesteld dat in 2017 wordt uitgevoerd. Verder zijn in 2016 diverse workshops gehouden over de wijzigingen in de Aanbestedingswet en zijn de waterschaps-brede algemene inkoopvoorwaarden vastgesteld.

De benodigde beheersmaatregelen zijn hiermee doorgevoerd zoals beoogd.

3.6 Programma F – Bestuur, organisatie en instrumenten

3.6.1 Programmalijnen

Binnen het programma Bestuur, organisatie en instrumenten is een onderscheid gemaakt in de volgende vier programmalijnen:

- Organisatieontwikkeling, sturing en informatievoorziening;
- Coördinatie, regulering en toezicht;
- Waterbewust en communicatie;
- Crisisorganisatie.

In onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmalijn weergegeven.

Programmalijn Organisatieontwikkeling, sturing en informatievoorziening

Doel: Delfland is een open en transparante ontwikkel- en beheerorganisatie met een samenwerkingsgerichte grondhouding naar zijn partners. Delfland is flexibel waar dit nodig is en innovatief om de veranderingen op een effectieve manier vorm te geven. Dit gaat niet ten koste van zijn financiële positie. De organisatie is daarom gericht op een efficiënte uitvoering van de taken en het bereiken van de doelen met een gematigde tariefontwikkeling.

Voor dit doel zijn de volgende resultaten bereikt:

1. De mobiliteit (zowel intern als extern) lag in 2016 met 18,9 % op een hoger niveau dan in 2015 (14%). In navolging van het streven naar verbetering van werkplezier, prestaties en minder verzuim hebben sectoren op basis van de resultaten van het medewerkers-onderzoek per team verbeterplannen opgesteld en in gang gezet. De algemene medewerkerstevredenheid is in maart gemeten. Het Werkplezier scoort een 7,1. Daarmee is voldaan aan de gestelde PI (6,8). Bij de vorige meting scoorde werkplezier een 6,8.
Ter vervanging van het huidige personeelssysteem (eHRM) per 1 januari 2018 is in september door het college van D&H de aanvraag voorbereidingskrediet goedgekeurd. In afstemming met de Ondernemingsraad (OR) wordt een implementatieplan opgesteld.
2. Kennisagenda: Kennis is een waardevol bezit van de medewerkers en daarmee van de organisatie. De vakkennis wordt in elk team bijgehouden en ontwikkeld en is daarmee voor elke teamleider een onderdeel van de HRM cyclus. Het samenvoegen van deze kennis in een kennisagenda heeft vorm gekregen door de opgedane kennis en de kennis die ontwikkeld wordt (innovatie en onderzoek) in het internetplatform "WaterWindow" vast te leggen. Dit internetplatform is nog niet volledig Delfland breed gerealiseerd. In 2017 zal de kennisagenda compleet in Water Window toegevoegd worden.
3. De beschikbaarheid binnen kantoortijd van de ICT infrastructuur voldoet aan de daarvoor gestelde norm van 90%. Met het oog op de toenemende hoeveelheid automatisering en de stijgende complexiteit is een sourcingbeleid voor uitbesteding I&A-diensten vastgesteld. Ook volgen de ICT-vernieuwingen een ontwikkelpad dat is gebaseerd op de Delflandse architectuurprincipes, waarin vereenvoudiging van het ICT-landschap en integratie van Delfland met haar partners een prominente rol spelen. De migratie van MS-applicaties naar de cloud voor een moderne, robuuste, onderhoudsarme en veiliger Delflandse kantoorautomatisering is ingezet door middel van het project Exchange On Line (in de 'cloud') en Office365 (nu eerst nog 'on premise', in 2017 in de 'cloud').
4. Over de gewijzigde Aanbestedingswet zijn workshops georganiseerd. Daarbij is apart aandacht besteed aan de Grond-, weg- en waterbouw-sector. De workshops hebben ertoe bijgedragen dat de Aanbestedingswet meer bekendheid en navolging krijgt. Nieuwe algemene inkoopvoorwaarden, passend bij de nieuwe aanbestedingswet, zijn vastgesteld. Het aangepaste inkoopbeleid volgt in de eerste

helft 2017. Gedurende 2016 is halfjaarlijks een spend-analyse uitgevoerd, die input levert voor de aanbestedingskalender.

Een verdere professionalisering van de inkoopfunctie en het contractbeheer van Delfland is in gang gezet.

5. Als gevolg van opeenvolgende (langdurige) afwezigheid door ziekte van meerdere medewerkers is het afbreukrisico ten aanzien van de ondersteuning van het bestuursproces dit jaar groot geweest. Door het treffen van korte termijn maatregelen heeft het bestuursproces zo goed als mogelijk doorgang kunnen vinden en is de ondersteuning van de bestuurders op een adequaat niveau gebleven. Meer structurele beheersmaatregelen in personele en werkinhoudelijke zin zijn inzichtelijk gemaakt. Daarbij is het uitgangspunt dat medio 2017 in het bestuursproces een efficiency- en kwaliteitsslag is gemaakt.
6. Op het gebied van procesverbetering zijn de eerste grote processen, zoals KCC en inkoop, in het voorjaar 2016 afgerond. Hieruit voortvloeiende taakstellingen zijn inmiddels meerjarig ingevuld. Er wordt nu doorgeschakeld naar de volgende processen.

Doel: Delfland waardeert informatie als een kostbaar middel dat van iedereen is en heeft informatie volledig geïntegreerd als een cruciale productiefactor.

Voor dit doel zijn de volgende resultaten bereikt:

1. In 2016 heeft I&A Biztalk geïntroduceerd als integratieplatform voor koppelingen tussen interne applicaties en met externe stakeholders. Deze koppelingen zijn robuust, onderhoudsarm en intelligent. Zij worden volgens een standaardmodel ontworpen en beheerd.
Om haar data en haar informatie intern en extern beschikbaar te stellen is Delfland in 2016 leidend geworden bij de ontwikkeling van de Centrale Distributielaag in Het Waterschapshuis-verband. Ook is Delfland het eerste waterschap dat de DAMO-standaard (datamodel voor de watersysteemgegevens van de waterschappen) geïmplementeerd heeft, en is zij de "launching customer" van deze distributielaag. Hiermee is de basis gelegd voor grootschalige externe gegevensontwikkeling met het Digitaal Stelsel Omgevingswet.
2. Met de ontwikkelaars van 3Di is gewerkt aan het opstellen van een productspecificatie. In overleg tussen de hoogheemraadschappen Hollands Noorderkwartier en Delfland en de directeurs van deelnemende partijen in de Stichting zijn interne processen en activiteiten voor het in de lucht houden en kunnen werken met 3Di doorgezet.
Omdat nog geen verdere doorontwikkeling heeft plaats gevonden, is van de voorziene begroting in 2016 iets meer dan de helft uitgegeven.
3. De kwaliteit van de gegevens van Delfland is in de afgelopen twee jaren sterk toegenomen door de introductie van de basisregistraties zoals de BGT (Basisregistraties Grootschalige Topografie), de verwerving van grote hoeveelheden referentiebestanden die zijn gebruikt om onze gegevens aan te vullen en waar nodig te verbeteren, en de inrichting van een intern proces om gegevens in te winnen, te verzamelen en vervolgens na verificatie centraal beschikbaar te stellen. Met het laatste is voldaan aan de gestelde PI.
4. Pilotproject Safe Smart Water
Delfland heeft samen met Key locker (start up van de TU Delft) een sensor (chip) ontwikkeld met een eigen beveiligingssleutel om gegevens versleuteld te verzenden en te ontvangen. Het afgelopen jaar is dit in een lab getest. De sensor wordt in 2017 voor de praktijk ontworpen en gerealiseerd, inclusief beveiliging en encryptie. Hiermee hebben we de complete controle op de versleuteling van onze informatie.

Programmalijn Coördinatie, regulering en toezicht

Doel: De reguleringsketen vormt een transparante en efficiënte schakel tussen buiten (gebied) en binnen (Delfland).

Voor dit doel zijn de volgende resultaten bereikt:

1. In 2016 is 92% van de binnengekomen vergunningen binnen de wettelijke termijn afgehandeld. Daarmee is voldaan aan de gestelde PI van 90%.
Nader beschouwd zijn de percentages in de 1e en 2e helft van het jaar respectievelijk 87% en 99%. Dit is te verklaren door de introductie van een nieuw computersysteem om vergunningzaken te behandelen, dat in de eerste helft van het jaar opstartproblemen kende.
Met een LEAN-aanpak is gedurende het jaar veel verbeterd in het vergunningproces (bijvoorbeeld de inrichting van het Checkpoint), waardoor de dienstverlening klantgerichter en het proces beter beheersbaar is geworden. De behandeling van een vergunning kent op dit moment een gemiddelde doorlooptijd van 40 dagen (iets minder dan 6 weken)
2. In 2016 is 81% van de binnengekomen meldingen binnen de termijn van 3 weken afgehandeld. Daarmee is niet voldaan aan de gestelde PI van 90%.
Nader beschouwd zijn de percentages in de 1e en 2e helft van het jaar respectievelijk 77% en 87%. Dit is te verklaren door de opstartproblemen met het nieuwe zaakstelsel zowel aan de kant van vergunningzaken als aan de kant van het KCC. Het niet halen van deze PI heeft niet tot problemen geleid met onze klanten. In 2017 zal het meldingenproces aan de hand van een LEAN-traject verder worden verbeterd.
3. De PI voor deregulering is in de verslagperiode ruim boven de norm van 25%: 42%.
Naar verwachting zal deze PI met de komst van de nieuwe omgevingswet nog verder kunnen gaan toenemen.

Doel: Het instrumentarium van toezicht en handhaving is effectief ingezet om het naleefgedrag te bevorderen en waar mogelijk structureel te verbeteren.

Voor dit doel is het volgende resultaat bereikt:

Begin 2016 is het 'Uitvoeringsprogramma Toezicht en Handhaving' dat is geprioriteerd op basis van de uitkomsten van de risico-analyse, de bestuurlijke wensen en de maatschappelijke ontwikkelingen en wensen vanuit de omgeving bestuurlijk vastgesteld. Dit plan is in 2016 grotendeels gerealiseerd en het instrumentarium is actueel en effectief ingezet om het naleefgedrag te bevorderen en waar mogelijk structureel te verbeteren. Aan de gestelde PI is voldaan.

De schouw is verder geprofessionaliseerd en verloopt nu volledig digitaal en voor het grootste deel met eigen medewerkers. Dit heeft (nu al) geleid tot een kwaliteitsverbetering en een verbeterde werkrelatie met onze gebiedspartners.

Aan het eind van 2016 is de productie in toenemende mate onder druk komen te staan als gevolg van langdurige ziekte, mobiliteit en moeilijk invulbare vacatures. Dit heeft, met name, impact gehad op een aantal ondersteunende processen (zoals kwaliteitsborging) en een aantal minder prioritaire toezichtactiviteiten waarop de inzet tijdelijk is verminderd. In 2017 zal hierop een inhaalslag moeten worden gemaakt.

Doel: Delfland ontwikkelt één integrale en actuele legger voor alle waterstaatswerken.

Ten aanzien van dit doel is het volgende resultaat bereikt:

Begin 2016 heeft de verenigde vergadering de bevoegdheid tot het vaststellen van leggerwijzigingen gedelegeerd naar het college van dijkgraaf en hoogheemraden en is vervolgens de bevoegdheid doorgemandateerd naar de secretaris-directeur. Het ontwerp van de integrale legger (Wateren, Regionale keringen, Polderkaden) heeft in oktober en november 2016 ter inzage gelegen en wordt in 2017 ter vaststelling aan D&H en de VV voorgelegd. Er is een plan van aanpak voor het vervolg van de verdere integratie van de leggers opgesteld.

Doel: Delfland implementeert de Omgevingswet en grijpt de veranderingen aan om in samenwerking met de gemeenten de wettelijke instrumenten aan te passen.

Voor dit doel is het volgende resultaat bereikt:

Voor de Omgevingswet stond het jaar 2016 in het teken van kennisontwikkeling, impact verkenning en ambitiebepaling ten aanzien van de implementatie van de wet. Naar verwachting zal de wet in 2019 van kracht worden. Op het gebied van beleid, planvorming, regulering, toezicht en informatievoorziening heeft de Omgevingswet impact. Samenwerking met gemeenten wordt nog intensiever dan deze al is. Vanaf 2017 zal er een implementatieproces starten waarbij de nadruk ligt op verandermanagement. De vertraging in het wetgevingstraject maakte het niet mogelijk om eind 2016 al een implementatieplan gereed te hebben. Dit zal begin 2017 gereed zijn.

Doel: Delfland stelt de Waterschapsverordening integraal op waarbij alleen de strikt noodzakelijke regels en procedures zijn opgenomen.

Omdat de invoering van de Omgevingswet is uitgesteld wordt het plan van aanpak voor de Waterschaps-verordening in 2017 opgepakt.

Programmalijn Waterbewustzijn en communicatie

Doel: In 2021 zijn inwoners van Delfland zich bewust van het water om hen heen, van de gevolgen van klimaatverandering en van hun eigen handelingsperspectieven.

Voor dit doel zijn de volgende resultaten bereikt:

1. Het voorstel Waterbewustzijn is diverse keren aan de orde geweest in het college. Er ligt nog geen meerjarige strategie. Wel is besloten in de collegeretraite van 26 oktober om een aanpak te kiezen die uitgaat van het bevorderen van participatie van zowel samenwerkingpartners als inwoners. In het college van 20 december 2016 is vervolgens opdracht gegeven dit in de organisatie te beleggen en uit te werken welke personele middelen hiervoor nodig zijn.
2. De fysieke zichtbaarheid van Delfland is benut in uitingen via sociale en fysieke media met berichten en foto's. Delfland is dagelijks zichtbaar geweest op de website, digitale nieuwsbrief, Nieuwsbron, Twitter, LinkedIn, Instagram en Facebook.
3. Storytelling is een veranderde manier van werken, waarbij we meer verhalend onze boodschap brengen, in plaats van feitelijk. Het verhaal achter een gemaal bijvoorbeeld. Daar zijn we anderhalf jaar geleden mee gestart en het aantal stories groeit gestaag. Het is de bron van alle content die we plaatsen.
4. Het communicatief vaardiger maken van de organisatie is in verband met het ontbreken van capaciteit als resultaat doorgeschoven naar 2017.
5. Er zijn in 2016 diverse acties opgezet om extra publiciteit te genereren. Voorbeelden hiervan zijn:
Op 4 juli deden ruim 1000 kinderen mee aan the Battle of the beach. Dit leverde veel positieve publiciteit op, waaronder via het Jeugdjournaal.
De opening van de Bergboezem Berkel oogstte veel waardering bij direct omwonenden die veel overlast van het project hebben gehad en die nu in het zonnetje werden gezet.
In het najaar voerden we de campagne "Niet in het riool" samen met gemeenten, om zo vervuiling aan de bron te verminderen.
Van 12 tot 23 oktober zijn diverse activiteiten georganiseerd in De week van Ons Water. Ook is deelgenomen aan Swim To Fight Cancer.
En in Spangen ondersteunden we communicatief een tiental initiatieven van inwoners op gebied van klimaatadaptatie.

Doel: Delfland draagt met communicatie bij aan de reputatie van Delfland bij burgers, belanghebbenden en maakt daarbij optimaal gebruik van digitale middelen.
Voor dit doel zijn de volgende resultaten bereikt:

1. Het bepalen van de gewenste positie van Delfland in de netwerksamenleving kreeg in de praktijk steeds meer vorm. Voorbeelden hiervan zijn de dagrapportages en Nieuwsbron. Het effect bereiken is een kwestie van lange adem. Vooral omdat de doelgroepen zich eerst bewust moeten worden van hun eigen mogelijkheden en dan pas in actie gaan komen.
2. Een aantal bestuurders heeft aangegeven om ook zelf meer met groepen in gesprek te willen. We gaan samen met hen inventariseren welke groepen dat zijn en dan de gesprekken organiseren.
Via webcare kregen we inzicht in de onderliggende vier prestatie-indicatoren, maar dat is nog niet voldoende. De Unie van Waterschappen houdt een onderzoek waarin het landelijke beeld gemeten wordt. Wij willen graag in 2017 een aanvullend regionaal onderzoek/peiling doen om zo het regionale beeld te meten.

Programmalijn Crisisorganisatie

Doel: Tijdens een crisis is de calamiteitenorganisatie in staat de calamiteit adequaat en op effectieve en efficiënte wijze te bestrijden.

Voor dit doel zijn de volgende resultaten bereikt:

1. Na anderhalf jaar van voorbereiding is de vernieuwde calamiteitenorganisatie in 2016 gestart. De actualisatie van het handboek Crisisbeheersing met een calamiteitenplan en alle bestrijdingsplannen zijn gereed.
2. Tevens zijn alle functionarissen in de crisisorganisatie geworven in hun (nieuwe) rol, en getraind en opgeleid. Het komende half jaar staat in het teken van het afronden en tenslotte de calamiteitenorganisatie door laten ontwikkelen naar de landelijke doelstellingen voor 2020 waaraan Delfland zich heeft gecommitteerd. De functionarissen hebben de basistraining voor hun taak gevolgd. De komende periode volgen nog extra trainingen en opleidingen voor een verdere professionalisering.
3. De banden met onze buurwaterschappen en samenwerkingspartners (veiligheidsregio's) zijn verder aangehaald.

3.6.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Bestuur, organisatie en instrumenten (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2016	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016
<i>Programmalijn</i>			
Organisatieontwikkeling, sturing en informatievoorziening	18.121	18.092	17.349
Coördinatie, regulering en toezicht	6.017	6.017	6.214
Waterbewust en communicatie	1.436	1.436	1.138
Crisisorganisatie	820	820	1.039
Saldo programma	26.394	26.365	25.740
Bestuur, organisatie en instrumenten bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2016	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016
<i>Lasten</i>			
Directe kosten	16.799	17.199	14.879
Toegerekende salarissen	14.894	14.894	15.828
Rente en afschrijving	739	711	712
<i>Totaal lasten</i>	<i>32.433</i>	<i>32.804</i>	<i>31.419</i>
<i>Baten</i>			
Directe opbrengsten	5.879	5.379	4.859
Mutaties reserves/voorzieningen	160	1.060	820
<i>Totaal baten</i>	<i>6.039</i>	<i>6.439</i>	<i>5.679</i>
Saldo programma	26.394	26.365	25.740

Toelichting

Bij dit programma zijn de lasten per saldo circa € 1,4 miljoen lager dan de bijgestelde begroting. De baten zijn circa € 0,8 miljoen lager. De verschillen worden veroorzaakt door de volgende posten:

Lasten

De lagere directe kosten betreffen:

Huisvesting

De kosten voor reguliere huisvesting (onderhoud gebouwen en vervoersmiddelen) zijn € 0,4 miljoen lager vanwege goedkopere contracten en lager energieverbruik.

Corporate Communicatie

De kosten voor Corporate Communicatie zijn € 0,2 miljoen lager door een vertraging van participatieprojecten met derden

Automatisering

Hogere kosten van € 0,5 miljoen worden voornamelijk veroorzaakt doordat de organisatie meer nieuwe smartphones, laptops en tablets in gebruik heeft genomen dan voorzien. Daarnaast verschuiven kosten naar I&A, doordat beheer en onderhoud van software steeds vaker door I&A wordt betaald, maar de middelen nog decentraal bij de andere teams zijn begroot. Tenslotte vergen onderzoeken en maatregelen in het kader van informatiebeveiliging bij I&A hogere uitgaven dan voorzien en is een opbrengst vanuit Europese "Be Good"-subsidie nog niet opgenomen.

Tijdelijke huisvesting

Een deel van de kosten (€ 0,3 miljoen) voor de tijdelijke huisvesting en de onttrekking uit de reserve Tijdelijke huisvesting is budgettair neutraal doorgeschoven naar 2017.

3.6.3 Investerings

Verloop investeringen 2016:

Investerings per Programma (bedragen * € 1 miljoen)	Raming oorspronkelijke begroting 2016	Bijgestelde raming Burap	Bijgestelde raming Najaarsbrief	Realisatie in 2016
Organisatie	13,6	13,9	11,0	9,1

Toelichting

De investeringen in dit programma betreffen met name automatisering en huisvesting.

Op het gebied van de huisvesting is de verbouwing van de locatie Gemeenlandshuis/ Phoenixstraat in Delft in volle gang. De uitvoering verloopt binnen het door de VV beschikbaar gestelde krediet, inclusief de onderdelen Warmte Koude Opslag, Inrichting buitenterrein en ICT-inrichting.

Door aanpassingen in de planning van de werkzaamheden verloopt de spreiding van de betalingen aan de aannemer en de onderaannemers anders dan oorspronkelijk voorzien. Als gevolg hiervan zijn in 2016 voor een bedrag van € 4,1 miljoen minder investeringen geboekt. De ICT-inrichting vindt plaats in 2017, dus ook daarop zijn in 2016 geen investeringen geboekt. Totaal is ten opzichte van de begroting € 4,6 miljoen minder geboekt, en ten opzichte van de prognose in de Najaarsbrief 2016 € 1,8 miljoen minder. De resterende investeringsuitgaven zullen in 2017 alsnog worden betaald.

Project Huisvesting

Omschrijving (bedragen in € 1.000)	Krediet (a)	Uitgaven 2013	Uitgaven 2014	Uitgaven 2015	Uitgaven 2016	Totaal uitgaven (b)	nog beschikbaar
<i>Gerealiseerde uitgaven (b)</i>							
701752 Verbouwing Gemeenlandshuis	18.800	207	486	1.029	8.882	10.604	8.196
701899 Warmte koudeopslag	651	0	0	13	7	20	631
701900 Buitenterrein	1.000	0	0	0	98	98	902
701901 ICT-Kosten nieuwe huisvesting	550				0	0	550
Nog beschikbaar (a-b)	21.001	207	486	1.042	8.987	10.722	10.279

3.6.4 Risico's

Informatiebeveiliging

I&A heeft in 2016 volop gebruik gemaakt van campagnes van de rijksoverheid en initiatieven van de Unie van Waterschappen om informatiebeveiliging onder de aandacht te brengen en de BIWA bij Delfland te implementeren. Gezien de toenemende dreiging van en aandacht voor cybersecurity is de verwachting dat dit thema in de komende jaren meer aandacht van Delfland zal vragen.

3.7 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

3.7.1 Doelen, resultaten en prestatie-indicatoren programma

Doelen van dit programma zijn het tijdig, juist en volledig verantwoorden van alle belastingopbrengsten en het opnemen van posten voor onvoorzien (wettelijk verplicht), voorzieningen en reserves.

3.7.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2016	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016
<i>Programmaliijn</i>			
Algemene dekkingsmiddelen	-209.206	-210.706	-212.932
Onvoorzien, frictiekosten, indexering en reserves	4.680	21.428	15.982
Totaal	-204.526	-189.278	-196.950

Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2016	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016
<i>Lasten</i>			
Directe kosten	8.174	6.366	5.639
Rente en afschrijving	2.944	2.524	0
Mutatie reserves/voorzieningen	388	20.388	20.208
Onvoorzien	2.750	1.850	0
Totaal lasten	14.256	31.128	25.847
<i>Baten</i>			
Directe opbrengsten	216.980	215.923	218.987
Mutaties reserves/voorzieningen	435	1.925	1.690
Saldo financieringsfunctie	1.367	2.558	2.120
Totaal baten	218.782	220.406	222.797
Saldo programma	-204.526	-189.278	-196.950

Toelichting

Rente en afschrijving

De begroting 2016 is medio 2015 samengesteld op basis van de te verwachten activeringen van in totaal € 30 miljoen per 1 januari 2016. De kapitaallasten van dit volume zijn als één totaalpost opgenomen in Programma G Algemene dekkingsmiddelen.

De kapitaallasten van de werkelijk geactiveerde investeringen 2016 zijn ten laste van de programma's gebracht.

Hierdoor ontstaat op het programma algemene dekkingsmiddelen een voordelig effect, doordat op dit programma alleen een totaalraming is opgenomen en geen werkelijke kapitaallasten worden verantwoord. Op de andere programma's is sprake van een nadelig effect doordat de werkelijke kapitaallasten op de programma's wordt verantwoord. Kern is dat sprake is van centrale raing en decentrale verantwoording. Per saldo is in totaal sprake van een nagenoeg budgettair neutraal effect.

Saldo financieringsfunctie

In 2016 is door een lager volume van het onderhanden werk € 0,2 miljoen minder rente geactiveerd.

Belastingen

De belastingopbrengsten worden verder toegelicht in paragraaf 4.6 Waterschapsbelastingen.

Reserves en voorzieningen

De bijstelling betreft de vrijval van de egalisatiereserve renteomslag en de reserve onderhoud bruggen van in totaal € 1,5 miljoen zoals besloten in de Kadernota 2017.

4 Paragrafen

4.1 Ontwikkelingen, uitgangspunten, afwijkingen en incidentele baten en lasten

Incidentele baten en lasten

Het resultaat over 2016 is beïnvloed door het optreden van incidentele baten en lasten. Onder dit begrip wordt verstaan de baten en lasten van materiële betekenis die eenmalig in maximaal drie begrotingsjaren voorkomen. In tabel 4.1 wordt een overzicht gegeven van de grootste posten over 2016.

Tabel 4.1 Incidentele baten en lasten

Programma	Omschrijving	Incidentele	
		Lasten	baten
		In € 1 miljoen	
	Resultaat 2016 totaal		6,2
Dekkingsmiddelen	Baten lasten voorgaande jaren		0,9
	Totaal incidentele baten en lasten		0,9
Resultaat 2016 exclusief incidentele baten en lasten			5,3

De incidentele baten en lasten worden voor zover van toepassing in het programma Organisatie toegelicht.

4.2 Kostentoerekening

Kosten en opbrengsten worden zoveel mogelijk direct ten laste of ten gunste gebracht van een product. Een belangrijke uitzondering zijn de personeelskosten: deze kosten worden via een verdeelsleutel van uren doorbelast aan de producten.

De volgende stap is de verdeling van de ondersteunende producten (bijvoorbeeld: management, huisvesting, automatisering) via specifieke verdeelsleutels (bijvoorbeeld uren, kosten, werkplekken) naar de primaire producten.

Uiteindelijk zijn de kosten en opbrengsten van onderstaande primaire producten conform de begroting 2016 verdeeld over de taken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer op basis van de onderstaande in de nota Kostenverdeling vastgestelde verdeelsleutel:

Programma	Producten	Watersysteem-beheer	Zuivering-beheer
<i>A Schoon water</i>	Aanleg en onderhoud watersystemen	100%	0%
	Baggeren en sanering waterbodems	100%	0%
	Monitoring watersystemen	100%	0%
<i>B Voldoende water</i>	Aanleg en onderhoud watersystemen	100%	0%
	Baggeren en sanering waterbodems	100%	0%
	Beheer hoeveelheid water	100%	0%
	Beheersinstrumenten watersystemen	100%	0%
	Monitoring watersystemen	100%	0%
<i>C Stevige dijken</i>	Aanleg en onderhoud waterkeringen	100%	0%
	Beheersinstrument waterkering	100%	0%
<i>D Gezuiverd afvalwater</i>	Afvalwaterbehandeling door derden	0%	100%
	Getransporteerd afvalwater	0%	100%
	Gezuiverd afvalwater	0%	100%
	Verwerkt slib	0%	100%
<i>E Instrumenten</i>	Aanpak diffuse emissies	75%	25%
	Handhaving keur	75%	25%

Programma	Producten	Watersysteem-beheer	Zuivering-beheer
	Handhaving Wvo	75%	25%
	Keur	75%	25%
	Rioleringsplannen en subsidies lozingen	75%	25%
	Vergunningen en keurontheffingen	75%	25%
	Wvo-vergunningen en meldingen	75%	25%
	Externe communicatie	75%	25%
<i>F Organisatie</i>	Bestuur	80%	20%
	Calamiteitenzorg	80%	20%
<i>G Algemene dekkingsmiddelen/onvoorzien</i>	Financ.opbrengsten watersysteemheffing	100%	0%
	Financ.opbrengsten zuiveringsheffing	0%	100%
	Mutaties reserves watersysteemheffing	100%	0%
	Mutaties reserves zuiveringsheffing	0%	100%
	Belastingopbrengsten watersysteemheffing	100%	0%
	Belastingopbrengsten zuiveringsheffing	0%	100%

4.3 Financiering

Inleiding

De kaders voor het treasurybeleid van het Hoogheemraadschap van Delfland zijn vastgelegd in de wet Financiering Decentrale Overheden (Wet Fido), de Verordening Beleids- en Verantwoordingsfunctie (ex artikel 108 Waterschapswet), het Waterschapsbesluit en het Treasurystatuut van Delfland. In deze paragraaf wordt ingegaan op de financieringsactiviteiten van Delfland in 2016.

Beleid

De benodigde liquiditeitsbehoefte is zoveel mogelijk ingevuld met eigen middelen. Omdat in 2016, net als in vorige jaren, onvoldoende eigen geldmiddelen beschikbaar waren maakt Delfland zoveel mogelijk gebruik van het aantrekken van kort geld. Het aangetrokken korte geld bestond uit het beschikbare rekening-courantkrediet bij de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) van € 56,1 miljoen en uit de mogelijkheid van het afsluiten van kas- of daggeldleningen met een maximale looptijd van 1 jaar. De reden voor de keuze voor korte financiering is met name gebaseerd op het lagere rentepercentage voor kortlopende financiering. Daarnaast geeft kort geld ook de mogelijkheid voor een variatie in hoogte en looptijd van de aan te trekken leningen.

In 2016 was sprake van fluctuaties in de benodigde financiering. Het maximumbedrag voor het aantrekken van kort geld wordt bepaald door de hoogte van de wettelijk vastgestelde kasgeldlimiet. De toegestane kasgeldlimiet voor Delfland bedraagt conform de wet Fido 23% van het begrotingstotaal hetgeen neerkomt op € 56,1 miljoen. Voor de bepaling van de financieringsbehoefte gedurende het jaar maakte Delfland gebruik van een liquiditeitsplanning.

Ontwikkelingen

Leningenportefeuille

Op 1 juli 2016 heeft de herfinanciering van de PPS inzake de zuiveringsinstallaties plaatsgevonden. Bij deze operatie is de langlopende leaseverplichting omgezet in vier nieuwe langlopende lineaire geldleningen met een looptijd van 14 respectievelijk 15 jaar van in totaal € 281 miljoen.

Daarnaast bestaat de langlopende leningenportefeuille uit 15 langlopende leningen met een totaalbedrag van € 471 miljoen en één lening van € 50 miljoen met een looptijd van 1 jaar en 1 dag. Het gemiddelde rentepercentage van deze geldleningen bedraagt 4,34%.

In totaal bedraagt het saldo van de leningenportefeuille per 31 december 2016 € 795 miljoen.

Risicobeheer

Kasgeldlimiet

In de wet Fido is vastgelegd dat kortlopende financiering wordt beperkt door middel van de kasgeldlimiet. Voor 2016 bedroeg de kasgeldlimiet € 56,1 miljoen (23 % van het begrotingstotaal). De kasgeldlimiet mag maximaal drie kwartalen achter elkaar worden overschreden zonder dat de toezichthouder (de provincie Zuid-Holland) op de hoogte hoeft te worden gebracht. In 2016 is alleen in het eerste kwartaal sprake geweest van een overschrijding van de kasgeldlimiet.

De onderstaande tabel geeft het verloop weer van de werkelijk aangetrokken kortlopende financiering en de onder- dan wel overschrijding van de kasgeldlimiet per kwartaal.

Overzicht verloop kortlopende financiering over 2016

Omschrijving (bedragen * € 1 miljoen)	1 ^e kwartaal 2016	2 ^e kwartaal 2016	3 ^e kwartaal 2016	4 ^e kwartaal 2016
Toegestane kasgeldlimiet 23% begrotingstotaal	56,1	56,1	56,1	56,1
Werkelijke kortlopende financiering	66,1	40,9	16,6	29,9
Overschrijding (-/-) of onderschrijding (+)	-10,0	15,2	39,5	26,2

Renterisico

De renterisiconorm is een wettelijke norm die betrekking heeft op de vaste schuld van het waterschap. Door het toepassen van deze norm wordt de looptijd van langlopende geldleningen gespreid waardoor een beperking van de renterisico's optreedt.

De berekende renterisiconorm is het maximumbedrag van de jaarlijkse aflossingen en de herfinanciering van vaste geldleningen. De vastgestelde renterisiconorm voor Delfland over 2016 bedraagt 30 % van het begrotingstotaal van € 240 miljoen is € 72 miljoen.

In 2016 heeft Delfland een lening van € 50 miljoen geherfinancierd en werd tevens een bedrag van € 6,6 miljoen op de PPS leningen afgelost.

De herfinanciering en aflossing past ruimschoots binnen de vastgestelde renterisiconorm van € 72 miljoen.

Derivaten

In het vastgestelde Treasurystatuut is expliciet opgenomen dat Delfland geen gebruik mag maken van derivaten.

Kredietrisico

Delfland heeft in 2016 geen gelden uitgezet. Hierdoor werd ook geen kredietrisico gelopen.

Koersrisico

De aandelen van Delfland (onder andere NWB) worden niet op een beurs verhandeld en zijn daarom niet onderhevig aan koersrisico's.

Valutarisico

Delfland handelt niet in vreemde valuta waardoor ook hierop geen risico wordt gelopen.

Kasbeheer

Rekening-courant

Over 2016 bedroeg de maximaal aangevraagde en verleende kredietlimiet conform de toegestane kasgeldlimiet € 56,1 miljoen euro. Op 31 december 2016 had Delfland een schuld in de rekening-courant van € 40,1 miljoen. Het rentepercentage over het rekening courantsaldo bedroeg over 2016 gemiddeld 0,10 % op jaarbasis.

Kasgeldlening

In 2016 heeft Delfland voor de financieringsbehoefte gebruik gemaakt van kasgeldleningen met een maximale looptijd van 31 dagen. In 2016 is zes keer een kasgeldlening aangetrokken. Het gemiddelde bedrag per kasgeldlening bedroeg afgerond € 16,0 miljoen (in 2015 € 17,9 miljoen). Het rentepercentage van deze leningen varieerde tussen minimaal -/-0,38 % en maximaal -/-0,27 % op jaarbasis. In totaal werd in 2016 voor alle opgenomen kasgeldleningen een bedrag van € 22.000 aan rente ontvangen.

Voor het aantrekken van een kasgeldlening werd telkens bij twee bankinstellingen en twee geldbemiddelaars een offerte aangevraagd. De kasgeldleningen zijn altijd aangetrokken bij de aanbieder met het laagste rentepercentage.

Financiering

Financieringsbehoefte

Zoals eerder in deze paragraaf is vermeld is de financieringsbehoefte over 2016 ingevuld met kortlopende geldleningen.

In de onderstaande tabel is de financieringsbehoefte over 2016 cijfermatig weergegeven. Het financieringstekort werd voornamelijk gefinancierd met het rekening-courantkrediet van € 56,1 miljoen en kasgeldleningen.

Tabel financieringsbehoefte 2016

Financieringspositie (bedragen * € 1 miljoen)	31-12-2016	31-12-2015
Vaste activa	944	911
Opgenomen leningen	795	770
Eigen financieringsmiddelen: reserves en voorzieningen	112	89
Totaal financieringsmiddelen	907	859
Financieringsoverschot (+)/tekort (-/-)	-37	-52

Rente

De onderstaande tabel geeft een cijfermatige weergave van de rentekosten over 2016 en de toerekening van de rente aan de exploitatie.

Omschrijving (bedragen * € 1 miljoen)	Begroting 2016	Rekening 2016	Rekening 2015
Rentekosten langlopende geldleningen	20,7	20,4	20,5
Rentekosten PPS leningen	8,0	7,2	0,0
Rentekosten kortlopende geldleningen	-0,2	0,0	0,1
Rentebaten	0,0	0,0	0,0
Totaal rentelasten	28,5	27,6	20,6
<i>Toegerekend aan</i>			
Exploitatie (kapitaallasten staat vaste activa en PPS)	27,7	26,6	19,1
Onderhanden werk (geactiveerde rente)	0,8	1,0	1,5
Totaal toegerekend	28,5	27,6	20,6

Verloop van schuldpositie

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het verloop van de totale schuldpositie over 2016. Uit de tabel blijkt dat sprake is van een toename van de schuldpositie van in totaal € 1,0 miljoen. De toename is het gevolg van de herfinanciering PPS in 2016.

Verloop schuldpositie 2015-2016

<i>Bedragen * € 1 miljoen</i>	Eind 2015	Eind 2016	Mutatie
Kortlopende schuld	95	71	24
Langlopende schuld	770	795	-25
Totaal schuld ultimo jaar	865	866	-1

4.4 Bestemmings- en tariefegalisatiereserves en voorzieningen

Deze paragraaf bevat een overzicht van de vermogensbestanddelen die geen onderdeel zijn van het weerstandsvermogen. Dit betreft dan specifiek de (tarief) egalisatiereserves, de bestemmingsreserves en de voorzieningen. Onderstaand wordt het verloop van de diverse reserves en voorzieningen toegelicht.

Bestemmingsreserves**Tabel Bestemmingsreserves**

Bestemmingsreserves (bedragen * € 1 miljoen)	Saldo 1-1-2016	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2016
Reserve onderhoud bruggen	0,30	0,00	0,30	0,00
Reserve tijdelijke huisvesting	1,05	0,00	0,66	0,39
Egalisatiereserve renteomslag	13,51	0,00	1,19	12,32
Reserve niet vrij besteedbaar vermogen	0,00	30,89	0,00	30,89
Reserve frictiekosten	4,56	0,00	0,36	4,20
Egalisatiereserve PPS	0,00	0,00	0,00	0,00
Totaal bestemmingsreserves	19,42	30,89	2,51	47,80

Reserve onderhoud bruggen

Voor het (achterstallig) onderhoud van over te dragen bruggen aan de gemeenten Midden-Delfland en Westland was een bedrag van € 0,3 miljoen gereserveerd. De reserve is conform de besluitvorming bij de nota Reserves en voorzieningen met ingang van 1 januari 2016 opgeheven. Het saldo wordt toegevoegd aan de Reserve niet vrij besteedbaar.

Reserve tijdelijke huisvesting

Deze reserve is in 2014 gevormd uit de resultaatbestemming. In 2016 is in de Burap besloten een bedrag van € 0,66 miljoen te onttrekken voor de dekking van tijdelijke huisvestingskosten.

Egalisatiereserve renteomslag

De maximale hoogte van de egalisatiereserve renteomslag bedraagt conform de nota reserves en voorzieningen 2% van de boekwaarde van de geactiveerde investeringen (exclusief PPS) per 1 januari van het boekjaar.

Op basis van deze maximale hoogte is per 1 januari 2016 is de reserve verlaagd met € 1,19 miljoen. Het bedrag is conform besluitvorming in de Burap vrijgevalen ten gunste van de exploitatie.

Reserve niet vrij besteedbaar vermogen

Bij de resultaatbestemming van de jaarrekening 2015 is besloten deze reserve in te stellen en het voordelig resultaat over 2015 van € 10,9 miljoen in deze reserve te storten.

Ook is in de Kadernota 2017 besloten het verwachte voordelige resultaat over 2016 van € 20 miljoen vooralsnog aan de reserve toe te voegen.

Reserve frictiekosten

Deze reserve is bedoeld voor de dekking van personele en materiële uitgaven die voortkomen uit organisatiemaatregelen. Op basis van besluitvorming in de Burap is in 2016 een bedrag van € 0,36 miljoen ten gunste van de exploitatie gebracht.

Egalisatiereserve PPS

Door de in dit jaar totstand gekomen herfinanciering van de PPS ontstaat vanaf 2016 tot en met 2031 een jaarlijks voordeel en over de jaren 2032 en 2033 een nadeel. In totaal is het effect nihil. In verband daarmee is in 2016 een egalisatiereserve PPS ingesteld. Daaraan zijn nog geen dotaties gedaan zodat deze reserve ultimo 2016 nihil is. In de loop van 2017 zal worden besloten of, en in welke mate, er met het oog op egalisatie aan de reserve gedoteerd zal worden.

Egalisatiereserves

Tabel tariefegalisatiereserves

Bestemmingsreserves (bedragen * € 1 miljoen)	Saldo 1-1-2016	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2016
Egalisatiereserve gebouwd	1,66	0,00	0,20	1,46
Egalisatiereserve ingezetenen	1,57	0,00	0,00	1,57
Egalisatiereserve ongebouwd	0,03	0,00	0,00	0,03
Reserve tariefdemping zuivering	0,00	1,30	0,00	1,30
Totaal tariefegalisatiereserves	3,26	1,30	0,20	4,36

Egalisatiereserves

De reserves worden meerjarig ingezet bij de tariefberekening. Op basis van het coalitieakkoord 2015 wordt jaarlijks een bedrag van € 200.000 ten laste van de egalisatiereserve gebouwd ingezet ten gunste van de tariefstelling voor de categorie ongebouwd.

Reserve tariefdemping zuivering

Deze reserve is bedoeld voor een toekomstige demping van de tariefstijging en zal naar verwachting worden benut in 2019, wanneer de effecten van de afschaffing van de kwijtschelding voor de zuiveringsheffing bekend zijn. Het gemiddelde jaarlijkse voordeel van € 1,3 miljoen als gevolg van de herfinanciering van de PPS in 2016 wordt toegevoegd aan de reserve tariefdemping zuivering.

Voorzieningen

Tabel Voorzieningen

Voorzieningen (bedragen * € 1 miljoen)	Saldo 1-1-2016	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2016
Voorziening wachtgeld	0,64	0,06	0,17	0,53
Voorziening bijdrage slibverbrandingsinstallaties	3,59	0,00	0,85	2,74
Voorziening onderhoudsbaggeren	0,96	7,48	5,89	2,55
Voorziening onderhoud watergangen	1,30	4,73	5,42	0,61
Voorziening onderzoekskosten	0,21	0,17	0,17	0,21
Voorziening pensioenen	0,15	0,02	0,02	0,15
Voorziening OAS	0,00	2,31	0,12	2,19
Voorziening jubileumuitkering	0,60	0,02	0,00	0,62
Voorziening zuiveringstechnische werken	1,34	1,01	0,33	2,02
Totaal	8,78	15,81	12,98	11,62

Voorziening wachtgeld

Deze voorziening dekt de toekomstige wachtgeldaanspraken van ex-medewerkers en collegeleden.

Voorziening bijdrage slibverbrandingsinstallaties

De onttrekking betreft de jaarlijkse dekking van van de kapitaallasten van de investeringen die samenhangen met de hiervoor ontvangen bijdrage.

Voorziening onderhoudsbaggeren

De hoogte van deze voorziening is bijgesteld op basis van het in 2014 geactualiseerde beheersplan onderhoudsbaggeren.

Voorziening onderhoud watergangen

In 2014 is het beheersplan onderhoud watergangen vastgesteld. Op grond van het beheersplan is de voorziening onderhoud watergangen met ingang van 2014 ingesteld.

Voorziening onderzoekskosten

Deze voorziening is in 2011 gevormd voor de dekking van de kosten van onderzoek die niet hebben geleid tot een investeringsproject.

Voorziening pensioenen

Deze voorziening is in 2011 gevormd voor de dekking van de pensioenverplichtingen van de oud-bestuurders. De onttrekking betreft de werkelijke betaalde pensioenen over 2016 aan oud-bestuurders.

Voorziening OAS

Deze voorziening is in 2016 gevormd voor de dekking van de kosten van de voortzetting van de OAS regeling.

Voorziening jubileumuitkeringen

Deze voorziening is in 2012 gevormd voor de dekking van de kosten van jubileumuitkeringen wegens langjarige dienstverbanden. De hoogte van de voorziening is berekend op de verwachte jubileumuitkeringen van het huidige personeelsbestand. De voorziening wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van de mutaties in het personeelsbestand per 31 december 2016.

Voorziening onderhoudsinvesteringen zuiveringstechnische werken

Deze voorziening is in 2013 gevormd voor het dekken en egaliseren van de kosten van de onderhouds vervangingen van zuiveringstechnische werken.

4.5 Weerstandsvermogen

Algemeen

Het Hoogheemraadschap van Delfland vindt het wenselijk de risico's die van invloed zijn op de bedrijfsvoering beheersbaar te maken. Door het inzicht in de risico's wordt de organisatie in staat gesteld om op een verantwoorde wijze besluiten te nemen waardoor de huidige risico's en de risico's gerelateerd aan toekomstige investeringen in verhouding staan tot de vermogenspositie van Delfland.

In 2014 is de nota Risicomanagement opgesteld en in de verenigde vergadering van 5 juni 2014 vastgesteld.

Het uitgangspunt van de nota is het stellen van kaders ten aanzien het te voeren beleid voor risico's en weerstandsvermogen. Naar aanleiding van de nota zijn onder andere de volgende besluiten genomen:

- De nota Risicomanagement wordt eenmaal per vier jaar geactualiseerd en vastgesteld;
- De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit de algemene reserves;
- Gestreefd wordt naar een ratio van het weerstandsvermogen tussen 1,0 en 1,4;
- De paragraaf weerstandsvermogen van de diverse planning en control producten geeft inzicht in de relatie tussen de resultaten van de risicoanalyse, het actuele weerstandsvermogen en het benodigde weerstandsvermogen;
- In elk voorstel aan de verenigde vergadering wordt een expliciete risicoafweging gemaakt.

Door het vaststellen van een risicoratio zoals aangegeven in de nota Risicomanagement wordt een deel van het eigen vermogen afgezonderd in de algemene reserves weerstandsvermogen. Het instellen van deze reserves is geregeld in de nota Reserves en voorzieningen die in 2015 door de verenigde vergadering is vastgesteld.

In deze paragraaf besteden wij aandacht aan de risico's die het waterschap loopt en het vermogen van het waterschap om deze risico's op te kunnen vangen. Het gaat hier vooral om de risico's die financiële gevolgen kunnen hebben.

Risico's

Waterschappen zijn wettelijk verplicht om de risico's die ze lopen in kaart te brengen en beleid te ontwikkelen om deze risico's af te dekken. Een deel van de risico's wordt afgedekt door afgesloten verzekeringen of gevormde voorzieningen.

Op basis van een inventarisatie zijn per programma in totaal de mogelijke risico's benoemd. Daar waar mogelijk zijn deze risico's financieel onderbouwd en is de kans op optreden aangegeven. Op basis van alle risico's is een concernbreed risicoprofiel gemaakt.

Het maximale bedrag van de geïnventariseerde risico's bedraagt € 22,9 miljoen.

Doordat de risico's niet allemaal tegelijk en maximaal zullen optreden is een risicosimulatie uitgevoerd. Op basis van deze simulatie blijkt dat de risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van afgerond € 2,2 miljoen.

Exploitatietekorten

De actuele vastgestelde meerjarenbegroting geeft inzicht in hoeverre de exploitatie op termijn sluitend is. Indien sprake is van tekorten moet net als bij risico's een beroep worden gedaan op de weerstandscapaciteit.

Op basis van de vastgestelde meerjarenbegroting 2016-2021 is sprake van de volgende positieve exploitatiesaldi.

(bedragen *€ 1 (miljoen))	Totaal	2016	2017	2018	2019	2020
Saldo begroting 16-20	93,4	16,8	16,5	19,4	19,3	21,4

In totaal is op basis van het meerjarenperspectief per 1 januari 2016 geen sprake van een extra mogelijk beslag op de weerstandscapaciteit.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit van Delfland bestaat uit het geheel aan middelen dat de organisatie daadwerkelijk ter beschikking heeft om de risico's financieel af te dekken. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de incidentele weerstandscapaciteit en de structurele weerstandscapaciteit.

De incidentele weerstandscapaciteit is het vermogen om calamiteiten eenmalig op te vangen. Het zijn de direct aan te wenden middelen voor financiële tegenvallers. Voor Delfland zijn dit de volgende reserves zoals benoemd in de nota reserves en voorzieningen:

- Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem;
- Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering

Van het verloop van de algemene reserves over 2016 (de incidentele weerstandscapaciteit) kan het volgende overzicht worden gegeven.

Tabel Algemene reserves

Algemene reserves (bedragen * € 1 miljoen)	Saldo 1-1-2016	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2016
Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem	40,58	0,00	0,00	40,58
Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering	1,38	0,00	0,00	1,38
Resultaat 2015	10,89	0,00	10,89	0,00
Resultaat 2016	0,00	6,18	0,00	6,18
Totaal	52,85	6,18	10,89	48,14

Conform de vastgestelde nota's Reserves en voorzieningen en Risico's en weerstandsvermogen worden de bestemmingsreserves niet meegerekend bij de bepaling van het weerstandsvermogen. De structurele weerstandscapaciteit betreft de middelen die permanent kunnen worden ingezet om tegenvallers op te vangen zonder dat dit ten koste gaat van de uitvoering van de bestaande taken. Het betreft hierbij voor Delfland de post Onvoorzien in de begroting.

De onderstaande tabel toont de beschikbare weerstandscapaciteit eind van 2016.

Onderdeel weerstandsvermogen	Bedrag (* € 1 miljoen)
Restant post onvoorzien	0
Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem	40,58
Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering	1,38
Nog te bestemmen resultaat 2016	6,18
Totaal beschikbare weerstandscapaciteit	48,14

Benodigde weerstandscapaciteit

De benodigde weerstandscapaciteit bestaat uit de afdekking van het op basis van een simulatie berekende bedrag van risico's. De benodigde weerstandscapaciteit blijkt uit onderstaande tabel.

Risico's	Bedrag (* € 1 miljoen)
Concernbreed risicoprofiel	2,2
Totaal benodigde weerstandscapaciteit	2,2

Beoordeling weerstandsvermogen

Het concernbreed risicoprofiel betreft het totaal van alle risico's op basis van de berekening per risico van de kans van optreden maal het bedrag per risico. Het weerstandsvermogen wordt beoordeeld op grond van een bestuurlijk vastgestelde ratio tussen enerzijds de beschikbare weerstandscapaciteit en anderzijds de risico's waarvoor geen voorzieningen zijn getroffen of verzekeringen zijn afgesloten plus de mogelijke negatieve exploitatiesaldi van de meerjarenbegroting 2016-2021.

De berekening van de weerstandsratio van Delfland per eind 2016 luidt als volgt:

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{48,14}{2,2} = 21,8$$

Om het weerstandsvermogen te kunnen beoordelen dient te worden vastgesteld welke ratio Delfland als gewenst nastreeft. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van onderstaande waarderingstabel.

Waarderingcijfer	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
A	$2,0 < x$	Uitstekend
B	$1,4 < x < 2,0$	Ruim voldoende
C	$1,0 < x < 1,4$	Voldoende
D	$0,8 < x < 1,0$	Matig
E	$0,6 < x < 0,8$	Onvoldoende
F	$x < 0,6$	Ruim onvoldoende

Delfland streeft een ratio na van het weerstandsvermogen van tussen de 1,0 en 1,4. De berekende ratio aan het eind van 2016 is veel hoger dan de deze marge.

4.6 Waterschapsbelastingen

Belastingsoorten

Delfland heft de in de onderstaande tabel opgenomen belastingen.

Tabel belastingsoorten

Belastingsoort	Heffingsmaatstaf *	Belastingplichtig *
Watersysteemheffing:		
- ingezetenen	Woonruimte	Ingezetenen (hoofdbewoner)
- gebouwd	Waarde WOZ	Eigenaar gebouwde onroerende zaken
- ongebouwd (agrarisch/overig)	Oppervlakte van de onroerende zaak (aantal hectares)	Eigenaar ongebouwde onroerende zaken
- ongebouwd (wegen)	Oppervlakte van de onroerende zaak (aantal hectares)	Eigenaar ongebouwde onroerende zaken
- natuur	Oppervlakte van de onroerende zaak (aantal hectares)	Eigenaar natuurterrein
Verontreinigingsheffing	Vervuilingswaarde (v.e.'s)	Lozers vanuit woonruimten (hoofdbewoner) en bedrijven
Zuiveringsheffing	Vervuilingswaarde (v.e.'s)	Lozers vanuit woonruimten (hoofdbewoner) en bedrijven
Legesheffing	Vergunningaanvraag of -wijziging	Aanvrager van de dienst
Precariobelasting	Volgens tarieventabel	Het hebben van voorwerpen onder, op of boven grond, water

* Zie voor een volledige omschrijving de betreffende verordening.

Belastingeenheden

In de onderstaande tabel zijn de geraamde en de werkelijke aantallen belastingeenheden voor de belastingheffing 2016 opgenomen (uitgezonderd de legesheffing en de precariobelasting). De vermelde aantallen zijn bruto zonder rekening te houden met een vermindering voor kwijtschelding en oninbaar.

Tabel aantal eenheden belastingheffing

Belastingsoort	Eenheid	Aantal 2016 oorspronkelijke begroting	Aantal 2016 na KN'17	Aantal 2016 werkelijk	Aantal 2015 werkelijk
Watersysteemheffing:					
- ingezetenen	huishoudens	492.000	499.900	500.300	496.200
- gebouwd	WOZ (mln)	128.082	129.310	129.783	128.539
- ongebouwd (agrarisch/overig)	hectares	14.400	14.400	15.100	14.400
- ongebouwd (wegen)	Hectares	4.800	4.800	4.500	4.800
- natuur*	Hectares	2.200	2.700	1.800	2.800
Verontreinigingsheffing	verv.eenheid	400	400	500	900
Zuiveringsheffing:					
- woningen	verv.eenheid	1.114.300	1.124.200	1.129.600	1.119.700
- bedrijven	verv.eenheid	317.300	309.700	309.600	316.500

* Afwijking eenheden natuur i.v.m. afwikkeling zgn. natuurarrest (o.b.v. dit arrest kent Delfland 2.700 ha natuur).

Belastingopbrengsten watersysteemheffing en zuiveringsheffing

In de onderstaande tabel zijn de geraamde en werkelijke belastingopbrengsten over 2016 opgenomen. Vermeld zijn de bruto bedragen, dus vóór aftrek van kwijtschelding en oninbaar.

Tabel bruto-belastingopbrengsten

Belastingsoort (tarieven in euro's; gebouwd in proc.; alle bedragen * € 1.000)	Tarief 2016	Raming 2016 oorspronk. Begroting	Raming 2016 na KN'17	Realisatie 2016 *	Realisatie 2015 (incl. voorg. jaren)
Watersysteemheffing:					
- ingezetenen	117,90	58.007	58.938	59.021	57.747
- gebouwd	0,0274%	35.094	35.431	35.615	35.125
- ongebouwd (agrarisch/overig)	89,64	1.291	1.291	1.353	1.375

Belastingsoort (tarieven in euro's; gebouwd in proc.; alle bedragen * € 1.000)	Tarief 2016	Raming 2016 oorspronk. Begroting	Raming 2016 na KN'17	Realisatie 2016 *	Realisatie 2015 (incl. voorg. jaren)
- ongebouwd (wegen)	448,20	2.151	2.151	1.879	2.279
- natuur	3,69	8	10	7	14
Verontreinigingsheffing	94,45	38	38	51	89
Zuiveringsheffing:					
- woningen	94,45	105.250	106.590	106.724	105.689
- bedrijven	94,45	29.965	29.347	29.224	29.871
Totaal		231.804	233.796	233.874	232.189

* Inclusief nog op te leggen aanslagen 2016 en afwikkelingen over voorgaande jaren

In 2016 is € 2,1 miljoen meer aan belastingopbrengsten gerealiseerd dan bij de begroting was voorzien. Als gevolg van de bestandsschoning door de RBG in oktober 2015 bleek het aantal huishoudens circa 8.000 hoger te liggen dan in de begroting 2016 was voorzien. De gevolgen hiervan voor de watersysteemheffing (ingezetenen) en zuiveringsheffing (woningen) zijn meegenomen bij de Kadernota 2017 en Burap 2016.

Kwijtschelding

Over het heffingsjaar 2016 kwamen 52.000 huishoudens in aanmerking voor kwijtschelding van de watersysteemheffing (ingezetenen) en gedeeltelijke kwijtschelding van de zuiveringsheffing (woningen). Dit aantal ligt in lijn met de raming en voorgaande jaren.

De aanslag voor de watersysteemheffing kon volledig worden kwijtgescholden terwijl voor de aanslag zuiveringsheffing in 2016 nog maar 50% kwijtschelding werd verleend.

Met kwijtschelding is een bedrag gemoeid van € 11,8 miljoen (2015: € 15,9 miljoen), waarvan € 6,2 miljoen betrekking heeft op de watersysteemheffing (2015: € 6,3 miljoen) en € 5,6 miljoen op de zuiveringsheffing (2015: € 9,6 miljoen).

Oninbaar

De versoering van de kwijtschelding in 2016 bij de zuiveringsheffing heeft geleid tot een toename van oninbaar. De mate van deze toename is gunstiger uitgevallen dan oorspronkelijk was aangenomen. Omdat eind 2016 het incassotraject voor een deel nog niet is afgerond of nog moet worden opgestart, wordt de exacte omvang van het bedrag aan oninbaarheid pas in de loop van 2017 bekend.

Op basis van een ouderdomsanalyse van de nog openstaande belastingvorderingen is de Voorziening dubieuze debiteuren belastingen per eind 2016 verhoogd van € 9,2 miljoen naar € 9,9 miljoen.

Belastingopbrengsten leges en precario

De verantwoorde opbrengsten voor leges en precario over 2016 (en voorgaande jaren) bedroegen € 0,4 miljoen en blijven daarmee iets achter bij de raming van € 0,5 miljoen. De omvang en aard van de vergunningaanvragen kan jaarlijks variëren.

Tariefegalisatiereserves watersysteemheffing

Op basis van het coalitieakkoord wordt jaarlijks € 0,2 miljoen ten laste van de egalisatiereserve gebouwd ingezet ten gunste van de tariefstelling voor de categorie ongebouwd. In onderstaande tabel wordt het verloop van de tariefegalisatiereserve weergegeven. De mutatie is conform de in de begroting 2016 geraamde onttrekking.

Tabel overzicht tarief egalisatiereserves

Tarief egalisatiereserves	Saldo 1-1-2016	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2016
Egalisatiereserve ingezetenen	1.574.000			1.574.000
Egalisatiereserve gebouwd	1.657.000		200.000	1.457.000
Egalisatiereserve ongebouwd	27.000			27.000
Totaal	3.259.000		200.000	3.059.000

4.7 Verbonden partijen

Algemeen

Het aangaan van banden met (verbonden) derde partijen komt altijd voort uit het publiek belang. Verbindingen met derde partijen zijn een manier om een bepaalde publieke taak uit te voeren. Per partij (een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie) is sprake van een financieel en een bestuurlijk belang.

Financieel belang: 'een aan de verbonden partij ter beschikking gesteld bedrag dat niet verhaalbaar is indien de verbonden partij failliet gaat onderscheidenlijk het bedrag waarvoor aansprakelijkheid bestaat indien de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt'.

Bestuurlijk belang: 'zeggenschap, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur hetzij uit hoofde van stemrecht'.

In 2013 is de nota Verbonden Partijen door de VV vastgesteld.

Stand van zaken verbonden partijen.

Aan het eind van 2016 nam Delfland deel in de volgende verbonden partijen:

- Nederlandse Waterschapsbank
- GR Slibverwerking DRSH en HVC
- Holding IOPW NV
- Ontwikkelmaatschappij het Nieuwe Westland BV
- Ontwikkelmaatschappij het Nieuwe Westland CV
- GR Regionale Belastinggroep
- GR beheer grondwater Delft Noord (per 1 januari 2016 opgeheven maar nog notarieel te ontbinden)
- Aquon
- Stichting Het Waterschapshuis
- Unie van Waterschappen
- Overeenkomst kosten voor gemene rekening Muskusrattenbestrijding

Aan vier verbonden partijen zijn financiële garanties verleend.

Ontwikkelingen diverse verbonden partijen in 2016

Aquon

In 2013 heeft de verenigde vergadering uitgesproken per 1 januari 2017 uit de GR Aquon te willen treden, tenzij is gebleken dat Aquon concurrerend is in de markt waarop zij actief is. In juli 2016 is door de verenigde vergadering besloten om deel te blijven nemen aan de GR Aquon. In 2016 is een strategische heroriëntatie uitgevoerd. Op basis daarvan hebben de negen deelnemende waterschappen besloten tot een reorganisatie van Aquon. In 2017 worden voorbereidende werkzaamheden voor de reorganisatie uitgevoerd zodat de reorganisatie in 2018 kan plaatsvinden.

Overeenkomst kosten voor gemene rekening Muskusrattenbestrijding (programma Klimaatadaptatie)

In 2016 is gewerkt aan het opstellen van een nieuwe beleidsvisie Muskusrattenbeheer voor de jaren 2017- 2020. Als input voor deze beleidsvisie, heeft een bestuurlijke discussiebijeenkomst plaatsgevonden aan de hand van een vijftal bestuurlijke dilemma's.

De samenwerking met de vijf andere waterschappen wordt voortgezet. In september 2015 heeft de VV besloten de samenwerking te verlengen tot 1 januari 2020.

GR Slibverwerking (DRSH)/HVC

Bestuurswijzigingen

In 2016 zijn de twee wijzigingen doorgevoerd in het bestuur van de GR Slibverwerking. Naar aanleiding van wijzigingen in de wet Gemeenschappelijke Regelingen nemen voortaan twee hoogheemraden deel in het algemeen bestuur. Verder is in de GR afgesproken dat het voorzitterschap en dagelijks bestuur iedere twee jaar rouleert. Per

5 december 2016 heeft de heer Haan (Hoogheemraadschap van Rijnland) het voorzitterschap overgenomen van de heer Van Olphen (Hoogheemraadschap van Delfland). Mevrouw van Zoelen (Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard) is benoemd tot vice-voorzitter. Tevens heeft de heer Van Olphen zijn plaats in het dagelijks bestuur overgedragen aan de heer Van Oorschot (waterschap Hollandse Delta). Delfland behoudt twee bestuurders in het algemeen bestuur van de GR.

Fosfaat terugwinning

De terugwinning van fosfaat uit het as van de slibverbranding zal vanaf 2018 gerealiseerd worden in de fabriek die door Ecophos wordt gebouwd. De planning daarvan is ongewijzigd.

Toekomst slibverwerking

De huidige slibverbrandingsinstallatie zal tussen 2025 en 2030 afgeschreven zijn. De strategische vraag daarbij is, of moet worden door gegaan met mono-verbranding dan wel dat andere methoden voor de verwerking van zuiveringsslib toegepast kunnen gaan worden. In 2016 is gestart met een studie naar de strategie hoe in de toekomst om te gaan met de verwerking van zuiveringsslib.

Ontwikkelingsmaatschappij 'Het Nieuwe Westland' (ONW)

Eind 2015 is Delfland formeel uit het IOPW getreden. Naar aanleiding hiervan zijn de voormalige bestuurders van Delfland, mevrouw A. Bom-Lemstra en de heer A. van den Berg, begin 2016 uitgeschreven uit de Kamer van Koophandel.

Bij de in 2015 aangeboden besluitvormingsstukken ontbrak nog een bijlage met de doorwerking van de Allonge op de statuten en bepalingen in de ONW B.V. en C.V.. Het opstellen en ter besluitvorming aanbieden van deze documenten heeft bij de ONW vertraging opgelopen vanwege het verder vereenvoudigen van de governance van de ONW. De verwachting is dat deze zodanig van aard zijn dat dit leidt tot geheel nieuwe documenten die in 2017 ter besluitvorming aan het college van Dijkgraaf en Hoogheemraden en de verenigde vergadering worden voorgelegd.

Gemeenschappelijke Regeling Beheer Grondwateronttrekking Delft Noord

Delfland is per 1 januari 2016 uitgetreden uit de Gemeenschappelijke Regeling Beheer Grondwateronttrekking Delft-Noord onder betaling van een uittredingsvergoeding. Met de gemeente Delft zijn afspraken gemaakt dat de GR wordt vereffend en het batig saldo wordt verdeeld. Als gevolg van een dispuut met de belastingdienst over de btw-plicht van de GR, is de vereffening vertraagd.

Waterschapshuis(HWH)

De begroting 2016 van HWH stijgt met € 3,9 miljoen. De stijging wordt veroorzaakt door een toename van nieuwe producten, een herberekening van de tarieven (€ 4,3 miljoen) en een daling van bestaande producten en beschikbare capaciteit (€ 0,4 miljoen).

De werkelijke bijdrage van Delfland (€ 0,7 miljoen) laat een stijging zien van € 0,1 miljoen ten opzichte van de vastgestelde begroting 2016 (€ 0,6 miljoen). Deze stijging wordt veroorzaakt door de deelname van Delfland aan nieuwe projecten (o.a. Omgevingswet), de fusie tussen waterschap Reest en Wieden en waterschap Groot Salland, door te laag geraamde kosten van inleen van medewerkers van waterschappen en inhuur vanuit de markt en het door het uitblijven van een oplossing voor het BTW-vraagstuk, waardoor voor 2016 alle inleen- en inhuurtarieven inclusief BTW moeten worden doorgerekend.

De Opdrachtgeverstafel HWH heeft, ondersteund door het I-platform en HWH, voor het eerst een Meerjarenprogramma (MJP) opgesteld. In dit MJP zijn de lopende programma's en projecten, de verplichte opgaven en de wensen van waterschappen op het gebied van informatievoorziening en ICT samengebracht en geprioriteerd. Het MJP

geeft kaders en houvast voor de waterschappen en HWH zodat duidelijk is wat er de komende jaren staat te gebeuren.

Mede door de grote inbreng van Delfland in de afgelopen jaren op bestuurlijk niveau en middels eerdere zienswijzen zijn de organisatie, structuur en sturing van Het Waterschapshuis enorm verbeterd. Dit is terug te zien in:

- de begrotingen zijn overzichtelijk en duidelijk opgesteld;
- een goed onderscheid tussen collectieve en facultatieve taken;
- door een toepassing van het loden deuren principe de kosten aan de juiste projecten worden toegerekend;
- middels de Opdrachtgeverstafel, vindt een goede sturing en bewaking van de uitgaven van de Gr HWH plaats.

Hieronder volgt een overzicht van alle verbonden partijen.

Direct verbonden partijen

De direct verbonden partijen betreft partijen waarin Delfland, conform de definitie van verbonden partijen, zowel een bestuurlijk- als financieel belang heeft.

Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB)			
Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Ingangsdatum	1954		
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)			
Als huisbankier van de waterschappen levert de NWB diensten op het gebied van betalingsverkeer, electronic banking en consultancy. Doelstelling van de bank is het zo gunstig mogelijk en exact op maat aanbieden van de gewenste financieringen, Maatschappelijke relevantie, hoge kwaliteit, een sterke financiële positie en integriteit zijn de hoekstenen van het beleid van de bank.			
Financieel belang Delfland			
Delfland is eigenaar van 755 aandelen A en 60 aandelen B van de NWB. De nominale waarde van deze aandelen bedraagt in totaal € 114.425.			
Bestuurlijk belang Delfland			
Het bestuurlijk belang wordt gestalte gegeven door deel te nemen aan de algemene vergadering van aandeelhouders. Ieder aandeel A geeft recht op 1 stem en ieder aandeel B geeft recht op 4 stemmen.			
Financiële kerncijfers (x € 1 mln.):	31-12-2015	31-12-2014	
-Eigen vermogen	1.399	1.303	
-Vreemd vermogen	89.714	86.946	
-Jaarresultaat	95	49	
Relatie met programma	Bestuur organisatie en instrumenten		
Risico's			
Overige informatie			
Begin 2011 heeft de NWB Bank besloten tot een maximale reservering van de jaarlijkse winsten, zolang niet wordt voldaan aan de Bazelse 3%-norm voor leverage ratio. Deze ratio van de NWB is nu minder dan 2%. Om in de aanloop naar 2018 toe te groeien naar de vooralsnog vereiste norm van 3%, is de winst over 2011 ingehouden. Ook voor toekomstige winsten is het voornemen om deze in te houden en dus geen dividend uit te keren.			

GR Slibverwerking	
Vestigingsplaats	Rotterdam
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling
Ingangsdatum	1 januari 2010
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	
De GR behartigt de belangen van de deelnemende waterschappen op het terrein van:	
het (doen) transporteren van zuiveringsslib naar eindbestemmingen;	
het gecontroleerd (doen) storten of verwerken van zuiveringsslib;	
het (doen) afvoeren of storten van asresten of andere restproducten van de verwerking van zuiveringsslib;	
het (doen) afzetten van zuiveringsslib en/of restproducten;	
het produceren van duurzame energie en de interne afzet daarvan.	
Financieel belang Delfland	
Samen met vier andere waterschappen participeert Delfland in de GR Slibverwerking. De GR houdt, namens de deelnemende waterschappen, 12% van de aandelen in het kapitaal van NV Huisvuilcentrale Noord-Holland (HVC). De GR ontvangt jaarlijks een garantstellingsprovisie van HVC en betaalt deze door aan de deelnemende	

GR Slibverwerking

waterschappen.

Bestuurlijk belang Delfland

Namens Delfland heeft één hoogheemraad zitting in het algemeen- en het dagelijks bestuur van de GR.

De GR heeft één vertegenwoordiger benoemd in de Raad van Commissarissen van HVC.

Financiële kerncijfers (€):	31-12-2015	31-12-2014
-Eigen vermogen	0	0
-Vreemd vermogen	18.044	18.044
-Jaarresultaat	0	0

Relatie met programma	Afvalwaterketen en zuiveren
Verantwoordelijke sector / team	ZTO / PCA

Risico's:

Via haar deelname in de gemeenschappelijke regeling Slibverwerking 2009 staat Delfland garant voor 24% van overeenkomsten voor geldlening die HVC is aangegaan voor de slibverwerkingsinstallatie. In 2016 heeft het bestuur van de GR ingestemd met het herfinancieren van aflopende leningen voor investeringen in de slibverbrandingsinstallatie. In totaal staat de GR per 31 december 2016 garant voor in totaal € 27,2 miljoen. Het aandeel van Delfland in de GR is 24%, zodat sprake is van een verleende garantie van maximaal € 6,5 miljoen.

Overige informatie

De Algemene Vergadering van Aandeelhouders van HVC heeft op 4 juli 2013 ingestemd met de continuering van het aandeelhouderschap B van de GR Slibverwerking in HVC. Daarmee is bereikt dat de waterschappen alleen garant staan voor activiteiten die een directe relatie hebben met de slibverwerking.

Ontwikkelingsmaatschappij 'Het nieuwe Westland' CV		
Vestigingsplaats	Naaldwijk	
Rechtsvorm	Commanditaire Vennootschap	
Ingangsdatum	16 mei 2002	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)		
Het doel is het verbreden van de Westlandse economie en het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit. Dit betreft een PPS-constructie uit 2002 met indertijd drie overheidspartijen (gemeente Westland, provincie Zuid-Holland, Delfland) en een private partij (BNG g.o.). Delfland heeft bij de oprichting in 2002 hieraan deelgenomen om vanuit dit samenwerkingsverband in de planvorming een aantal ABC Delfland maatregelen in het Westland zeker te stellen (en werk met werk te maken). Vanwege verschillende omstandigheden, waaronder de recessie zijn de plannen aangepast, is Delfland in 2015 uit de PPS getreden en heeft Delfland zijn belang op een andere manier geborgd.		
Financieel belang Delfland		
Delfland heeft sinds 2002 een belang in de Ontwikkelingsmaatschappij 'Het Nieuwe Westland' CV. Dit belang is gemaximeerd op € 903.023. Eind 2014 heeft de laatste kapitaalstortingen plaatsgevonden van € 102.310 plaatsgevonden. De totale kapitaalstorting bedraagt nu € 903.023. Op basis van in 2015 gemaakte afspraken (Allonge) is dit 2% van het eigen vermogen		
Bestuurlijk belang Delfland		
Delfland is in deze CV stille vennoot. De bestuurlijke vertegenwoordiging van Delfland wordt gevormd door één lid van het dagelijks bestuur (i.c. de dijkgraaf) in de raad van vennoten van de CV.		
Financiële kerncijfers:(in € 1.000)	31-12-2015	31-12-2014
-Eigen vermogen	19.831.000	19.831.000
-Vreemd vermogen		
-Jaarresultaat	-169	165
Relatie met programma	Watersystemen	
Risico's	Zie onder Holding IOPW NV.	
Overige informatie		
De verenigde vergadering heeft op 2 juli 2015 met het voorstel ingestemd om uit het samenwerkingsverband IOPW te treden. Delfland heeft eind 2015 zijn aandelen in de Holding overgedragen aan de gemeente Westland. Hiermee is het samenwerkingsverband beëindigd. Conform de afspraken behoudt Delfland als "stille" vennoot wel zijn ingelegd vermogen ter grootte van circa € 0,9 miljoen in de commanditaire vennootschap. Het belang van Delfland is onder andere vanwege een extra kapitaalstorting door de overgebleven partijen afgenomen tot 2%. De VV heeft hier kennis van genomen. Na opheffen van de BV/CV-constructie wordt na verrekening van winst/verlies dit ingelegd vermogen aan Delfland uitgekeerd. Naar verwachting is dat in 2030. De inzet van Delfland beperkt zich tot het jaarlijks ondertekenen van de jaarstukken van de C.V..		

Regionale Belastinggroep (RBG)	
Vestigingsplaats	Schiedam
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Ingangsdatum	1 januari 2010

Regionale Belastinggroep (RBG)

Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)
De doelstelling van de gemeenschappelijke regeling is om de kwaliteit van de werkprocessen en de kennis op het gebied van belastingen te waarborgen en te komen tot een kostenreductie.
De RBG heft en int de waterschapsbelastingen voor de Hoogheemraadschappen van Schieland en de Krimpenerwaard en Delfland en de gemeentelijke belastingen voor de gemeenten Delft (vanaf 2013), Vlaardingen (vanaf 2014) en Schiedam (vanaf 2015).

Financieel belang Delfland
Delfland betaalt voor de door de RBG verrichte diensten en is volledig financieel aansprakelijk. De bijdrage van Delfland voor 2016 bedraagt op basis van de 1^e wijziging van de begroting 2016 van de RBG € 7.954.000.
Hierbij is rekening gehouden met het besluit tot afschaffing van de kwietschelding voor de zuiveringsheffing.

Bestuurlijk belang Delfland
Namens Delfland hebben twee hoogheemraden zitting in het algemeen bestuur van de RBG. De dijkgraaf is plaatsvervangend lid.

Financiële kerncijfers (€):	31-12-2015	31-12-2014
-Eigen vermogen	2.604.000	2.247.000
-Vreemd vermogen	787.000	362.000
-Jaarresultaat	1.245.000	2.186.000
<i>Kosten</i>		
Bijdrage aan RBG	7.200.000	7.363.000

Relatie met programma	Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien
Risico's	

Overige informatie
De RBG verwacht in de toekomst gecontroleerd verder te groeien door aansluiting van meer inliggende gemeenten.

Aqon			
Vestigingsplaats	's-Hertogenbosch		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Ingangsdatum	1 juli 2011		
<i>Algemeen belang</i>			
De regeling heeft tot doel het verrichten van laboratoriumwerkzaamheden (bemonstering en analyse) voor de deelnemers en hierbij te komen tot vergroting van efficiency, vermindering van de kwetsbaarheid, benutting van de mogelijkheden tot continue kwaliteitsborging, kwaliteitsverbetering en versterking van de innovatiekracht.			
Delfland is mede-eigenaar, met een aandeel van 6,1 % in de omzet 2015. De bijdrage van Delfland voor 2015 bedroeg in totaal € 1,2 miljoen.			
Bestuurlijk belang Delfland			
Een hoogheemraad heeft zitting in het algemeen bestuur.			
Financiële kerncijfers (x € 1 mln.):	31-12-2015		31-12-2014
-Eigen vermogen	2.448.000		1.918.000
-Vreemd vermogen	8.743.000		9.410.000
-Jaarresultaat	529.000		1.918.000
Relatie met programma	Gezond schoon en zoetwater		
Risico's			
Overige informatie			
AQUON bundelt de laboratoriumwerkzaamheden van negen waterschappen. Aan de gemeenschappelijke regeling nemen, naast Delfland, ook de waterschappen Hollandse Delta, Brabantse Delta, De Dommel, AA en Maas en Rivierenland deel en de hoogheemraadschappen van Rijnland, Schieland en de Krimpenerwaard en Stichtse Rijnlanden.			

Het Waterschapshuis	
Vestigingsplaats	Amersfoort
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Ingangsdatum	2005 (Stichting), vanaf 2010 GR
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten) Het Waterschapshuis (HWH) is de regie- en uitvoeringsorganisatie voor de 23 waterschappen op het gebied van informatie- en communicatietechnologie. Het Waterschapshuis heeft als doel het bevorderen van samenwerking op het gebied van ICT tussen de waterschappen en de andere overheden die actief zijn in de natte sector. Onder begeleiding van Het Waterschapshuis spannen de waterschappen zich gezamenlijk in om de kwaliteit van de digitale dienstverlening naar burgers en bedrijven te verbeteren. Daarnaast is het streven gericht op een	

Het Waterschapshuis			
aanzienlijke kostenbesparing op alle ICT-uitgaven.			
Financieel belang Delfland			
De bijdrage van Delfland voor 2015 bedroeg in totaal € 677.000. De bijdrage van Delfland voor 2017 bedraagt in totaal € 657.000.			
Bestuurlijk belang Delfland			
Delfland is vertegenwoordigd in het algemeen bestuur van de GR en in de Opdrachtgeverstafel.			
Financiële kerncijfers (x € 1 mln.):	31-12-2015		31-12-2014
-Eigen vermogen	2.523.225		1.471.895
-Vreemd vermogen	0		0
-Jaarresultaat	-14.427		533.829
Relatie met programma	Bestuur organisatie en instrumenten		
Overige informatie			
In 2010 is besloten HWH om te vormen van een stichting naar een GR met als doel meer sturingsmogelijkheden te geven op de activiteiten van HWH. De feitelijke transitie van de activiteiten en de activa en passiva van de stichting naar de GR heeft plaatsgevonden in 2013. In 2014 is een nieuwe uitgewerkte koers voor HWH vastgesteld met o.a. de Koersnotitie HWH 2.0 en de gewijzigde Gemeenschappelijke Regeling. In 2015 is de organisatorische invulling van de Opdrachtgeverstafel rondgekomen en zijn het dienstverleningshandvest en het model dienstverleningsovereenkomst vastgesteld. De nieuwe koers HWH 2.0 kent een duidelijke, ook financiële, splitsing tussen collectieve en facultatieve programma's en het HWH is kleiner van omvang en meer resultaatgericht opgezet.			

Unie van Waterschappen			
Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Vereniging		
Ingangsdatum	1927		
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)			
De Unie treedt namens de waterschappen op als vertegenwoordiger naar het parlement, de Rijksoverheid en organisaties als het Interprovinciaal Overleg en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. De Unie neemt ook het initiatief zelf onderwerpen op de politieke agenda te zetten.			
Visie			
De Unie van Waterschappen wil leidend zijn in de strategische discussie over regionaal waterbeheer in zowel de nationale als de internationale context, met als doel 'Duurzaam waterbeheer'.			
Financieel belang Delfland	Jaarlijks wordt contributie betaald aan de Unie. Voor 2015 bedroeg de contributie afgerond € 595.000.		
Bestuurlijk belang Delfland	In de ledenvergadering hebben de voorzitters van alle waterschappen zitting.		
Financiële kerncijfers (x € 1 mln.):	31-12-2015		31-12-2014
-Eigen vermogen	-/-170		813.000
-Vreemd vermogen	6.533.000		6.946.000
-Jaarresultaat	-983.000		-27.000
Relatie met programma	Bestuur organisatie en instrumenten		
Risico's			
Overige informatie			

Vereniging van Zuid-Hollandse Waterschappen		
Vestigingsplaats	Delft	
Rechtsvorm	Vereniging	
Ingangsdatum	22 december 1910 (als Zuid-Hollandse Waterschapsbond, vanaf 27 juli 2007 verder als vereniging)	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	De vereniging heeft tot doel de behartiging van de belangen van de waterschappen in het algemeen en in het bijzonder van die, welke geheel of gedeeltelijk in de provincie Zuid-Holland zijn gelegen.	
Financieel belang Delfland	Jaarlijkse contributie € 1.500.	
Bestuurlijk belang Delfland	Namens Delfland zit de dijkgraaf in het bestuur van de vereniging.	
Financiële kerncijfers (€):	31-12-2013	31-12-2012

Vereniging van Zuid-Hollandse Waterschappen		
-Eigen vermogen	18.480	14.028
-Vreemd vermogen		
-Jaarresultaat	4.450	243
Relatie met programma	Watersystemen	
Risico's		
Overige informatie		
M.i.v. 2012 is de muskusrattenbestrijding de verantwoordelijkheid geworden van de waterschappen en verloopt de vergoeding niet meer via de vereniging, maar is een overeenkomst van kosten voor gemene rekening aangegaan opgesteld tussen verschillende waterschappen.		

Muskusrattenbestrijding		
Vestigingsplaats	Houten (Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden)	
Rechtsvorm	Overeenkomst van kosten voor gemene rekening (KvGR)	
Ingangsdatum	1-1-2012	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	Muskusrattenbestrijding is de verantwoordelijkheid geworden van de waterschappen.	
Financieel belang Delfland	Bijdrage van 5,3% van de totale kosten. Voor 2017 bedragen de geschatte kosten ca. € 521.434,- (excl. Eventuele frictiekosten)	
Bestuurlijk belang Delfland	Bestuurlijk overleg met per waterschap 1 collegelid	
Financiële kerncijfers (): -Eigen vermogen -Vreemd vermogen -Jaarresultaat	Niet van toepassing	Niet van toepassing
Relatie met programma	Stedelijk waterbeheer, klimaatadaptatie en veiligheid	
Risico's		
De werkelijke kosten worden achteraf doorberekend o.b.v. de vooraf afgesproken verdeelsleutels.		
Overige informatie.		
KvGR is een vorm van samenwerking waarbij geen rechtspersoon of orgaan wordt opgericht; het is een bijzondere vorm van doorbelasting van kosten. Met het aangaan van een overeenkomst voor gemene rekening wordt voorkomen dat de kosten die door een waterschap voor een prestatie worden gemaakt, welke prestatie ook wordt uitgevoerd voor een ander waterschap, bij doorberekening aan het andere waterschap met BTW moeten worden belast		

Indirect verbonden partijen

Naast de partijen die volgens bovengenoemde definitie zijn aan te merken als verbonden partij, zijn er ook partijen waarmee Delfland indirect verbonden is. Bij deze partijen is er wel sprake van een financieel belang, maar ontbreekt het directe bestuurlijke belang in de indirect verbonden partij, bijvoorbeeld omdat de indirect verbonden partij een stichting is. Een andere mogelijkheid is dat een verbonden partij bijvoorbeeld aandeelhouder of bestuurder is van de, achterliggende, en daarmee indirect verbonden partij. Hoewel er in voorkomende gevallen volgens de letter van de definitie dus geen sprake is van een verbonden partij, is het bestaan van een financieel belang reden genoeg om ook aan deze indirect verbonden partijen aandacht te besteden.

HVC		
Vestigingsplaats	Alkmaar	
Rechtsvorm	NV	
Ingangsdatum	1-1-2010 (HVC opgericht op 10 april 1991)	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	NV HVC is een overheidsvennootschap van 52 gemeenten en 6 waterschappen die samenwerken op het gebied van afvalbeheer en duurzame energie.	
Financieel belang Delfland	In verband met leningen aan HVC ten behoeve van slibverbrandingsactiviteiten heeft Delfland, samen met de	

HVC		
andere waterschappen in de GR, een hoofdelijke garantstelling afgegeven aan de NWB.		
Bestuurlijk belang Delfland		
Geen; de GR Slibverwerking 2009 houdt, namens de deelnemende waterschappen, 12% van de aandelen in HVC. Daarnaast zit er namens de GR één vertegenwoordiger in de RvC van HVC.		
Financiële kerncijfers (x € 1.000):	31-12-2015	31-12-2014
-Eigen vermogen	82.032.000	68.309.000
-Vreemd vermogen	703.000.000	730.080.000
-Jaarresultaat	13.476.000	5.135.000
Relatie met programma	Afvalwaterketen en zuiveren	
Risico's	Per 31 december 2016 bedraagt de restant hoofdsom van alle aan HVC gegarandeerde geldleningen € 53,8 miljoen.	
Overige informatie		
Wanneer binnen een periode van drie jaar mocht blijken dat de verwachtingen van de waterschappen in de meerwaarde van de samenwerking niet bewaarheid kunnen worden en partijen geen vertrouwen meer hebben dat die meerwaarde alsnog bereikt wordt, dan zijn partijen gehouden aan het beëindigen van de samenwerking hun volle medewerking te verlenen op een wijze die recht doet aan de wederzijdse belangen en het vertrouwen waarmee de samenwerking gestart is.		

Stowa		
Vestigingsplaats	Den Haag (statutair)	
Rechtsvorm	Stichting	
Ingangsdatum	13 september 1971 (als STORA, m.i.v. 1992 STOWA)	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	STOWA ontwikkelt, vergaart en verspreidt kennis die nodig is om de opgaven waar waterbeheerders voor staan, goed uit te voeren.	
Financieel belang Delfland	De reguliere jaarlijkse bijdrage voor 2016 is € 449.000.	
Bestuurlijk belang Delfland	Geen; er zitten minimaal 4 en maximaal 6 waterschapsvertegenwoordigers in het bestuur van Stowa.	
Financiële kerncijfers (x € 1.000):	31-12-2011	31-12-2010
-Eigen vermogen	4.437	4.437
-Vreemd vermogen	2.067	2.067
-Jaarresultaat	136	136
Relatie met programma	Bestuur organisatie en instrumenten	
Risico's		
Overige informatie		

4.8 Bedrijfsvoering

Sociale paragraaf

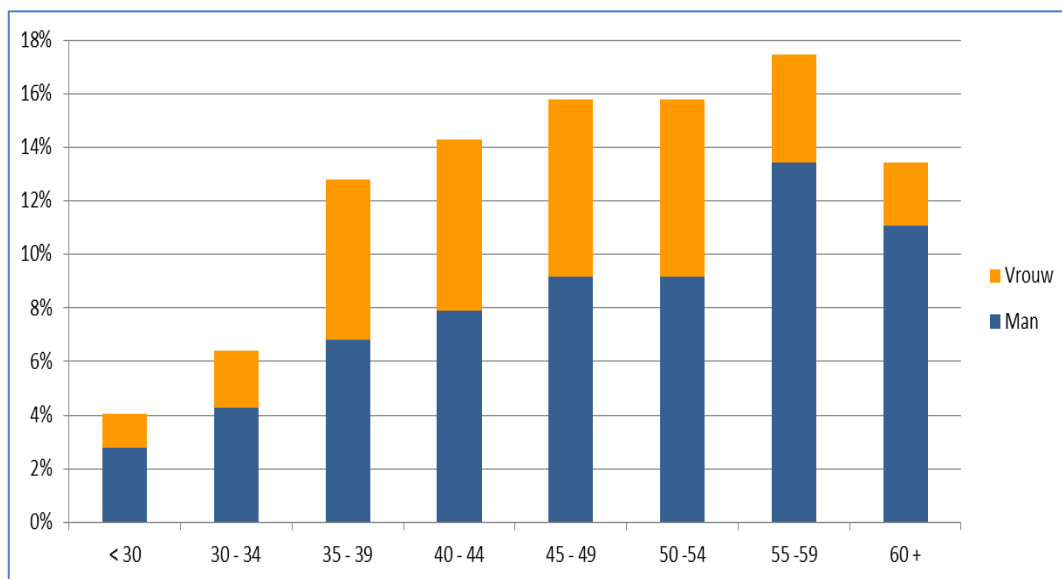
In 2016 is het strategische personeels- en organisatiebeleid van de ontwikkelagenda voortgezet, met als doel actiever te sturen op de optimale inzetbaarheid van medewerkers. Om de organisatiedoelstellingen te bereiken zijn immers competente en goed toegeruste medewerkers nodig, die optimaal samenwerken in een veilige en gezonde werkomgeving. De ontwikkelagenda is een uitwerking van het Waterbeheerplan 5 en sluit aan op thema's in de nieuwe cao. De doelstellingen van het strategische personeels- en organisatiebeleid liggen op het vlak van leiderschap en eigenaarschap, duurzame inzetbaarheid en mobiliteit. De voortgang op deze thema's wordt gemonitord en gestuurd met instrumenten zoals de Delfland academie, de PVB-cyclus, het jaarlijkse medewerkersonderzoek en het periodiek arbeidsgeneeskundig onderzoek.

Overheidsbreed is mobiliteit en inzetbaarheid van medewerkers een aandachtspunt. De algemene trend van vergrijzing en lange dienstverbanden hebben invloed op de aantrekkelijkheid van de publieke sector voor de jongere werknemer. Op enkele onderwerpen wordt hierna dieper ingegaan.

Personeelsopbouw en leeftijdsopbouw

In 2016 was de totale formatie 461 fte, waarvan 439 fte vaste formatie en 22 fte flexibele schil. Op de vaste formatie van 439 fte waren er per 31 december 2016 469 mensen in dienst (in 2015: 449 fte vaste formatie en 471 mensen in dienst), waarvan 166 vrouwen (35 %, evenveel als in 2015) en 303 mannen (65 %).

In 2015 lag de gemiddelde leeftijd bij het Hoogheemraadschap van Delfland nog op 48,7 jaar; in 2016 lag de gemiddelde op 47,6 jaar. De gemiddelde leeftijd bij Delfland is vergelijkbaar met de gemiddelde leeftijd van alle waterschappen samen. De gemiddelde duur van het dienstverband ligt momenteel op 13 jaar (tegen 12,7 jaar in 2015). Om aantrekkelijk te blijven als werkgever zal veel aandacht moeten worden besteed aan mobiliteit en verjonging. Op dit moment is slechts 9,5 % van de medewerkers jonger dan 35 jaar (11% in 2015), en heeft 12,8 % een dienstverband korter dan 3 jaar (11% in 2015).

Leeftijdsoopbouw in %

Duurzame inzetbaarheid

HH Delfland stuurt actief op duurzame inzetbaarheid. Dit thema is dan ook benoemd als Topthema binnen de HR strategie. De definitie voor Duurzame inzetbaarheid is: Een duurzaam inzetbare medewerker is vitaal, productief en gemotiveerd, een werkend leven lang. De medewerker blijft zich ontwikkelen, zodat hij kan meebewegen met verandering en langer kan doorwerken. Daardoor voegt hij zowel nu als in de toekomst waarde toe in dezelfde functie of in een andere functie binnen HH Delfland of buiten de organisatie.

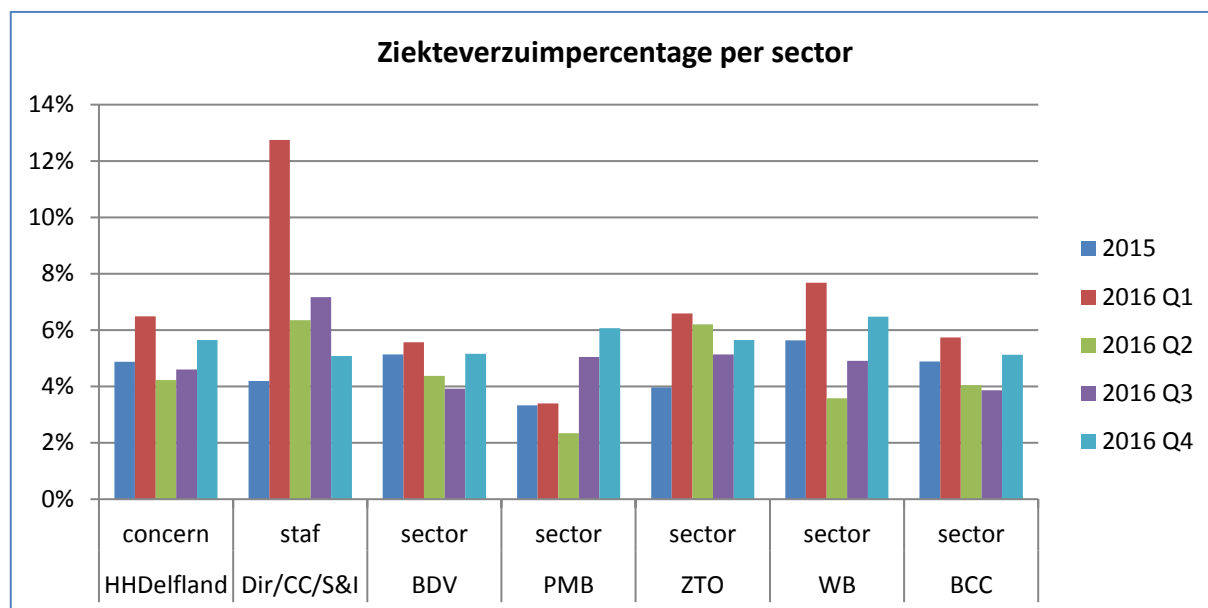
HH Delfland is verantwoordelijk voor een veilige en gezonde werkomgeving en biedt instrumenten aan om de duurzame inzetbaarheid van de medewerkers te ondersteunen. De verantwoordelijkheid voor de benutting hiervan ligt ook bij de medewerker zelf.

Naast de reguliere activiteiten, zoals advisering van de P&O adviseurs op het gebied van verzuim, de Delfland academie ter bevordering van de inzetbaarheid en mobiliteit van de medewerkers, de PVB cyclus, het persoonlijk basisbudget en de reguliere advisering veiligheid en gezondheid, zijn aanvullende projecten uitgevoerd.

Voor gezondheid & vitaliteit heeft Delfland het Vibe-programma doorlopen: een gerichte interventie om de veiligheidscultuur binnen sectoren te benoemen en daar waar nodig verbeteringen aan te brengen. Met als doel bijna ongevallen en ongevallen voor nu en in de toekomst te voorkomen. Ook zijn Risico inventarisatie en evaluaties uitgevoerd binnen de gehele organisatie. De risico's op het gebied van veiligheid, gezondheid en welzijn zijn voor de gehele organisatie in kaart gebracht. De komende jaren wordt middels plannen van aanpak verder gewerkt aan het werken aan een veilige en gezonde werkplek.

Verzuim

Het gemiddelde ziekteverzuimpercentage bij het Hoogheemraadschap van Delfland was in het afgelopen jaar 5,24 %. In 2014 en 2015 lag dit cijfer op 4,88%. De benchmark voor waterschappen geeft een gemiddelde verzuimpercentage van 4,1 %.

Er is dus sprake van een licht stijgende trend. Deze zal in 2017 nauwlettend gevolgd worden, passend binnen het eigen regie model en integraal management zoals Delfland dat heeft omarmd. In het afgelopen jaar zijn stappen in deze richting gezet. Bijvoorbeeld verzuimcijfers meenemen als stuurinformatie in de managementgesprekken en SMO's. Komend jaar zal het verzuimbeleid verder worden geactualiseerd. Aan de hand van het nog op te stellen verzuimjaarsverslag door de arbodienst, wordt verdere acties ter voorkoming van het verzuim opgestart.

Medewerkersonderzoek

In 2016 is het tweejaarlijkse medewerkersonderzoek uitgevoerd. De respons van het onderzoek kwam uit op 81,5% (gemiddeld bij waterschappen 74,6 %). **De algehele score voor het 'werkplezier' bij Delfland was 7,1.** Dit is een opvallende verbetering ten opzichte van de vorige meting, en hoger dan de benchmark (resp. 6,8 en 7,0). Ook gaf 'beste werkgever' een score van 7,0.

De punten waarop Delfland positief scoort zijn de trots op de organisatie, de vele redenen om hier te blijven en de aantrekkelijkheid van het werk. Tegelijkertijd vindt niet iedereen de samenwerking en resultaatgerichtheid optimaal.

Aan de hand van het onderzoek zijn verbeteracties ingezet. Eén van de vervolgacties is Werk in balans: een programma om de werkdruk te verlagen en het werkplezier verder te vergroten. De evaluatie van dit project vindt plaats in het eerste kwartaal van 2017.

Mobiliteit

In 2016 zijn 29 nieuwe medewerkers in dienst getreden. Daarnaast zijn 31 medewerkers uitgestroomd. Het personeelsverloop komt daarmee op 12,7% (11% in 2015). In 2016 zijn 29 medewerkers intern van functie veranderd. De interne mobiliteit komt daarmee op 6,2 % (3% in 2015), en dit betekent dat de totale mobiliteit op 18,9% uitkomt (14% in 2015).

In het kader van het mobiliteitsbeleid is er een actieve uitwisseling van vacatures met vijf buurwaterschappen en de provincie Zuid-Holland. Andere activiteiten in 2016 waren deelname aan de week van de loopbaan en uitwisselingen in het kader van "Water ontmoet water". Bij "Water ontmoet water" vindt actief uitwisseling van kennis en ervaring plaats tussen organisaties in de watersector door bij elkaar in de keukens te kijken.

Diversiteit

Het Hoogheemraadschap van Delfland wil een aantrekkelijk werkgever zijn voor iedereen: ongeacht sekse, leeftijd, arbeidshandicap, seksuele geaardheid, en culturele achtergrond.

Delfland wil een open organisatie zijn. Om externe ontwikkelingen te volgen participeert Delfland in externe netwerken, zoals het A&O-fonds Waterschappen, het kennisplatform Baas in eigen loopbaan, en verschillende LinkedIn-groepen.

Delfland heeft zich in 2015 aangesloten bij Workplace Pride. Dit is een (internationaal) netwerk dat inclusiviteit binnen organisaties bevordert (integraal diversiteitsbeleid). In 2016 hebben de secretaris-directeur, een VV-lid, en drie medewerkers deelgenomen aan de jaarlijkse conferentie van Workplace Pride. Er is een start gemaakt met een inclusiviteitsbeleid. Ook is er gelobbyd voor een genderneutraal toilet in het nieuwe Gemeenlandshuis. Dit is inmiddels in het ontwerp opgenomen. Tevens is ook in 2016 weer op Nationale Coming Out Dag de regenboogvlag gehesen.

Om te stimuleren dat meer vrouwen naar leidinggevende posities doorstromen, is Delfland sinds 2009 aangesloten bij Charter Talent naar de Top. De stichting Talent naar de Top is een aanjager van het maatschappelijk debat over diversiteitsbeleid. Ook houden ze een congres over dit onderwerp en bieden aan deelnemers een interessant kennisnetwerk.

PVB-gesprekscyclus

De PVB-cyclus kan een belangrijk en krachtig instrument zijn voor het 'fit' houden van het personeel zijn, want in plannings-, voortgangs- en beoordelingsgesprekken vindt communicatie over het functioneren en samenwerken plaats, en is er ruimte voor constructieve feedback. Het kader voor de PVB-gesprekken zijn de organisatiedoelstellingen en deze gesprekken gaan dan ook over de wijze waarop de medewerker bijdraagt aan het team- of organisatieresultaat.

Vanuit de SAW wordt het instrument vooral ingezet als beloningsinstrument. Ongeveer 87 % van het personeel kreeg in 2016 een goede score in de eindbeoordeling, en circa 10 % krijgt een score zeer goed. Circa 3 % krijgt een onvoldoende score. Dit algemene beeld komt min of meer overeen met de scores in 2015.

In 2017 zal in overleg met de OR bezien worden hoe het instrument van de PVB-cyclus meer passend gemaakt kan worden bij de wensen en behoeften van deze tijd.

Arbeidsvoorwaarden en individueel keuzebudget

Delfland heeft een modern arbeidsvoorwaardenpakket, dat volledig gebaseerd is op de landelijke cao voor Waterschappen, met het individueel keuzebudget (IKB), variabele werktijden en het keuzesysteem voor meer- en minderwerk. Het pakket biedt individuele vrijheid, zodat een ieder naar persoonlijke omstandigheden en/of levensfase keuzen kan maken in de verhouding tussen werk en privé. Dit instrument heeft een functie in het vinden van de juiste balans tussen werk en privé.

Ongeveer een kwart van de medewerkers koopt extra IKB-verlof bovenop het basisverlof.

Personeelsontwikkeling

In 2016 hebben in totaal 524 medewerkers deelgenomen aan trainingen en workshops via de Delfland Academie. De Delfland Academie biedt een gevarieerd opleidingsaanbod gericht op persoonlijke vaardigheden, interne trainingen en proces- en projectmanagement. Ook zijn door de Delfland Academie tijdens de Week van de loopbaan verschillende workshops en activiteiten georganiseerd.

Met ingang van 2016 beschikken medewerkers over een Persoonlijk basis budget (PBB). Naast het aanbod van de Delfland Academie hebben 66 medewerkers individuele opleidingen/trainingen gevolgd bij erkende opleidingsinstituten buiten Delfland. Van deze groep hebben 40 medewerkers hun PBB hiervoor ingezet.

In 2016 zijn drie introductiedagen voor nieuw personeel georganiseerd; 43 nieuwe medewerkers (ambtenaren, langer ingehuurd personeel en stagiairs) hebben tijdens deze introductiedagen door enthousiaste presentaties van collega's en een rondrit door

het gebied een brede kijk in de organisatie van Delfland gekregen. Alle nieuwe ambtenaren die in 2016 in dienst zijn gekomen bij het Hoogheemraadschap van Delfland hebben de eed of belofte afgelegd.

Veiligheid en gezondheid, opleidingen en keuringen

Op het gebied van veiligheid en gezondheid zijn in 2016 in totaal circa 230 trainingen gevolgd, zoals Bedrijfshulpverlening & ploegleider; EHBO, verkorte eerste hulp en kleine blusmiddelen; Veilig werken met de vorkheftruck; Veilig werken langs de weg & voor werken langs het spoor; Veilig hijsen; Basisveiligheid operationele medewerkers (VCA). Een groot deel van deze trainingen is verplicht voor medewerkers die werken in die werkomstandigheid. Daarnaast zijn er diverse zgn. toolbox-meetings gehouden, zoals werken met biologische agentia.

De medewerkers binnen Delfland kunnen of moeten zich in sommige gevallen laten vaccineren. Er zijn 33 grieprikken en 37 DTP prikken gezet. Daarnaast hebben 20 (oud)medewerkers een asbest keuring ondergaan, zijn er 23 paar otoplastieken aangemeten en 12 nieuwe beeldschermbrillen verstrekt.

Leiderschap, management- en medewerkersdevelopment

Voor de leidinggevendenden stond 2016 in het teken van de 3 thema's van het strategisch personeelsbeleid van Delfland: mobiliteit, duurzame inzetbaarheid en eigenaarschap/(persoonlijk) leiderschap.

Met verschillende initiatieven is gewerkt om de ontwikkeling van de organisatie langs deze lijnen vorm te geven. Zo is er een actieseminar voor en door managers van Delfland gehouden. Op interactieve wijze zijn de leidinggevendenden met elkaar aan de slag gegaan om de bureaucratie te lijf te gaan, zodat er ruimte ontstaat voor ontwikkeling en invulling van de strategische thema's. Daarnaast zijn voor alle Delflanders periodieke inspiratiesessies gehouden, om aan de hand van uiteenlopende onderwerpen het denken en handelen nieuwe impulsen te geven.

Voor de opvolging van het MD-programma, waarvoor plannen zijn gemaakt die in 2017 uitgewerkt gaan worden. Hierbij wordt nadrukkelijk gestreefd naar aansluiting van en met de medewerkers. Een willekeurige groep van hen is gevraagd met ideeën en voorstellen te komen. Deze groep heeft zichzelf De Deining gedoopt en zal tevens als gesprekspartner voor het management fungeren.

Stages bij Delfland en relatie met het onderwijs

In 2016 hebben 30 studenten stage gelopen bij Delfland. De stages die worden aangeboden variëren van WO-stages tot 'snuffelstages' voor middelbare scholieren. Ook heeft een aantal studenten op school een praktijkopdracht voor Delfland uitgewerkt.

Delfland heeft een studiebeurs uitgereikt om de banden tussen de werkgevers uit de watersector en de wateropleidingen te versterken. De studiebeurzen van de Topsector Water zijn bedoeld voor mbo-studenten, die kiezen voor een specialisatie op het gebied van watertechnologie, deltatechnologie of maritieme technologie. Deze studenten worden gekoppeld aan een werkgever uit de watersector, die de student ook intensiever kennis laat maken met de praktijk en een stageplaats garandeert. Verder versterkt het initiatief de samenwerking tussen studenten, onderwijsinstellingen en werkgevers in het kader van arbeidsmarktrelevantie van opleidingen. Dit vergroot de aantrekkingskracht van deze wateropleidingen voor toekomstige studenten. Daarnaast is een medewerker van Delfland gastdocent geweest bij de HBO-opleiding watermanagement. Het betrof onderwijs over Geografische Informatie Systemen (GIS).

Om de ontwikkeling en verspreiding van kennis over water te stimuleren, heeft het Hoogheemraadschap van Delfland een scriptieprijs in het leven geroepen voor studenten van universiteiten én hogescholen. In 2016 zijn er twee inzendingen door een vakkundige jury beoordeeld en uiteindelijk is er een winnaar gekozen.

Integriteit

In 2016 is een aanzet gemaakt met het samenvoegen en actualiseren van de integriteitsregelingen. Het doel is om eenduidige kaders voor alle medewerkers van Delfland te bewerkstelligen, zowel voor ambtenaren met een tijdelijke of vaste aanstelling als externe medewerkers. Dit proces zal in 2017 worden afgerond. In 2015 is bij een team een onderzoek gestart naar declaratiegedrag rondom reiskosten. Dit heeft begin 2016 geleid tot een vijftal zware disciplinaire maatregelen. In het voorjaar van 2016 is een zelfde onderzoek gedaan bij een ander team. Dat heeft geresulteerd in acht disciplinaire maatregelen in de vorm van schriftelijke berispingen. In 2016 is ook het overleggen van een VOG (Verklaring omtrent Gedrag) voor alle nieuw aan te stellen ambtenaren ingevoerd.

Vertrouwenspersoon

In 2016 zijn de vertrouwenspersonen 28 keer geconsulteerd. Daarmee zet de stijgende tendens van de afgelopen jaren zich voort. Een flink deel van de consultaties (bijna de helft) had betrekking op gedrag van leidinggevendenden, dat door medewerkers als intimiderend werd ervaren. Meer dan voorgaande jaren deed de betreffende situatie zich voor in de dagelijkse werkp praktijk, los van gesprekken en beoordelingen binnen de PVB-cyclus. Daar waar in een dergelijke situatie (meestal op advies van de vertrouwenspersoon) werd geëscaleerd naar een hogere leidinggevende, droeg dit niet bij aan een neutralisatie van het conflict, maar eerder aan een verscherping van de situatie. Dit is een zorgpunt, dat besproken zal worden met de leiding van de organisatie en met de P&O-adviseurs vanwege hun rol binnen de gehele hiërarchie lijn.

Er is bij de vertrouwenspersoon één melding binnengekomen in het kader van de Klokkenluidersregeling. De vertrouwenspersoon heeft deze melding meteen doorgegeven aan de secretaris-directeur, die een (voor)onderzoek is gestart. Dit onderzoek is eind 2016 nog niet afgerond.

In de tweede helft van 2016 is een van de twee vertrouwenspersonen teruggetreden en is in diens plaats een nieuwe vertrouwenspersoon benoemd. Deze vertrouwenspersoon heeft vóór aanvang van zijn werkzaamheden de Basiscursus Vertrouwenspersoon gevolgd.

Het (meer uitgebreide) jaarverslag van de vertrouwenspersoon wordt jaarlijks besproken met de portefeuillehouder en de secretaris-directeur. De rapportage gaat ter informatie naar de OR en wordt ook op intranet geplaatst.

Medezeggenschap

In 2016 is er over een groot aantal onderwerpen gesproken met de Ondernemingsraad (OR). Zo is er instemming bereikt over het Kledingbesluit. Ook heeft de OR een instemmingaanvraag ontvangen voor de Plannen van aanpak van de RI&E en een instemmingaanvraag over het Asbestbeleid. Beide onderwerpen zijn nog niet afgerond. Op verzoek van de OR is de uitvoering van de Inconveniëntenregeling met terugwerkende kracht inzichtelijk gemaakt en afgehandeld.

Er is een gesprek geweest met de bedrijfsarts, wat heeft geleid tot nieuwe inzichten op het gebied van ziekteverzuim. Hierover heeft de OR twee brieven gestuurd en worden vervolgacties met de WOR bestuurder besproken.

Een belangrijk onderwerp in 2016 was het vervolg van de huisvesting, specifiek de Delflandse Manier van Werken (DMvW). De teamleiders Communicatie en Facilitaire Zaken hebben met een afvaardiging van de OR een werkgroep opgericht die in 2016 een eerste aftrap heeft gedaan en in 2017 aan de slag gaat om de DMvW verder vorm te geven in het verbouwde gemeenlandshuis.

Ook is de OR nauw betrokken geweest bij de totstandkoming van het vervoersbeleid voor onder meer het vernieuwde gemeenlandshuis; een vraag voor advies hierover ontvangt de OR begin 2017. In het licht van dit vervoersbeleid heeft de OR een initiatiefvoorstel Fietsregeling ingediend. Dit wordt in samenwerking met team Personeel & Organisatie verder uitgewerkt en geïncorporeerd in het vervoersbeleid. Ook overige lopende P&O regelingen zijn door de OR in samenspraak met team P&O onder de loep genomen op actualiteit.

De OR is betrokken bij de evaluatie 'Van PIB naar PMB' en bij de evaluatie van de totstandkoming van de eenheid Strategie & Innovatie. De OR heeft een onderzoeksvraag ingediend voor de evaluatie van de pilot Klantcontactcentrum (KCC). Deze evaluatie start het eerste kwartaal 2017.

De OR is tussentijds geïnformeerd over lopende onderwerpen zoals Chemische Waterkwaliteit en de nieuw aan te schaffen managementinformatiesystemen ter vervanging van het financiële systeem Gids en het E-HRM systeem Persmaster. Ook is de OR geïnformeerd over de kadernota 2017, de Toekomstagenda Afvalwaterketen, de aanpak voor interne procesverbetering SLIM2 en de herziening van de Calamiteitenorganisatie.

De kiescommissie is geïnstalleerd t.b.v. aankomende de OR verkiezingen en de eerste aankondiging tot het werven van kandidaten voor een nieuwe OR heeft in 2016 plaatsgevonden.

Inkoop en aanbesteding

In 2016 is een besluit genomen voor het versterken van de inkoopfunctie met een meer centrale regie over inkoop en meer aandacht voor structureel beschikbare managementinformatie over inkoop. Het projectplan voor de verandering is in december 2016 vastgesteld en zal in 2017 worden uitgevoerd. De werving voor extra (tijdelijke) fte's is in 2016 opgestart.

In 2016 is de Aanbestedingswet 2012 gewijzigd, als gevolg waarvan ook de onder de vlag van de Unie van Waterschappen tot stand gekomen algemene inkoopvoorwaarden zijn vastgesteld. De wijzigingen in de Aanbestedingswet zijn aanknopingspunt geweest om diverse workshops en trainingen te organiseren over inkoop en Aanbestedingswet, waaraan een groot aantal Delflanders heeft deelgenomen. Uit oogpunt van kwaliteit en het bevorderen van kennis zijn alle modeldocumenten voor inkoop aangepast aan de nieuwe regelgeving en beter ontsloten via het samenwerkingsportaal. Over het werken met deze modellen is ook een workshop georganiseerd.

Op basis van de inkoopkalender 2016 hebben 33 aanbestedingstrajecten plaatsgevonden, waarvan 15 Europees of Europees met een verlicht regime. 18 aanbestedingstrajecten zijn in 2016 afgerond, waarvan 3 Europees.

Er zijn 115 preadviezen uitgebracht en 21 verzoeken behandeld om af te wijken van het aanbestedingsbeleid.

Ook wordt gewerkt aan de verdere ontwikkeling en professionalisering van het aanbestedingsproces op het gebied van grond- weg en waterbouw. Dit gebeurt in samenwerking met partners zoals waterschappen en Rijkswaterstaat, en met gebruikmaking van expertise- en overlegverbanden zoals Duurzame GWW en het PPS-platform.

Verzekeringen

Delfland is dit jaar de trekker van de aanbesteding van de CAR verzekering (Construction All Risk) namens in eerste instantie 13 waterschappen.

Na de eerste publicatie op 7 juli 2016 is gebleken dat geen enkele partij een inschrijving heeft gedaan. Een tweede procedure is gestart in oktober 2016, waarbij twee waterschappen zich hebben teruggetrokken. Hiervoor heeft Delfland vier inschrijvingen ontvangen. In de inschrijving van de beoogde winnaar, Willis Towers Watson, zat een onherstelbare fout, waardoor voorlopige gunning heeft plaatsgevonden aan Achmea Schadeverzekeringen.

Eind december is duidelijk geworden dat WTW zich niet kon vinden in deze beslissing en een kort geding procedure start en waarvan de zittingsdatum is bepaald op 21 februari 2017 (rechtbank Den Haag).

Delfland laat zich in deze procedure bijstaan door Dirkzwager Advocaten.

In de aanbestedingsstukken is in ieder geval bepaald dat bij een gerechtelijke procedure de partij aan wie voorlopig is gegund dient zorg te dragen voor verzekeringsdekking tot in ieder geval het moment dat de uitspraak in kort geding bekend is.

Informatieveiligheid

Op basis van het nieuwe informatiebeveiligingsplan zijn concrete maatregelen per team uitgewerkt en uitgevoerd. Delfland heeft zich voor dit beleid geconformeerd aan de uitgangspunten van de Unie van Waterschappen omtrent informatiebeveiliging, kortweg genoemd de BIWA (Baseline Informatiebeveiliging Waterschappen). Gezamenlijk met de andere waterschappen participeert Delfland in de opeenvolgende Nationale Cyber Security Strategieën van de overheid, waaronder de campagne iBewustzijn Overheid en de campagne Alert Online. Daarnaast ontplooit Delfland ook eigen initiatieven.

Subsidies

Tabel Subsidies 2016 (bedragen * € 1.000)

Prg	Onderwerp	Verstrekker/ programma	NL/EU Subsidie	% Subsi die *	Omvang (voorlopige) beschikking	Ontvangen voor- schotten	Vaststel ling subsidie	Nog te ontvangen	Status **
A	Zwakke Schakels Scheveningen Boulevard - FASE 2	I&M/RWS/HWB P	NL	100%	1.500	0	0	1.500	loopt
	City as a sponge	Interreg/2 Seas Mers Zeeën	EU			0			aanvraag
	Spuihaven Schiedam	I&M/RWS/HWB P	NL	90%	672	0		672	loopt
C	Tender Herstructurering Poelzone (4 tenders)	Gemeente Westland	NL	50%	110	0	106	106	afronding
	Vispassage gemaal Westland	I&M	NL	50%	250	218	218	0	afgerond
	Slim Meten	EFRO	NL	40%	212	0	0	212	afronding
	5 molens 2014 t/m 2019	NRF/BRIM	NL	50%	150	67	0	83	loopt
	molen Oude Lier Polder 2015 t/m 2020	NRF/BRIM	NL	50%	30	9	0	21	loopt
	5 molens 2014 t/m 2019	PZH/Molens	NL	50%	123	61	0	62	loopt
	molen Oude Lier Polder 2015 t/m 2020	PZH/Molens	NL	50%	8	3	0	5	loopt
	VPP Buys Ballotstraat	MRDH	NL	100%	122	81		41	loopt
D	Gietwater op maat (vervolg project Tomaten op afvalwater)	EFRO	EU	16%	500	200	0	0	afgerond
	Waterharmonica / Zoetwaterfabriek	LIFE+	EU	60%	2400	250		2.150	loopt
E	Digitale Delta	EFRO	EU	52,79 %	700	560	0	0	afgerond
F	Gemeenlandshuis Delft 2016 t/m 2021	BRIM	NL	50%	99	15	0	84	loopt
	Startsubsidie BOA's 2015	V&J	NL	100%	16	16	16	0	afgerond
	Activeer je loopbaan 2016	A&O waterschappen	NL	100%	8	8	8	0	afgerond
	Startsubsidie BOA's 2016	V&J	NL	100%	15	12		3	loopt
G	Kwijtschelding door waterschappen	I&M	NL	nvt	1.565	1252	0	313	loopt
					8.480	2.752	348	5.252	

**) in deze kolom staat het percentage t.o.v. de subsidiabele kosten bij ingediende begroting*

**) afgerond = besluit tot eindbeschikking is ontvangen, in afronding = eindverantwoording is ingediend; wachten op besluit tot eindbeschikking*

4.9 EMU-saldo

Het EMU-saldo betreft het vorderingensaldo op transactiebasis van de gehele sector overheid, met inbegrip van de centrale overheid, de sociale fondsen en de lokale overheden. De onderstaande tabel geeft de berekening van het EMU-saldo over 2016 voor Delfland weer.

Tabel Emu-saldo (bedragen * € 1.000)

	Vermeerde- ringen	Verminde- ringen	Emu saldo rekening 2016	Emu saldo begroting 2016	Emu saldo rekening 2015
1 EMU/exploitatiesaldo volgens jaarrekening (voor bestemming)			24.772	15.715	8.987
2 Invloed investeringen (zie staat van vaste activa)					
Bruto-investeringsuitgaven		78.928		-47.900	
Investeringssubsidies					
Verkoop materiële en immateriële activa					
Afschrijvingen	43.233			33.931	
Subtotaal			-35.695	-13.969	1.043
3 Invloed voorzieningen (zie staat van reserves en voorzieningen):					
Toevoegingen aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	10.178			7.600	
Onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. exploitatie		850		-850	
Betalingen rechtstreeks uit voorzieningen		6.498		-7.600	
Externe vermeerderingen van voorzieningen					
Subtotaal			2.830	-850	-750
4 Invloed reserves (zie staat van reserves en voorzieningen):					
Betalingen rechtstreeks uit reserves					
Externe vermeerderingen van reserves					
Subtotaal	0	0			
5 Deelnemingen en aandelen:					
Boekwinst					
Boekverlies					
Subtotaal	0	0			
Emu-saldo			-8.093	896	9.280

Het werkelijk Emusaldo 2016 is afgerond € 9 miljoen nadeliger dan werd verwacht (€ 0,8 miljoen begroot versus € -/-8 miljoen werkelijk). De belangrijkste afwijking betreft het hogere werkelijke investeringsvolume over 2016 van € 30 miljoen als gevolg van de geactiveerde agio inzake de herfinanciering van de PPS leningen.

4.10 Topinkomens

Op 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) in werking getreden. De WNT verplicht organisaties in de publieke sector in hun jaarverslag de jaarlonen van (top)functionarissen te vermelden. Onder hoofdstuk 6.6 wordt een overzicht van de beloning van de topfunctionaris gegeven.

5.1 Investeringsuitgaven 2016 per programma

In de primitieve begroting werden de bruto investeringsuitgaven over 2016 geraamd op een bedrag van € 47,9 miljoen. Gedurende het jaar zijn de verwachte investeringsuitgaven in Burap en Najaarsbrief bijgesteld naar uiteindelijk € 43,7 miljoen.

De onderstaande tabel geeft het verloop per programma weer van de oorspronkelijk geraamde investeringsuitgaven tot aan de uiteindelijke realisatie van € 43,2 miljoen over 2016.

Tabel 5.1 Overzicht investeringen per programma

Investeringen per programma (bedragen * € 1 miljoen)	Raming primitieve begroting 2016	Bijgestelde raming 1 ^e Burap	Bijgestelde raming Najaarsbrief	Realisatie in 2016
Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer	23,0	21,0	20,7	21,7
Gezond, schoon en zoet water	1,0	1,5	1,5	1,6
Watersysteem	9,1	8,1	7,0	10,2
Afvalwaterketen en zuiveren	0,7	0,4	0,5	0,5
Financiën, duurzaamheid en innovatie	0,5	0,1	0,1	0,1
Bestuur, organisatie en instrumenten	13,6	13,9	11,0	9,1
Totaal	47,9	44,9	40,8	43,2

5.2 Gereedgekomen projecten

In 2016 zijn 51 projecten gereed gemeld en geactiveerd.

Van deze gereed gemelde en geactiveerde projecten bedroeg het geraamde investeringsplan € 81,2 miljoen en het beschikbaar gestelde krediet € 82,3 miljoen. De uiteindelijk geactiveerde kosten waren € 65,9 miljoen.

Van de gereedgekomen en geactiveerde werken kan het volgende overzicht worden gegeven.

Tabel 5.2 Gereedgekomen en geactiveerde projecten in 2016

Projectnaam	Project- nummer	Program- ma	Investerings- plan	Investerings krediet	Uitgaven tot en met 2016	Restant krediet
Kadestrekking Kl. Engelbr.pld	701489	A	255.000	246.000	181.834	64.166
Kade 32 Vlaardingsekade	701649	A	840.000	798.994	762.547	36.447
Kadeverb. langs de Bovenvaart	701693	A	2.650.000	2.558.000	2.249.787	308.213
Kade. vakken A en B Zuidbuurt	701726	A	2.220.000	2.209.000	652.905	1.556.095
Kadeverb. kade 31, pld Schiev.	701740	A	2.085.000	1.985.000	1.451.401	533.599
Kadeverbet. Zwethkade	701755	A	650.000	576.000	536.549	39.451
BGO Cluster 1+2 (Berkel)	701804	A	0	3.500.000	3.271.073	228.927
BGO Cluster 8 (Westland)	701805	A	0	900.513	900.513	0
BGO Cluster 3 en 4	701806	A	0	665.000	649.274	15.726
BGO Minder complex 2015	701809	A	0	750.000	726.600	23.400
Keersluis Maassluis	701815	A	1.810.000	1.744.000	1.692.613	51.387
Vlaardinger Driesluizen	701816	A	1.275.000	1.260.000	1.291.736	-31.736
BGO groene kades 2015	701872	A	950.000	850.000	841.033	8.967
Aalkeet Binnenpolder Zuidbuurt	701883	A	210.000	192.000	121.386	70.614
Buitenwatersloot	701905	A	0	21.378	18.590	2.788
Delfgauwseweg	701906	A	0	41.400	35.027	6.373
BGO WOK Cluster 3/4; Fietspad	701920	A	0	26.313	26.467	-154

Projectnaam	Project-nummer	Programma	Investeringsplan	Investeringskrediet	Uitgaven tot en met 2016	Restant krediet
HWBP		A	12.345.000	12.345.000	12.345.474	-474
LKP 4e Thurledevijver Rdam	701832	B	85.000	81.000	57.152	23.848
LKP Anjerdreef, Polder Berkel	701879	B	240.000	222.000	196.394	25.606
LKP 3e Doorstroom DH / Nldwk	701909	B	292.000	287.000	164.947	122.053
Alt.afv.trace Pijnackerse vrt	700873	C	8.820.000	8.255.000	6.626.839	1.628.161
Waterberging Ringsloot	700998	C	1.970.000	1.886.691	1.723.572	163.119
waterkwant.mtrg. Delfshaven	701288	C	1.745.000	1.585.000	1.159.650	425.350
Poldergemaal Kerstanjewetering	701499	C	1.925.000	1.807.932	849.842	958.090
Waterberging Laakweg	701574	C	370.000	370.000	371.168	-1.168
Gemaal Harnaschpolder	701652	C	1.960.000	1.865.712	1.807.778	57.934
Waterberging Voorafschepolder	701664	C	805.000	774.000	454.933	319.067
By pass Bergboezem Berk	701689	C	2.825.000	2.732.000	1.931.657	800.343
NVO langs de By Pass	701691	C	200.000	198.000	176.212	21.788
Vergroting boezemberging	701694	C	3.900.000	3.769.000	3.223.257	545.743
Aanpass.Maalkom gem.Westpolder	701695	C	325.000	313.000	216.319	96.681
Poldergemaal Bergboezem Berkel	701696	C	3.450.000	3.450.000	3.107.278	342.722
Gemaal Lage Broekpolder	701702	C	775.000	760.000	759.779	221
Vegr. cap. gemaal Laakmolen	701742	C	1.355.000	1.291.000	1.087.864	203.136
Maatregelen PB Abtswoude	701780	C	394.322	394.322	75.559	318.763
Onderhoud Noordpld van Berkel	701786	C	905.000	837.000	836.928	72
Vispassage Bergboezem Berkel	701795	C	465.000	465.000	447.657	17.343
Verbeteren afvoer Vrijenban	701796	C	390.000	387.000	384.089	2.911
Onderhoud gemaal Winsemius	701797	C	1.325.000	1.255.000	1.232.736	22.264
Duiker Chr.Huygensweg TU/Delft	701834	C	200.000	186.000	152.184	33.816
Groene Schakel Westl.boezemv	701836	C	845.000	784.000	496.517	287.483
Wtrgang/duikers Lage Abtsw.pld	701841	C	153.000	145.000	149.383	-4.383
Duiker Charlotte de Bourbonstr	701844	C	95.000	151.000	146.245	4.755
Vispassage gem.Lage Broekpld	701845	C	263.000	240.000	235.572	4.428
Duiker Hoefweg, De Lier	701859	C	92.000	92.000	94.359	-2.359
Duiker Boomgaardspad, Nldwijk	701862	C	95.000	88.000	71.434	16.566
Groene Schakel KRW Ecolog,inr	701885	C	275.000	255.000	133.666	121.334
Gemaal Wippolder (Markuslaan)	701933	C	335.000	286.000	349.972	-63.972
Berging en VPP Molenvlietpark r.g.Scheveningen	701972	C	6.250.000	6.250.000	2.725.000	3.525.000
Aanpas. rg Delft geurprobl.	701230	D	7.035.000	6.566.191	3.007.418	3.558.773
Aanpas Houtrust geurloos slib	701895	D	92.000	92.000	96.286	-4.286
OAS De Groote Lucht	701896	D	150.000	150.000	148.506	1.494
OAS De Groote Lucht	700929	D	5.581.273	3.341.273	3.555.801	-214.528
correctie BW 2015		G	0	0	-151.008	151.008
Totaal			81.272.595	82.280.719	65.857.751	16.422.968

5.3 Gereedgekomen maar nog niet geactiveerde projecten

In tabel 5.3 zijn projecten opgenomen die eind 2016 gereed waren maar nog niet zijn geactiveerd. Deze projecten worden in de jaarrekening van 2017 geactiveerd en verantwoord onder de gereedgekomen werken. Wel wordt vanaf 2017 gestart met het afschrijven op deze investeringen.

Tabel 5.3 gereedgekomen nog niet geactiveerde projecten

Projectnaam	Project-nummer	Programma	Investeringsplan	Investeringskrediet	Uitgaven tot en met 2016	Restant krediet
Waterspoorpark-Park 't Loo	701706	C	2.459.892	2.459.892	1.702.685	757.207
Waterberging Akkerdijksepolder	701790	C	610.000	587.000	546.251	40.749
VPP Buys Ballotstraat	701812	C	660.000	644.000	422.573	221.427
Stuw bedrijventerrein Ruyven	701851	C	420.000	413.000	208.097	204.903
LKP overstort Schipluiden	701857	B	290.000	272.000	252.348	19.652
Totaal			4.439.892	4.375.892	3.131.955	1.243.937

5.4 Restantkredieten

In tabel 5.4 wordt een overzicht gegeven van de 116 restantkredieten die nog niet (financieel) zijn afgerond en overlopen naar 2017. In de besluitvorming over de jaarrekening 2016 wordt voorgesteld van deze investeringen het restant investeringskrediet van in totaal € 104,6 miljoen over te brengen naar 2017.

Tabel 5.4 Restantkredieten 2016

Projectnaam	Project-nummer	Programma	Investerings-Plan*	Investeringskrediet	Uitgaven tot en met 2016	Restant krediet
HWBP vanaf 2011	701606	A	61.500.000	61.500.000	49.863.815	11.636.185
Kadeverb. Delfl. Dijk 7 en 12	701734	A	830.000	778.000	288.811	489.189
Complex BGO	701753	A	9.500.000	508.315	0	508.315
Complex BGO, Algemeen 2015	701785	A	0	650.000	270.512	379.488
BGO Cluster 10 (Den Haag)	701802	A	0	190.000	45.374	144.626
Delfl. Buitensluis Vlaardingen	701817	A	1.310.000	1.213.000	834.696	378.305
BGO kades met wegen	701818	A	6.250.000	1.084.009	4.612	1.079.397
BGO kades met wegen, Alg. RPV	701819	A	0	200.000	86.965	113.035
kadeverb.tgv stopz.onttrek.DSM	701826	A	0	0	0	0
Lange Wateringkade	701855	A	0	83.000	83.728	-728
Initiatieffase+ kadeverb.proj.	701869	A	0	7.125	7.875	-750
DSM-kaden	701871	A	1.750.000	1.722.000	1.220.055	501.945
Kade 25 Polder Schieveen	701880	A	0	443.900	379.951	63.949
DSM kaden extern	701907	A	221.500	216.000	4.681	211.319
BGO Cluster zeer complex	701914	A	0	1.433.250	170.377	1.262.873
Gecombineerd BGO 2016-2020	701916	A	35.731.000	20.547.092	0	20.547.092
Kadeverbetering N468	701937	A	0	8.840	0	8.840
Cluster 8 Westland	701940	A	0	125.000	62.193	62.807
Complex BGO cluster Noord	701944	A	0	1.766.740	790.657	976.083
BGO Delft Noord DSM (WOK)	701945	A	0	4.650	4.700	-50
BGO RPV Algemeen	701946	A	0	1.200.000	0	1.200.000
BGO PMB Algemeen	701947	A	0	1.907.200	537.557	1.369.643
BGO Plaspoelkade	701948	A	0	50.848	25.937	24.911
BGO Ackerdijksepad (vak 341)	701949	A	0	100.000	5.505	94.495
BGO Zwethkade Noord	701957	A	0	680.340	394.723	285.617
BGO Kaden 2016	701958	A	0	754.535	822.096	-67.561
BGO Veenweg 59 (Gooland)	701959	A	0	3.500	231	3.269

Projectnaam	Project-nummer	Programma	Investerings-Plan*	Investerings krediet	Uitgaven tot en met 2016	Restant krediet
BGO Kademuur Sluiskant	701962	A	0	154.118	190.512	-36.394
BGO Cluster Berkel	701963	A	0	4.876.000	88.231	4.787.769
BGO Cluster Westland	701964	A	0	1.457.250	22.976	1.434.275
Kadeverb. regionaal 2015-2020	701965	A	0	85.000	12.359	72.641
BGO Dijkshoornseweg	701966	A	0	22.977	11.087	11.890
BGO cluster Maassluis	701968	A	0	1.472.250	0	1.472.250
BGO Cluster Midden Delfland	701969	A	0	733.500	0	733.500
LKP 3e Doorstr Delft	701666	B	513.000	508.000	162.287	345.713
LKP 3e Mtr Kalfjesln Delft	701757	B	420.000	411.000	79.566	331.434
Waterharmonica	701835	B	0	427.067	313.056	114.011
LKP Zuivering Broekpld	701856	B	0	13.300	11.508	1.793
LKP overstort Schipluiden	701857	B	290.000	272.000	252.348	19.652
Plas Prinsenbos	701874	B	620.000	608.000	555.777	52.223
Zwemw.Wilhelminaprk Rswk	701902	B	485.000	476.000	431.561	44.439
Waterbrg Oude Pld van Pijn.	701506	C	830.000	830.000	841.033	-11.033
Optimalisatie Dorppolder	701577	C	3.900.000	3.470.000	427.970	3.042.030
NVO Boomawatering (Casembrootl)	701644	C	290.000	284.000	207.850	76.150
Stuw Harnaschpolder	701653	C	350.000	361.150	358.758	2.392
Gemaal Akkerdijksepolder	701667	C	2.395.000	2.315.000	667.929	1.647.071
Vispassage gemaal Westland	701688	C	665.000	664.000	606.184	57.816
Waterspoorpark-Park 't Loo	701706	C	2.459.892	2.459.892	1.702.685	757.207
Duikerverbinding Ter Heijde	701736	C	488.000	464.000	312.541	151.459
Gemaal ZD Rotterdamseweg	701738	C	1.740.000	1.724.000	1.719.453	4.547
Wtrberging Oude pld Pijnacke	701743	C	1.570.000	1.531.000	666.094	864.906
Waterberging bergboezem	701749	C	4.590.000	4.520.000	816.564	3.703.436
Watergang Noord-Zuidverbinding	701750	C	735.000	707.000	273.292	433.708
Vullen/ledigen bergboezem	701751	C	1.655.000	1.613.000	284.755	1.328.245
Stuw Akkerdijksepolder	701781	C	125.000	116.000	74.104	41.896
Waterberging Akkerdijksepolder	701790	C	610.000	587.000	546.251	40.749
VPP Buys Ballotstraat	701812	C	660.000	644.000	422.573	221.427
Sifon/gem. Dijkpolder Monster	701831	C	0	6.500	1.805	4.695
Verb. waterhuish. Korftlaan	701842	C	2.688.000	2.688.000	171.357	2.516.643
Nw gemaal Kl. Engelbr.pld	701843	C	2.840.000	2.743.000	155.563	2.587.437
Stuw bedrijventerrein Ruyven	701851	C	420.000	413.000	208.097	204.903
Vervanging BOS Delfland	701866	C	505.000	468.000	277.440	190.560
Gemaal Westwijk Vlaardingen	701873	C	0	50.000	40.336	9.664
Stuwput Oost Abtspolder	701889	C	253.000	238.000	142.700	95.300
Verk.Optimalisatiepl. NEZs	701891	C	0	118.302	85.343	32.959
Variantenstudie gem. Ypenburg	701897	C	760.000	692.000	59.809	632.191
Duikers Schiedam-West	701908	C	0	46.500	43.919	2.581
Mtr.pak.V.Rijnstr.eo De Lier	701910	C	849.750	849.750	0	849.750
NEZ Nieuwe Weg Honselersdyk	701917	C	0	21.778	23.931	-2.153
Inlaatgemaal Dolk	701930	C	670.000	613.000	34.858	578.142

Projectnaam	Project-nummer	Programma	Investerings-Plan*	Investerings krediet	Uitgaven tot en met 2016	Restant krediet
Gemaal vd Sluis Polder	701931	C	335.000	288.000	39.915	248.085
Gem. Woudse Droogmakerij	701932	C	535.000	495.000	16.323	478.677
Gemaal Schieveen (Delftw)	701934	C	1.590.000	1.399.000	205.453	1.193.547
Gemaal Schieveen (Hofweg)	701935	C	1.375.000	1.252.000	39.143	1.212.857
Gem.Schieveen (Oude bovend.)	701936	C	130.000	120.000	14.064	105.936
Visp.Gem.Schieveen Delftwg	701938	C	290.000	248.000	0	248.000
Visp.gem.Schieveen (Hofweg)	701939	C	275.000	231.000	0	231.000
PB Nieuwland/Noordland mtr3	701942	C	155.000	148.000	7.331	140.669
Verbr. waterg.Aalkeet BuitenP	701943	C	0	15.300	7.863	7.438
Lierwatering KRW	701950	C	0	21.408	24.000	-2.592
NEZ Rotterdamse Schie	701951	C	0	14.450	13.936	514
NEZ Overhoeken Gantel	701952	C	0	10.200	5.953	4.247
Calamiteitenberg, Westland	701953	C	0	83.400	70.938	12.462
Gem.&inlaat Sportpark Kethel	701954	C	0	21.700	11.590	10.110
Natte ecol. zones 2016-2021	701956	C	18.285.000	12.659.485	0	12.659.485
Waterberging Spaanse Polder	701961	C	0	0	0	0
Sifon Bovendijk Kwintsheul	701970	C	0	3.600	0	3.600
Waterovel. Oranjebuurt De Lier	701971	C	0	30.000	14.272	15.729
NVO Polder Biesland	701973	C	0	9.350	3.234	6.116
NEZ Boschsloot	701974	C	0	8.150	4.884	3.266
NEZ Coldenhovelaan	701975	C	0	9.350	5.937	3.413
Planvorming KRW/NEZ's 2016	701976	C	0	79.467	50.699	28.768
WB Oost.randweg Oude Lierpld	701977	C	0	12.000	638	11.363
Wateroverlast Schiedam Bijdorp	701978	C	0	12.750	8.691	4.059
Stuwen Vlinderstrik	701979	C	185.000	4.250	4.420	-170
NEZ/NVO Broeksloot	701980	C	0	3.060	895	2.165
Inkoop NEZ 2016	701981	C	0	45.000	0	45.000
Knelpunten WSA's 7 plders	701984	C	0	26.500	8.713	17.788
Gemaal O/N Wateringveldsepld.	701985	C	0	30.000	595	29.405
Uitv.prog. modificaties 2017	701988	C	0	10.200	0	10.200
Waterberg.Noordpolder Delfg	701990	C	0	20.000	0	20.000
NEZ Plas Molenweg Berkel	701992	C	€ 0		0	0
NEZ Wilgenrijk	701993	C	€ 0		0	0
Zoetwaterfabriek DGL	701868	D	0	1.400.850	556.097	844.753
Omleg leiding Blankenburgtun.	701898	D	0	52.000	52.184	-184
Groen Gas	701982	D	2.590.000	2.326.000	23.448	2.302.552
Update GIDS/nw. fin. systeem	701773	E	0	160.000	142.211	17.789
Alg.onderzoekskrediet	700739	F	3.000.000	477.368	0	477.368
Aansluiten op basisregistr	701546	F	300.000	150.000	77.916	72.084
E-dienstverlening	701671	F	730.000	730.000	431.779	298.221

Projectnaam	Project-nummer	Programma	Investerings-Plan*	Investerings krediet	Uitgaven tot en met 2016	Restant krediet
Project Onvoorzien	701723	F	2.395.000	2.265.000	0	2.265.000
Nwe huisv/ Delfl man v werken	701752	F	18.800.000	18.800.000	10.604.275	8.195.725
WKO (incl. Smartpolders)	701899	F	650.980	650.980	19.871	631.109
Buitenterrein/sloop Pauwenhuis	701900	F	1.000.000	1.000.000	97.771	902.229
ICT-Kosten nieuwe huisvesting	701901	F	550.000	550.000	0	550.000
Migratie MS-appl naar cloud	701941	F	600.000	600.000	0	600.000
Totaal			205.240.122	186.404.496	81.774.549	104.629.947

**De projecten waarbij het investeringsplan op € 0 staat, betreffen onderzoekskredieten en projecten in het kader van Buitengewoon groot onderhoud (BGO). Voor een specificatie van het krediet 701752 Huisvesting etc. wordt verwezen naar hoofdstuk 3.6.3*

5.5 Kosten Nazorg

Op grond van de nota Investerings en Activa beleid (IAB) komen de kosten van nazorg ten laste van de exploitatie. In 2016 is in totaal een bedrag van € 0,9 miljoen wegens kosten van nazorg ten laste van de exploitatie gebracht. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de kosten van nazorgkosten per project.

Tabel 5.5. Kosten nazorg per project

Naam project	Programma	Bedrag in €
701489 - Kadestrekking Kl. Engelbr.pld	A	4.182
701648 - Kade 16 Duifpolder	A	24.939
701649 - Kade 32 Vlaardingsekade	A	6.018
701693 - Kadeverb. langs de Bovenvaart	A	57.040
701726 - Kade. vakken A en B Zuidbuurt	A	1.275
701740 - Kadeverb. kade 31, pld Schiev.	A	-41.507
701741 - Stuw Oude Campspolder	A	4.383
701755 - Kadeverbet. Zwethkade	A	2.550
701804 - BGO Cluster 1+2 (Berkel)	A	12.986
701805 - BGO Cluster 8 (Westland)	A	3.460
701806 - BGO Cluster 3 en 4	A	3.339
701809 - BGO Minder complex 2015	A	10.442
701816 - Vlaardinger Driesluizen	A	1.530
701883 - Aalkeet Binnenpolder Zuidbuurt	A	1.658
701791 - Lkp 4e ronde Schenkstrook DH	B	55.647
701799 - LKP Saliestaat	B	35.966
701832 - LKP 4e Thurledevijver Rdam	B	8.551
701857 - LKP overstort Schipluiden	B	2.423
701874 - Plas Prinsenbos	B	8.022
701879 - LKP Anjerdreef, Polder Berkel	B	3.400
701909 - LKP 3e Doorstroom DH / Nldwk	B	38.256
700873 - Alt.afv.trace Pijnackerse vrt	C	130.444
700998 - Waterberging Ringsloot	C	11.379
701288 - waterkwant.mtrg. Delfshaven	C	5.904
701499 - Poldergemaal Kerstanjewetering	C	-14.272
701524 - Poelzone KRW	C	12.440
701591 - Gemaal Nootdorp	C	32.342
701621 - NVO Altern.Afv.tracé Pijn.Vrt	C	13.060
701645 - Vismigr.Gem.Akkerdijsche pold	C	5.929
701652 - Gemaal Harnaschpolder	C	24.047

Naam project	Programma	Bedrag in €
701653 - Stuw Harnaschpolder	C	9.836
701659 - NVO Nrdvliet, Duifpolder Part.	C	765
701664 - Waterberging Voorafschepolder	C	90.020
701668 - NVO Nrdvliet, Duifpolder HHD	C	116.057
701688 - Vispassage gemaal Westland	C	52.288
701689 - By pass Bergboezem Berk	C	50.011
701691 - NVO langs de By Pass	C	19.714
701694 - Vergroting boezemberging	C	79.968
701695 - Aanpass.Maalkom gem.Westpolder	C	5.023
701696 - Poldergemaal Bergboezem Berkel	C	19.326
701702 - Gemaal Lage Broekpolder	C	3.103
701729 - NVO Technopolis	C	11.135
701738 - Gemaal ZD Rotterdamseweg	C	5.095
701742 - Vegr. cap. gemaal Laakmolen	C	44.142
701745 - VPP Ackerdijksche Bos	C	20.903
701748 - Boostergeml Kerstanjewetering	C	-29.818
701786 - Onderhoud Noordpld van Berkel	C	3.060
701790 - Waterberging Akkerdijksepolder	C	2.593
701795 - Vispassage Bergboezem Berkel	C	17.356
701796 - Verbeteren afvoer Vrijenban	C	9.169
701797 - Onderhoud gemaal Winsemius	C	17.634
701800 - VPP Wennetjessloot	C	14.114
701812 - VPP Buys Ballotstraat	C	2.784
701814 - NVO Karitaatmolensloot	C	15.440
701836 - Groene Schakel Westl.boezemv	C	30.107
701841 - Wtrgang/duikers Lage Abtsw.pld	C	4.633
701845 - Vispassage gem.Lage Broekpld	C	6.588
701853 - Verbreding Slinksloot	C	23.699
701854 - Gemaal Westland, groot onderh.	C	4.514
701885 - Groene Schakel KRW Ecolog,inr	C	8.736
701904 - Cal. leiding Kerstanjewetering	C	0
701230 - r.g.Scheveningen	D	-210.108
701232 - Ren. rioolgm Morsestraat	D	3.018
701580 - Verv. Slibontwatering awzi NWA	D	468
Totaal		917.198

5.6 Budgettaire neutrale kredieten(volledig gesubsidieerd)

Door Delfland worden een drietal projecten uitgevoerd waarvoor volledig subsidie wordt ontvangen. Tabel 5.6 geeft een overzicht van deze projecten.

Tabel 5.6. Budgettaire neutrale projecten

Projectnaam	Project-nummer	Programma	Investerings-Plan*	Investerings krediet	Uitgaven tot en met 2016	Restant krediet
Zwakke Schakels vrb/uitv	700744	A	0	0	352.814	
Delflandse Kust	700745	A	0	0	108.522.148	
Scheveningen	700746	A	0	0	64.088.999	
			0	0	172.963.960	0

5.7 Contractprojecten

In tabel 5.7 wordt een overzicht gegeven van de zogenaamde contractprojecten. Dit zijn bijdragen (subsidies en bijdrage derden) op investeringsprojecten. In de tabel wordt bij de projectnaam aangegeven op welk investeringsprojectnummer dit

contractproject betrekking heeft. De ontvangen bijdragen worden op het moment van activeren in mindering gebracht op de uitgaven van het project. In 2016 worden naar verwachting de eindbeschikkingen voor Delflandse Kust en Scheveningen ontvangen. Op basis van deze beschikkingen worden deze projecten financieel afgewikkeld.

Tabel 5.7 Overzicht contractprojecten

Projectnaam	Programma	Ontvangsten tot en met 2016 in €
701696-Bijdr.gml bergb.Berkel	B	-276.890
701868-Pilot Zoetwtrfabr. DGL	D	-340.000
701688-Bijdr. vispass, Westld	C	-218.484
701874-Bijdr. plas Prinsenbos	B	-10.000
701902-Bijdr. zwempl.Wilh.park	B	-31.823
701954-Bijdr.gml.park Kethel	C	-3.835
701812-Subs. VPP B. Ballotstr.	C	-81.333
Totaal		-962.365

5.8 Projecten Buitengewoon onderhoud

Over deze projecten is een afzonderlijke rapportage als bijlage bij de behandeling van de jaarstukken opgenomen.

6 De exploitatierekening

6.1 Presentatie van de exploitatierekening naar diverse gezichtspunten

De verdeling van de exploitatie en het resultaat over 2016 wordt in de onderstaande tabellen gepresenteerd en toegelicht naar diverse gezichtspunten.

Voor een nadere analyse van verschillen verwijzen wij naar de in de programmaverantwoording opgenomen toelichtingen onder 'Exploitatie: wat heeft het gekost?'

6.2 Lasten en baten per programma

Tabel 6.1 presenteert de lasten en baten per programma en het resultaat voor en na bestemming.

Tabel 6.1 Overzicht van Lasten en Baten per programma

Programma (bedragen * € 1.000)	Primitieve begroting 2016			Begroting 2016 na wijziging			Jaarrekening 2016		
	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer	15.303	150	-15.153	14.495	150	-14.345	14.307	191	-14.116
Gezond, schoon en zoet water	2.462	0	-2.462	2.680	0	-2.680	3.094	12	-3.081
Watersysteem	34.210	1.690	-32.520	35.077	1.690	-33.387	38.558	2.623	-35.935
Afvalwaterketen en zuiveren	120.594	17.792	-102.803	120.079	17.380	-102.700	120.853	17.799	-103.053
Financiën, duurzaamheid en innovatie	9.844	959	-8.885	9.939	959	-8.981	8.342	599	-7.742
Bestuur, organisatie en instrumenten	32.433	5.879	-26.554	32.804	5.379	-27.425	31.418	4.859	-26.560
Algemene dekkingsmiddelen	14.257	218.347	204.091	10.740	218.480	207.740	5.847	221.107	215.260
Resultaat voor bestemming	229.102	244.816	15.715	225.814	244.037	18.223	222.419	247.191	24.773
<i>Mutaties reserves</i>									
Gezond, schoon en zoet water	0	150	150	0	150	150		200	200
Afvalwaterketen en zuiveren	0	0	0	1.300		-1.300	1.300		-1.300
Financiën, duurzaamheid en innovatie	0	330	330	0	330	330	0	0	0
Bestuur, organisatie en instrumenten	0	160	160	0	1.060	1.060	0	820	820
Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	0	435	435	20.388	1.925	-18.463	20.000	1.690	-18.310
Resultaat na bestemming	229.102	245.892	16.790	247.502	247.502	0	243.719	249.901	6.183

6.3 Verdeling programma naar hoofdtaken voor en na doorbelasting bedrijfsvoering

De tabellen 6.2 en 6.3 geven de verdeling van het saldo van de diverse programma's voor en na doorbelasting van het onderdeel bedrijfsvoering naar de twee hoofdtaken.

Tabel 6.2 Overzicht saldo per programma naar hoofdtaken (voor doorbelasting van bedrijfsvoering)

Programma (bedragen * € 1 miljoen)	Watersysteembeheer	Zuiveringsbeheer	Totaal
Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer	14,2	0,0	14,2
Gezond, schoon en zoet water	2,1	0,0	2,1
Watersysteem	36,7	0,0	36,7
Afvalwaterketen en zuiveren	0,0	104,4	104,4
Financiën, duurzaamheid	5,3	3,0	8,2
Bestuur, organisatie en instrumenten	18,8	6,9	25,7
Algemene dekkingsmiddelen	-81,7	-115,8	-197,5
Saldo voor doorbelasting	-4,7	-1,5	-6,2

Tabel 6.3 Overzicht saldo per programma naar hoofdtaken (na doorbelasting bedrijfsvoering)

Programma (bedragen * € 1 miljoen)	Watersysteembeheer	Zuiveringsbeheer	Totaal
Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer	17,2	0,0	17,2
Gezond, schoon en zoet water	2,8	0,0	2,8
Watersysteem	43,2	0,0	43,2
Afvalwaterketen en zuiveren	0,0	112,2	112,2
Financiën, duurzaamheid en innovatie	0,6	0,2	0,8
Bestuur, organisatie en instrumenten	12,9	1,6	14,5
Algemene dekkingsmiddelen	-81,4	-115,5	-196,9
Saldo voor doorbelasting	-4,7	-1,5	-6,2

6.4 Verdeling exploitatie naar hoofdtaken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer

Tabel 6.4 geeft de verdeling van kosten en belastingopbrengsten per hoofdtaak weer.

Tabel 6.4 Exploitatierekening naar hoofdtaken

Kostendrager	Primitieve begroting 2016	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016
Watersysteembeheer			
<i>Totaal kosten(a)</i>	91.369.123	98.834.721	96.324.556
<i>Opbrengsten</i>			
Belastingopbrengsten	96.551.000	97.201.000	97.819.000
Kwijtscheldingen	-6.381.000	-6.381.000	-6.485.000
Oninbaarverklaringen	-870.000	-870.000	-870.000
Dividenden en overige algemene opbrengsten	8.697.973	10.094.893	10.516.628
<i>Totaal opbrengsten(b)</i>	97.997.973	100.044.893	100.980.628
<i>Resultaat vóór bestemming(b-a)</i>	6.628.851	1.210.172	4.656.072
<i>Mutatie reserves tijdens begrotingsjaar</i>			
Algemene reserve Watersysteembeheer	-6.628.851	-1.210.172	
Nog te bestemmen resultaat watersysteembeheer	0	0	4.656.072

Kostendrager	Primitieve begroting 2016	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016
Zuiveringsbeheer			
<i>Totaal kosten(a)</i>	136.365.229	148.183.328	147.388.726
<i>Opbrengsten</i>			
Belastingopbrengsten	134.727.000	135.577.000	135.457.000
Kwijtscheldingen	-4.770.000	-4.770.000	-4.831.000
Oninbaarverklaringen	-3.065.000	-3.065.000	-2.315.000
Dividenden en overige algemene opbrengsten	19.634.246	19.231.157	20.604.190
<i>Totaal opbrengsten (b)</i>	146.526.246	146.973.157	148.915.190
<i>Resultaat vóór bestemming(b-a)</i>	10.161.017	-1.210.172	1.526.464
<i>Bestemming tijdens begrotingsjaar</i>			
Reserve tariefsegalisatie zuiveringsbeheer	-10.161.017	1.210.172	
Nog te bestemmen resultaat zuiveringsbeheer	0	0	1.526.464

6.5 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten

Tabel 6.5 geeft de totale exploitatie verdeeld naar hoofdkostensoorten en opbrengsten.

Tabel 6.5 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten

EMU omschrijving (bedragen * € 1.000)	Primitieve begroting 2016	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016	Rekening 2015
Externe rentelasten	21.909	27.225	27.645	20.627
Afschrijvingen van activa	40.931	42.806	43.233	39.178
Salarissen huidig personeel en bestuurders	30.184	30.184	28.389	28.513
Sociale premies	7.080	7.080	6.555	6.737
Overige personeelslasten	1.807	1.816	1.883	1.805
Personeel van derden	1.817	1.817	3.902	4.557
Duurzame gebruiksgoederen	908	1.065	1.623	1.605
Overige gebruiksgoederen en verbruiksgoederen	1.022	1.018	799	841
Energie	2.308	2.152	2.149	2.530
Huren en rechten	833	873	1.361	925
Leasebetalingen	62.770	51.519	51.438	65.912
Pachten en erfpachten	4	4	0	0
Verzekeringen	298	298	200	246
Belastingen	2.011	2.011	2.061	1.743
Onderhoud door derden	10.802	11.135	9.810	9.984
Overige diensten door derden	33.407	33.320	31.099	43.375
Bijdragen aan bedrijven	65	65	0	0
Bijdragen aan overheden	290	290	0	0
Bijdragen aan overigen	0	90	92	0
Toevoegingen aan voorzieningen	7.600	9.897	10.178	7.808
Onvoorzien	1.300	1.150	0	0
Lasten voorgaande jaren	0	0	0	0
Doorbelastingen kostensoorten	0	0	0	0
Totaal kosten(a)	227.346	225.814	222.419	236.385
Externe rentebaten	0	0	15	315
Baten i.v.m. salarissen en sociale lasten	0	0	118	182
Uitlening van personeel	20	20	423	582
Verkoop van grond	0	0	74	1.347
Verkoop van duurzame goederen	450	450	0	206
Verkoop van overige goederen	100	100	112	120
Opbrengst uit grond en water	496	496	476	524
Huuropbrengst uit overige eigendommen	5.105	4.459	4.478	7.134
Diensten voor derden	12.244	12.478	14.876	14.240
Bijdragen van overheden	505	505	420	569
Bijdragen van overigen	0	0	-84	8
Waterschapsbelastingen totaal	216.192	217.692	219.723	211.754
Onttrekkingen aan voorzieningen	2.484	2.484	2.361	2.300
Geactiveerde lasten	5.854	5.354	4.198	6.100
Baten voorgaande jaren	0	0	0	-10
Totaal opbrengsten(b)	243.449	244.037	247.191	245.372
Exploitatieresultaat voor bestemming (b-a)	16.103	18.223	24.772	8.987
Toevoegingen aan reserves	-388	-21.688	-21.300	-341
Onttrekkingen aan reserves	1.075	3.465	2.710	2.245
Nog te bestemmen resultaat voordelig	16.790	0	6.183	10.891

Opbrengsten

Belastingopbrengsten

Tabel 6.6 Specificatie waterschapsbelastingen

Categorie (bedragen * € 1.000)	Primitieve begroting 2016	Begroting 2016 na wijziging	Rekening 2016	Rekening 2015
Opbrengst omslag gebouwd	35.094	35.194	35.509	35.068
Opbrengst ingezetenenomslag	50.756	51.306	52.205	50.746
Opbrengst watersysteem- en wegenheffing ongebouwd	3.442	3.442	3.227	3.650
Opbrengst verontreinigingsheffing	38	38	51	90
Opbrengst ongebouwd natuurterreinen	8	8	6	14
Opbrengst zuiveringsheffing bedrijven	29.552	29.552	29.468	28.835
Opbrengst zuiveringsheffing huishoudens	97.302	98.152	99.257	93.351
Totaal opbrengsten waterschapsbelastingen	216.192	217.692	219.723	211.754

Deze post betreft voornamelijk hogere belastingopbrengsten. Deze hogere opbrengsten worden in de paragraaf 4.6 Waterschapsbelastingen verder toegelicht.

6.6 Wet normering topinkomens (WNT)

In het kader van de WNT wordt in onderstaande tabel de naam en het salaris van de topbestuurders (de secretaris-directeur) apart vermeld.

bedragen x € 1	Mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart
Functiegegevens	Secretaris directeur
Aanvang ¹ en einde functievervulling in 2016	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0
Gewezen topfunctionaris?	nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	nee
Individueel WNT-maximum	€ 179.000
Beloning	€ 152.248
Belastbare onkostenvergoedingen	€ 2.853
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 15.702
Totaal bezoldiging 2016	€ 171.214
Verplichte motivering indien overschrijding	
Gegevens 2015	
Aanvang en einde functievervulling in 2015	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband 2015 (in fte)	1,0
Beloning	€ 148.636
Belastbare onkostenvergoedingen	€ 2.803
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 16.096
Totaal bezoldiging 2015	€ 167.535

7 Balans en toelichting

7.1 Balans per 31 december 2016

Activa (bedragen * € 1.000)	2016	2015	Passiva	2016	2015
Vaste activa			Vaste passiva		
Immateriële vaste activa	105.737	53.111	<i>Eigen vermogen</i>		
Materiële vaste activa	837.627	856.920	Algemene reserves	41.960	41.960
Financiële vaste activa	1.002	995	Egalisatiereserves	4.359	3.259
			Bestemmingsreserves	47.800	19.420
			Nog te bestemmen exploitatieresultaat	6.183	10.891
			<i>Totaal eigen vermogen</i>	<i>100.302</i>	<i>75.530</i>
			<i>Voorzieningen</i>	<i>11.621</i>	<i>8.785</i>
			<i>Langlopende schulden</i>	<i>795.429</i>	<i>770.386</i>
Totaal vaste activa	944.366	911.027	Totaal vaste passiva	907.352	854.700
Vlottende activa			Vlottende passiva		
Kortlopende vorderingen	21.601	26.588	Netto vlottende schulden	17.662	39.250
Overlopende activa	12.728	11.738	Overlopende passiva	13.626	16.542
Liquide middelen	4	4	Schuld aan kredietinstelling	40.059	38.865
Totaal vlottende activa	34.333	38.330	Totaal vlottende passiva	71.347	94.657
Totaal	978.699	949.357	Totaal	978.699	949.357
			Niet uit de balans blijkende verplichtingen	11.038	18.067

7.2 Waarderingsgrondslagen

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met het Waterschapsbesluit en de Waterschapswet.

De jaarrekening is opgesteld in euro's.

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

De dividendopbrengsten van deelnemingen worden als opbrengst verantwoord op het moment waarop dit dividend betaalbaar gesteld wordt.

De personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben.

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingprijs, verminderd met subsidies, bijdragen en de cumulatieve afschrijvingen. De jaarlijkse afschrijvingen bedragen een percentage van de bestede kosten zoals nader in de staat van activa gespecificeerd.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn opgenomen tegen de vervaardiging- of de verkrijgingprijs verminderd met de eventuele bijdragen van derden. Hierbij omvat de vervaardigingprijs de aanschaffingskosten van de gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.

De verkrijgingprijs omvat de inkoopprijs en de eventuele bijkomende kosten. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht. In die gevallen wordt op het saldo afgeschreven.

De netto investering wordt door jaarlijkse afschrijvingen ten laste van de exploitatie gebracht. De afschrijvingen gebeuren over het algemeen op lineaire basis en worden bepaald door de verwachte levensduur. De afschrijving vindt plaats met ingang van het eerste jaar na de ingebruikname van het actief. De afschrijvingstermijnen zijn gebaseerd op de vastgestelde nota activabeleid. De investeringen met een totale vervaardigingprijs die lager is dan € 50.000 worden in het jaar van aanschaf direct ten laste van de exploitatie gebracht. De afname van de materiële vaste activa betreft de bijdragen van derden.

Afschrijvingstermijnen

Van de belangrijkste activa is in onderstaande tabel de afschrijvingstermijn opgenomen.

Investering in	Termijn
gronden	0
Machines	10
Gebouwen	40
Waterkering	35
Boezemkaden	25
Persleidingen	30

Financiële vaste activa

Deze activa zijn gewaardeerd tegen nominale waarde verminderd met de ontvangen aflossingen, voorzieningen voor mogelijke oninbaarheid en eventuele duurzame waardeverminderingen.

De leningen aan het personeel zijn rentedragend en voldoen aan de fiscale eisen.

Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar

De uitzettingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor de verwachte oninbaarheid van debiteuren wordt op het debiteurensaldo een voorziening dubieuze debiteuren in mindering gebracht.

Liquide middelen

Deze activa worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Reserves en voorzieningen

De reserves vormen gezamenlijk het eigen vermogen van het waterschap dat uit bedrijfseconomisch oogpunt vrij is te besteden. Bij de reserves wordt onderscheid gemaakt in de algemene reserve(s) en de bestemmingsreserves.

De verenigde vergadering heeft aan verschillende reserves een bestemming gegeven waardoor deze reserves zijn afgezonderd voor besteding van een specifiek doel. De reserves zijn nominaal gewaardeerd.

De voorzieningen zijn vermogensbestanddelen met het doel om belangrijke fluctuaties in de exploitatielasten op te vangen. De omvang van de voorzieningen wordt bepaald door toekomstige financiële verplichtingen en risico's. De voorzieningen zijn nominaal gewaardeerd behalve de voorziening Jubilea uitkeringen. Deze voorziening is gewaardeerd tegen contante waarde.

Overige balansposten

De waardering van alle overige balansposten vindt in het algemeen plaats tegen historische uitgaafprijs. Indien hiervan wordt afgeweken, is dit in de toelichting bij de desbetreffende balanspost vermeld.

Borg- en Garantstellingen

Voor zover leningen door het waterschap zijn gewaarborgd, is buiten de balansstelling het totaalbedrag van de geborgde schuldrestanten per het eind van het boekjaar opgenomen. Overigens is in de toelichting op de balans nadere informatie opgenomen.

Rekening van baten en lasten

Voor de rekening van baten en lasten is het stelsel van baten en lasten toegepast. Dit stelsel houdt in dat het jaar waarin de prestaties (goederen en diensten) zijn verricht bepalend is voor de toerekening van de baten en lasten aan het betreffende jaar, onverschillig of zij tot ontvangst of uitgaven hebben geleid in het verslagjaar. De belastingopbrengsten zijn gebaseerd op de laatst bekende (aanvullings)kohieren. Winsten worden slechts in acht genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de rekening bekend zijn.

7.3 Immateriële vaste activa

Het onderstaande overzicht geeft het verloop van de immateriële activa over 2016 weer.

Gereedgekomen werken (bedragen x € 1.000)	Boek- waarde 1-01-2016	Activering projecten	Correcties	Buiten gebruik stelling	Afschrij- ving 2016	Boek- waarde 31-12-2016
Onderzoek en ontwikkeling	447	1.340	0		714	1.073
Bijdrage aan activa in eigendom rijk	34.934	12.345			1.955	45.324
Bijdrage aan activa in eigendom openbare lichamen	16.737	7.045	2.342		1.743	24.381
Bijdrage aan activa in eigendom overigen	34				34	0
Overige immateriële activa	705	35.728	17		1.642	34.808
Totaal gereedgekomen	52.857	56.458	2.359	0	6.088	105.586

Onderhanden werken (bedragen x € 1.000)	Boek- waarde 1-01-2016	Vermeer- deringen	Bijdrage/ subsidie	Activering	Afschrij- ving 2016	Boek- waarde 31-12-2016
Onderzoek en ontwikkeling	0					0
Bijdrage aan activa in eigendom derden	254	12.667		12.770		151
Overige immateriele activa	0					0
Totaal onderhanden werken	254	12667	0	12770	0	151
Totaal immateriële vaste activa	53.111	69.125	2.359	12.770	6.088	105.737

De bijdragen aan activa in eigendom derden betreffen alleen bijdragen in activa van overheden.

De belangrijkste mutatie van het onderhanden werken over 2016 betreft:

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Toename	Afname
Bijdrage HWBP 2016	12.345	
Agio inzake leningen herfinanciering PPS	35.727	
Bijdrage waterberging Ringsloot gemeente Lansingeland	1.723	
Persleiding Zijtwende de Lier gemeente Westland	1.089	
Bijdrage berging en VVP Molenvlietpark Vlietzone	2.725	

7.4 Materiële vaste activa

Het onderstaande overzicht geeft het totaal verloop van de materiële vaste activa over 2016 weer.

Gereedgekomen werken (bedragen x € 1.000)	Boek- waarde 1-01-2016	Activering projecten	Correcties	Buiten gebruik stelling	Afschrij- ving 2016	Boek- waarde 31-12-2016
Gronden	71.109	515	-56	153	200	71.215
Vervoermiddelen en werktuigen	0					0
Overige bedrijfsmiddelen	785				234	551
Kantoren, dienstwoningen en werkplaatsen	6.858				511	6.347
Waterkeringen	37.475	13.637	-17		2.389	48.706
Watergangen, waterkunstwerken en watergemalen	164.019	28.138	-2.437		10.892	178.828
Zuiveringstechnische werken	524.549	2.989			22.919	504.619
Totaal	804.795	45.279	-2.510	153	37.145	810.266

Voor een overzicht van de gereedgekomen en geactiveerde investeringen wordt verwezen naar hoofdstuk 5 Verantwoording investeringen.

Onderhanden werken (bedragen x € 1.000)	Boek- waarde 1-01-2016	Vermeer- deringen	Bijdrage/ subsidie	Activering	Afschrij- ving 2016	Boek- waarde 31-12-2016
Gronden	837	395		533		699
Vervoermiddelen en werktuigen	0					0
Overige bedrijfsmiddelen	468	46				514
Kantoren, dienstwoningen en werkplaatsen	1.827	8.854				10.681
Waterkeringen	10.791	9.213		15.252		4.752
Watergangen, waterkunstwerken en watergemalen	30.779	9.989		30.612		10.156
Zuiveringstechnische werken	7.423	-171		6.693		559
Totaal onderhanden werken	52.125	28.326	0	53.090	0	27.361
Totaal materiële vaste activa	856.920	73.605	-2.510	53.243	37.145	837.627

De belangrijkste mutaties van het onderhanden werk over 2016 zijn in onderstaande tabel opgenomen.

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Toename	Bijdragen
<i>Waterkeringen</i>		
BGO Cluster 1+2 (Berkel)	1.523	
Keersluis Maassluis	1.011	
Vlaardinger Driesluizen	770	
Delflandse Buitensluis Vlaardingen	675	
DSM-kaden	1.153	
BGO Kaden 2016	822	
<i>Kantoren</i>		
Nieuwe huisvesting	8.882	
<i>Watergangen, kunstwerken en gemalen</i>		
Berging en VPP Molenvlietpark	2.725	
Gemaal Wippolder (Markuslaan)	350	
Gemaal Schieveen (Delftw)	205	
Zwemwater .Wilhelminapark Rijswijk	405	
Plas Prinsenbos	529	
Zoetwaterfabriek DGL	453	

7.5 Financiële vaste activa

Het onderstaande overzicht geeft het verloop van de financiële vaste activa over 2016 weer.

Financiële vaste activa Omschrijving (bedragen * € 1.000)	Boekwaarde 01-01-2016	Toename	Afname	Aflossing 2016	Boekwaarde 31-12-2016
Kapitaalverstrekking Nederlandse Waterschapsbank	92				92
Kapitaalverstrekking ontwikkelingsmij. Het Nieuwe Westland CV	903				903
Leningen personeel		9		2	7
Totaal	995	9		2	1.002

Aandelen Nederlandse Waterschapsbank N.V.

Delfland is eigenaar van 755 aandelen A en 60 aandelen B van de Nederlandse Waterschapsbank N.V. De nominale waarde van deze aandelen bedraagt € 86.825 (aandelen A) en € 27.600 (aandelen B). De historische aanschafprijs van deze aandelen bedraagt € 92.458. In 2016 is geen dividend ontvangen.

Aandeel Ontwikkelingsmaatschappij 'Het Nieuwe Westland' C.V.

Delfland heeft sinds 2001 een belang in Ontwikkelingsmaatschappij 'Het Nieuwe Westland' C.V. van in totaal € 0,8 miljoen. Dit belang is gemaximeerd op € 0,9 miljoen. In 2014 heeft op verzoek van de CV een aanvullende kapitaalstorting van € 0,1 miljoen plaatsgevonden.

7.6 Vorderingen en overlopende activa

Kortlopende vorderingen

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Kortlopende vorderingen (bedragen * € 1.000)	31-12-2016	31-12-2015
Debiteuren Wvo en omslagheffing	31.162	33.934
Debiteuren precario en leges		
Debiteuren	341	1.878
Af: voorziening dubieuze debiteuren belasting	-9.899	-9.177
Af: voorziening dubieuze debiteuren algemeen	-3	-47
Totaal	21.601	26.588

Debiteuren Wvo en omslagheffing

Deze post betreft het openstaande saldo van de belastingdebiteuren per 31 december 2016. De invordering en de aanslagoplegging wordt uitgevoerd door de Regionale Belastinggroep.

Debiteuren algemeen

De oudste posten betreffen de afrekening van zuiveringstechnische werken. In 2016 is een aantal oude posten afgerekend.

Voorziening dubieuze debiteuren belastingen

De hoogte van de voorziening wordt bepaald op basis van kengetallen per belastingjaar en de belastingsoort van het openstaande saldo. Deze berekening wordt afgezet tegen de hoogte van de voorziening van het vorige jaar. Het verschil wordt aan de voorziening toegevoegd of onttrokken met inachtneming van het voorzichtigheidsprincipe. De storting in 2016 bedroeg € 0,7 miljoen

Voorziening dubieuze debiteuren algemeen en nog te ontvangen

Voor de vorderingen wordt per post de oninbaarheid beoordeeld. De hoogte van de voorziening is gebaseerd op alle naar verwachting oninbare posten.

Overlopende activa

Overlopende activa (bedragen * € 1.000)	31-12-2016	31-12-2015
Nog op te leggen aanslagen belastingen	6.490	4.013
Subsidies overige overheidsinstellingen	166	749
Nog te ontvangen bedragen algemeen	2.396	1.413
Vooruitbetaalde kosten	3.676	5.563
Totaal	12.728	11.738

Nog op te leggen aanslagen belastingen

Deze post betreft de nog door te Regionale Belastinggroep nog op te leggen aanslagen. Dit betreft met name de nog op te leggen aanslagen uit het vierde kwartaal 2015. In de paragraaf 4.7 is dit toegelicht.

Nog te ontvangen bedragen algemeen

Deze post betreft diverse nog te ontvangen bedragen waarvoor nog geen factuur is verzonden.

Vooruitbetaalde kosten

Dit betreft facturen die in 2016 door Delfland zijn betaald maar betrekking hebben op 2016. De grootste post betreft de 1^e bijdrage voor 2017 aan de Regionale Belastinggroep.

7.7 Liquide middelen

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Liquide middelen (bedragen * € 1.000)	31-12-2016	31-12-2015
ING-bank	3	3
Centrale kas	1	1
Totaal	4	4

Het negatieve rekening-courantsaldo bij de Nederlandse Waterschapsbank is verantwoord onder de kortlopende schulden.

7.8 Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit de algemene reserves en de bestemmingsreserves. Het voordelige resultaat over 2016 van € 6,2 miljoen is in afwachting van nadere besluitvorming afzonderlijk op de balans opgenomen.

Het verloop van het eigen vermogen in het verslagjaar 2016 is als volgt:

Verloop eigen vermogen 2016 (bedragen * € 1.000)	Bedrag
Saldo per 1 januari 2016	75.530
Vermeerderingen 2016	32.191
Verminderings 2016	-13.601
Resultaat 2016	6.182
Saldo 31 december 2016	100.302

Van het verloop van de diverse reserves kan het volgende overzicht worden gegeven:

Eigen vermogen (bedragen * € 1.000)	Saldo 01-01-2016	Stortingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2016
<i>Algemene reserves</i>				
Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem	40.581	0	0	40.581
Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering	1.379	0	0	1.379
Totaal algemene reserves	41.960	0	0	41.960
<i>Egalisatiesreserves</i>				
Egalisatiereserve gebouwd	1.657	0	200	1.457
Egalisatiereserve ingezetenen	1.574	0	0	1.574
Egalisatiereserve ongebouwd	27	0	0	27
Reserve tariefdeemping zuivering	0	1.300	0	1.300
Totaal egalisatiesreserves	3.259	1.300	200	4.359
<i>Bestemmingsreserves</i>				
Reserve onderhoud bruggen	300	0	300	0
Reserve tijdelijke huisvesting	1.050	0	660	390
Egalisatiereserve renteomslag	13.510	0	1.190	12.320
Reserve niet vrij besteedbaar vermogen	0	30.891	0	30.891
Reserve frictiekosten	4.560	0	360	4.200
Egalisatiereserve PPS	0	0	0	0
Totaal bestemmingsreserves	19.420	30.891	2.510	47.801
Resultaat 2015	10.891	0	10.891	0
Resultaat 2016	0	6.183	0	6.183
Totaal eigen vermogen	75.530	38.374	13.601	100.302

Reserve onderhoud bruggen

Op basis van de geactualiseerde nota reserves en voorzieningen is deze reserve in 2016 opgeheven en is het saldo van € 0,3 miljoen ten gunste van de exploitatie gebracht.

Egalisatiereserve gebouwd

De onttrekking betreft het besluit van de Kadernota 2017 jaarlijks een bedrag van € 0,2 miljoen ten gunste van het tarief gebouwd te brengen.

Egalisatiereserve renteomslag

De maximale hoogte van deze reserve bedraagt op basis van de nota reserves en voorzieningen 2% van de boekwaarde van de activa waarover rente wordt berekend. In 2016 is een bedrag van € 1,2 miljoen onttrokken om de reserve in overstemming te brengen met de boekwaarde van de activa

Reserve niet vrij besteedbaar

Deze reserve is met de jaarrekening 2015 ingesteld met als doel het reserveren voor toekomstige afname schuldpositie. De toevoeging betreft de resultaatbestemming over 2015 en over 2016 voor het bedrag zoals besloten in de Burap.

Reserve tijdelijke huisvesting

Deze reserve is in 2014 gevormd uit de resultaatbestemming. In 2016 is een bedrag van € 0,7 miljoen onttrokken voor de dekking van tijdelijke huisvestingskosten.

Reserve frictiekosten

In de Burap is besloten in totaal € 0,8 miljoen uit de reserve frictiekosten te onttrekken.

Egalisatiereserve PPS

De eerste storting zal naar verwachting plaats vinden over het jaar 2017. Een voorstel daarvoor zal gedaan worden in de Jaarrekening 2017.

Resultaat 2016

Het meer voordelige resultaat van € 6,2 miljoen over 2016 ten opzichte van de Burap is in afwachting van de definitieve besluitvorming over de resultaatbestemming 2016 afzonderlijk op de balans opgenomen.

7.9 Voorzieningen

Voorzieningen

De voorzieningen betreffen de toekomstige financiële verplichtingen en risico's. Voor de vorming van voorzieningen moet sprake zijn van een noodzaak en/of verplichting.

Voorzieningen hebben als doel kostenegalisatie; door jaarlijks een bedrag in een voorziening te storten worden grote schommelingen in kosten voorkomen.

De voorzieningen voor dubieuze debiteuren zijn onder de post kortlopende vorderingen aan de debetzijde van de balans verantwoord.

Het verloop van de voorzieningen in het verslagjaar 2016 is als volgt:

Voorzieningen(bedragen * € 1.000)	Saldo 01-01-2016	Stortingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2016
Voorziening wachtgeld	640	64	173	531
Voorziening bijdrage slibverbrandingsinstallaties	3.588	0	850	2.738
Voorziening onderhoudsbaggeren	964	7.479	5.889	2.554
Voorziening onderhoud watergangen	1.297	4.730	5.416	611
Voorziening onderzoekskosten	210	169	169	210
Voorziening pensioenen	148	22	22	147
Voorziening OAS	0	2.313	122	2.191
Voorziening jubileumuitkering	600	21	0	621
Voorziening zuiveringstechnische werken	1.339	1.014	335	2.018
Totaal voorzieningen	8.785	15.811	12.975	11.621

Voorziening wachtgeld

Deze voorziening dekt de toekomstige wachtgeld-aanspraken van ex-medewerkers en collegeleden.

Voorziening bijdrage slibverbrandingsinstallaties

De onttrekking betreft de jaarlijkse dekking van € 0,85 miljoen van de kapitaallasten van de investeringen die samenhangen met de hiervoor ontvangen bijdrage.

Voorziening onderhoudsbaggeren

De hoogte van deze voorziening is bijgesteld op basis van het in 2014 geactualiseerde beheersplan onderhoudsbaggeren. In 2016 is ten laste van de exploitatie een bedrag van € 3,3 miljoen in de voorziening gestort. De werkelijke kosten van het baggeren zijn ten laste van de voorziening geboekt.

Voorziening onderhoud watergangen

In 2014 is het beheersplan onderhoud watergangen vastgesteld. Op grond van het beheersplan is de voorziening onderhoud watergangen met ingang van 2014 ingesteld. In 2016 is een bedrag van € 3,6 miljoen ten laste van de exploitatie aan de voorziening toegevoegd. De werkelijke kosten van het onderhoud watergangen worden ten laste van de voorziening gebracht.

Voorziening onderzoekskosten

Deze voorziening is in 2011 gevormd voor de dekking van de kosten van onderzoek welke niet hebben geleid tot een investeringsproject. In 2016 is een bedrag van € 0,17 miljoen ten laste van de voorziening afgeboekt.

Voorziening pensioenen

Deze voorziening is in 2011 gevormd voor de dekking van de pensioenverplichtingen van de oud-bestuurders. De onttrekking betreft de werkelijke betaalde pensioenen over 2016 aan oud-bestuurders. De voorziening is eind 2016 geactualiseerd en op de benodigde hoogte gebracht.

Voorziening jubileumuitkeringen

Deze voorziening is in 2012 gevormd voor de dekking van de kosten van jubileumuitkeringen wegens langjarige dienstverbanden. De hoogte van de voorziening is berekend op de verwachte jubileumuitkeringen van het huidige personeelsbestand. De voorziening wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van de mutaties in het personeelsbestand per 31 december.

Voorziening onderhoudsinvesteringen zuiverings-technische werken

Deze voorziening is in 2013 gevormd voor het dekken en egaliseren van de kosten van de onderhouds vervangingen van zuiveringstechnische werken. In 2016 is ten laste van de exploitatie een bedrag van € 1,0 miljoen in de voorziening gestort. De onttrekking van € 0,35 miljoen betreft de werkelijke kosten van de onderhouds vervangingen in 2016.

7.10 Langlopende schulden

Tot de langlopende schulden behoren de door het waterschap opgenomen langlopende geldleningen en aangegane leaseverplichting voor de bouw van zuiveringsinstallaties. In het onderstaande overzicht wordt de opbouw van de langlopende schulden weergegeven. De opgenomen geldleningen betreffen onderhandse geldleningen.

Langlopende schulden (bedragen * € 1.000)	Saldo 01- 01-2016	Opname	Aflossing	Saldo 31- 12-2016	Rente 2016
<i>Onderhandse geldleningen</i>					
Nederlandsche Waterschapsbank	470.588			470.588	20.482
Nederl. Waterschapsbank/BNG	50.000	50.000	50.000	50.000	-125
<i>Totaal onderhandse geldleningen</i>	<i>520.588</i>	<i>50.000</i>	<i>50.000</i>	<i>520.588</i>	<i>20.357</i>
<i>Langlopende leaseverplichtingen</i>					
Harnaschpolder	226.913		226.913	0	
Houtrust	22.885		22.885	0	
<i>Totaal leaseverplichtingen</i>	<i>249.798</i>	<i>0</i>	<i>249.798</i>	<i>0</i>	
<i>Geldleningen financiering PPS</i>					
Nederlandse Waterschapsbank		281.459	6.619	274.840	6.695
Totaal	770.386	331.459	306.417	795.428	27.052

Nederlandsche Waterschapsbank

De leningen met een rentetypische looptijd van één jaar of meer zijn conform de voorschriften geclassificeerd als langlopende schulden. De onderhandse geldleningen betreffen op één lening na fixe-leningen met verschillende aflossingsdata. De gemiddelde rentevoet van deze leningen bedraagt 4,32%.

In 2016 is een lening met een looptijd van 1 jaar en 1 dag van € 50 miljoen afgelost en tegelijkertijd een nieuwe lening van € 50 miljoen aangetrokken met een looptijd van één jaar en één dag tegen een rentepercentage van -/- 0,025%.

Leaseverplichting Delfluent

In 2016 heeft een herfinanciering van de PPS voor de zuiveringsinstallaties Harnaspolder en Houtrust plaatsgevonden. Hierbij zijn de lopende leaseverplichtingen omgezet in langlopende lineaire geldleningen. In totaal zijn vier lineaire geldleningen voor een totaalbedrag van € 281,5 miljoen aangetrokken met een gemiddeld rentepercentage van 4,80%.

7.11 Netto vlottende schulden

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Netto vlottende schulden (bedragen * € 1.000)	31-12-2016	31-12-2015
Crediteuren	6.238	11.545
Belastingsschulden	1.424	2.709
Overige kortlopende schulden		-4
Kasgeldlening	10.000	25.000
Totaal	17.662	39.250

Crediteuren

Het saldo crediteuren bestaat uit de nog niet betaalde facturen van leveranciers. De in 2016 geleverde goederen en diensten waarover nog geen facturen zijn ontvangen, zijn opgenomen als nog te betalen kosten exploitatie en investeringen onder de balanspost overlopende passiva.

Belastingsschulden

Het saldo bestaat uit nog af te dragen loonbelasting en premies en de BTW over december 2016.

Kasgeldleningen

Op 31 december 2016 was de onderstaande kasgeldlening afgesloten:

Geldgever	Looptijd	Bedrag	Rente% op jaarbasis
NWB	27-12-2016 t/m 27-1-2017	€ 10.000.000	-/- 0,37%

7.12 Overlopende passiva

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Overlopende passiva (bedragen * € 1.000)	31-12-2016	31-12-2015
Verplichtingen aan het personeel	457	491
Transitorische rente	4.975	4.566
Nog te betalen kosten exploitatie Delfland	7.900	10.872
Nog te betalen kosten investeringen	260	582
Diverse vooruit ontvangen bedragen	33	31
Totaal	13.626	16.542

Verplichtingen aan het personeel

Het saldo bestaat voornamelijk uit de rechten van werknemers wegens vakantiegeld en vakantiedagen.

Transitorische rente

Deze post betreft de lopende rente over 2016 van de langlopende leningen welke achteraf in rekening wordt gebracht.

Nog te betalen kosten exploitatie Delfland en investeringen

Deze posten voor nog te betalen kosten hebben betrekking op in 2016 geleverde goederen en diensten waarvoor nog geen facturen zijn ontvangen.

7.13 Schuld aan krediet instelling

Nederlandse Waterschapsbank

Eind 2016 bedroeg de rekening courantschuld bij de NWB € 40,1 miljoen.

7.14 Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Aan diverse verbonden partijen zijn financiële garanties verleend. Deze garanties zijn toegelicht in de paragraaf Verbonden partijen. Van de verleende garanties wordt het volgende overzicht gegeven:

Overzicht gegarandeerde geldleningen en borgstellingen

Verbonden partij	Geldgever	% deelneming	Hoofdsom (in €)	Rente%	Restant schuld 31 december 2016	Gegarandeerde restant-schuld 31 december 2016
DRSH Zuiveringsslib N.V. (HVC)	NWB	24,00%	79.398.800	div	35.641.500	8.553.960
Regionale belastinggroep	NWB	52%	4.006.000	div	3.850.000	1.564.343
Aquon	NWB	5,97%	16.655.000	div	15.408.333	919.877
Totaal			100.059.800		54.899.833	11.038.180

Overige garanties

Voor de bouw en het beheer en onderhoud van de afvalwaterzuiveringsinstallaties Harnaspolder en Houtrust is Delfland een langlopende overeenkomst aangegaan met Delfluent in de vorm van een PPS constructie. Op basis van deze overeenkomst is Delfland verplicht tot en met 2033 jaarlijks een geïndexeerd bedrag voor beheer en onderhoud te betalen. Deze bijdrage bedroeg in 2016 netto een bedrag van afgerond € 51 miljoen.

8 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Hoogheemraadschap van Delfland
Aan de verenigde vergadering

Baker Tilly Berk N.V.
Heerbaan 44-48
Postbus 3814
4800 DV Breda
T: +31 (0)76 525 00 00
F: +31 (0)76 525 00 50
E: breda@bakertillyberk.nl
KvK: 24425560
www.bakertillyberk.nl

Verklaring betreffende de jaarrekening

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Hoogheemraadschap van Delfland te Delft gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2016 als van de activa en passiva van Hoogheemraadschap van Delfland op 31 december 2016 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit;
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2016 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van het waterschap zelf.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2016;
- 2 de exploitatierekening over 2016;
- 3 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen;

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het Controleprotocol WNT en het controleprotocol van Hoogheemraadschap van Delfland. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie '*Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening*'.

Wij zijn onafhankelijk van Hoogheemraadschap van Delfland zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 2.437.000, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado en het controleprotocol van Hoogheemraadschap van Delfland.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in het controleprotocol en zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de Regeling controleprotocol WNT 2016.

Wij zijn met de verenigde vergadering overeengekomen dat wij aan de verenigde vergadering tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven 20% van de materialiteit rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen.
- Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:
- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
 - alle informatie bevat die op grond van hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Waterschapswet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de Jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het college van dijkgraaf en hoogheemraden en de verenigde vergadering voor de jaarrekening

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit. Het college van dijkgraaf en hoogheemraden is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van het waterschap zelf.

In dit kader is het college van dijkgraaf en hoogheemraden tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het college van dijkgraaf en hoogheemraden noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

De verenigde vergadering is als kaderstellend en controlerend orgaan op grond van de Waterschapswet verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van het waterschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons

af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Accountants

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het Controleprotocol WNT, het controleprotocol van Hoogheemraadschap van Delfland, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het waterschap;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het college van dijkgraaf en hoogheemraden en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de verenigde vergadering onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Breda, 6 april 2017

Baker Tilly Berk N.V.

Was getekend,

drs. R. Opendorp
Registeraccountant

